

ITSEÄ ETSIMÄSSÄ

Nuoren identiteetti vapaaehtoistyössä

Johtamisen ja organisoinnin pro gradu –
tutkielma

Laatija:
Anne Paavolainen

Ohjaaja:
Jouko Toivonen

19.03.2014
Turku

Sisältö

1	JOHDANTO	6
1.1	Vapaaehtoistyö Suomessa	6
1.2	Tutkimuksen rajaus ja kulku.....	8
1.3	Tutkimusmenetelmä	9
2	VAPAAEHTOISTYÖ	11
2.1	Vapaaehtoistyön taustaa	11
2.2	Nuoret vapaaehtoiset	13
2.3	Pitkäjänteinen vapaaehtoisuus	15
2.4	Vapaaehtoistyön lopettaminen.....	17
3	VAPAAEHTOISEN IDENTITEETTI JA ROOLIT	19
3.1	Identiteetin rakenne	19
3.2	Identiteetti	20
3.3	Roolit	24
3.4	Rooli-identiteetin muodostumiseen vaikuttavat tekijät	26
3.5	Rooliristiriidat.....	30
4	TUTKIMUS JA EMPIIRINEN AINEISTO	32
4.1	Tutkimusote ja aineistonkeruu.....	32
4.2	Analyysi ja tulkinta.....	33
4.2.1	Analyysiprosessin eteneminen	33
4.2.2	Haastatteluista tarinoiksi	35
5	VAPAAEHTOISTEN TARINAT	37
5.1	Arjen täyttäjä	37
5.2	Vääryyksien korjaaja	38
5.3	Toimintaan kasvanut.....	43
6	NARRATIIVIEN RAKENTUMINEN	46
6.1	Narratiiveista osakysymyksiin.....	46
6.2	Vapaaehtoisten yhteiset kokemukset identiteetistään.....	48
6.2.1	Odotukset ja ympäristö.....	48
6.2.2	Vapaaehtoistyön aloitus ja sen kehittyminen	51
6.2.3	Tulevaisuus ja identiteetin pysyvyys.....	54
6.3	Tarinoiden vapaaehtoistyyppit erottavat tekijät.....	56

7	DISKURSSIEN RAKENTUMINEN	60
7.1	Diskurssianalyttinen tutkimus	60
7.2	Yleinen vapaaehtoisuusdiskurssi	61
7.2.1	Aktiivisuuden ja innostuksen repertuaari	61
7.2.2	Yhteiskuntarepertuaari	62
7.2.3	Hyvän tekemisen repertuaari	64
7.2.4	Ystävyysrepertuaari	65
7.3	Kriittinen vapaaehtoisdiskurssi	66
7.3.1	Velvoiterepertuaari	66
7.3.2	Hyötyrepertuaari	68
7.4	Diskurssien yhteenvetoa	69
8	LOPUKSI	71
8.1	Nuoren vapaaehtoistyöntekijän identiteetti	71
8.2	Nuoren vapaaehtoistyöntekijän puheen ulottuvuudet	72
8.3	Etsintä ja kokeilu osana teoriapohjaa	73
8.4	Tutkimuksen merkityksen arviointi ja ideoita jatkotutkimukselle	75
	LÄHTEET	77

KUVIOT

Kuvio 1	Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus iän mukaan 1999 ja 2009.....	7
Kuvio 2	Kestävään vapaaehtoisuuteen vaikuttavat tekijät.....	16
Kuvio 3	Freudin ja Eriksonin käsitykset yksilöstä.....	20
Kuvio 4	Marcian neljä identiteetin vaihetta	21
Kuvio 5	Rooli-identiteettiin vaikuttavat tekijät.....	28
Kuvio 6	Analyysiprosessin eteneminen.....	34
Kuvio 7	Etsintä ja kokeilu vapaaehtoistyössä.....	74

TAULUKOT

Taulukko 1	Haastatteluista nousseita yhteisiä piirteitä.....	47
Taulukko 2	Erot vapaaehtoistyyppien välillä.....	57
Taulukko 3	Yhteenveto diskursseista.....	70

LIITTEET

Liite 1	Haastattelurunko.....	83
---------	-----------------------	----

1 JOHDANTO

1.1 Vapaaehtoistyö Suomessa

Tämä Pro Gradu –työ on saanut innoituksensa Eurooppalaisesta vapaaehtoistoiminnan vuodesta 2011, jolloin työn ensimmäiset suunnitelmat on tehty. Teemavuodella pyrittiin osoittamaan, että vapaaehtoistoiminta on yksi aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian keskeisistä ulottuvuuksista (Kansalaisareena, vapaaehtoistyön vuosi 2011).

Vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan mitä tahansa sellaista työtä, joka annetaan vapaaehtoisesti ja pakottamatta hyödyttämään henkilöä, ryhmää tai organisaatiota. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö vapaaehtoiset voisi tai saisi hyötyä tekemästään vapaaehtoistyöstä. Tällaisen hyötymisen oletetaan usein kuitenkin olevan joko immateriaalista, kuten kertynyt kokemus, tai vähäistä, kuten vaikka ilmaiset kahvit verenluovutuksen yhteydessä. (Wilson 2000.)

Tämä tutkimus pyrkii yhdistämään vapaaehtoistyön ja liiketaloustieteen tutkimusalueet. Työn tavoitteena on tuottaa ymmärtämystä nuorista vapaaehtoisista vapaaehtoistyötä organisoiville tahoille, sekä mahdollisesti tätä kautta parantaa myös nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden saamaa hyvinvointia tekemästään työstä.

Vapaaehtoistyö poikkeaa tavanomaisesta palkkatyöstä, ja mielestäni se ansaitsee tulla tarkastelluksi omana erikoisalanaan. Vapaaehtoisuus voidaan nähdä apuna tuntemattomalle: mikäli auttamisen kohteena on sukulainen tai tuttu, voi vapaaehtoisuus olla pikemminkin velvoitteellista toimintaa. Omoto ja Snyder (1995) määrittävätkin vapaaehtoisuuden avuksi tuntemattomalle, ei-velvoitteelliseksi toiminnaksi. Vapaaehtoisuus on tällöin helpointa organisoida järjestön kautta, ja siksi on tärkeää tutkia ja tukea organisaatioita tärkeässä työssään.

Vapaaehtoistyöstä ja sen määritelmistä on käyty paljon keskustelua, eikä yhtä ainuttakaan määritelmää näin laajalle termille ole. Keskustelua määritelmästä käytiin muun muassa keväällä 2011 järjestetyssä CEV:n (Centre Europe´en du Volontariat) eurooppalaisessa symposiumissa Tallinnassa. Tässä työssä pitäydytään Wilsonin ajatuksessa immateriaalisista tai vähäisistä palkkioista, sekä Omoton ja Snyderin määrittelemässä velvoitteettomuudessa.

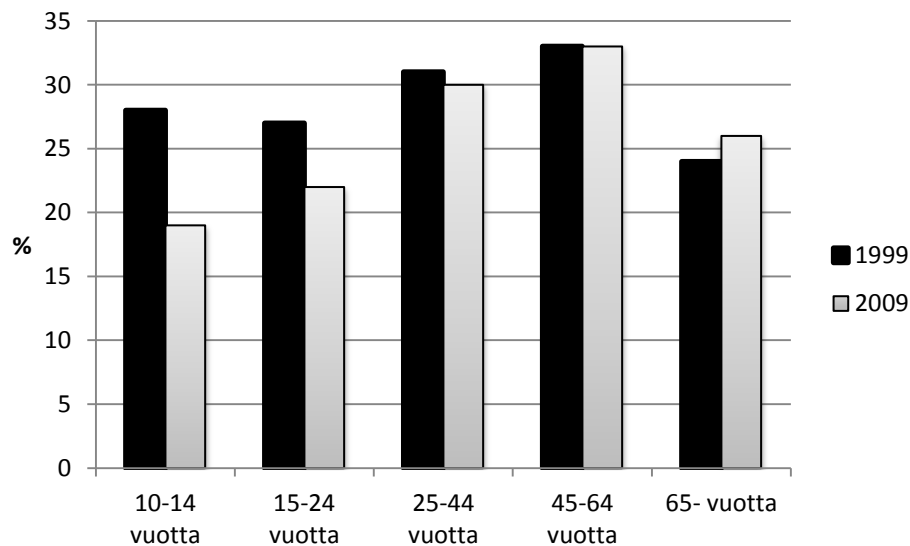
Vuonna 1996 vapaaehtoisten määrän kolmannella sektorilla arvioitiin Suomessa olevan 655 000 yksilöä. Voluumiltaan tämä tarkoitti arviolta 123 miljoonaa tuntia, mikä tarkoittaa henkilötyövuosiksi muutettuna noin 80 000 henkilötyövuotta. (Volunteering in the European Union 2010.)

Vaikka Suomessa vapaaehtoistyön tekemisen yleisyys on pysynyt ennallaan 2000-luvulla, on kuitenkin lasten ja nuorten osallistuminen vapaaehtoistyön tekemiseen vähentynyt. Nuoret kuitenkin määritellään eri tavoin eri tutkimuksissa, mikä luo erityisesti

tämän tutkimuksen osalta haasteita. Esimerkiksi Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksessa nuoret luokitellaan 15-24-vuotiaiksi, eikä näin ollen voida olla varmoja siitä, onko vapaaehtoistyön tekeminen todella vähentynyt koko alle 30-vuotiaiden kategoriassa. (Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus 2009). Tässä tutkimuksessa nuoren määritelmänä toimii nuorisolain mukainen, alle 30 ikävuoden raja.

Valitettavasti kirjoitushetkellä ei ole saatavilla tuoreempia tarkkoja lukuja suomalaisten aktiivisuudesta vapaaehtoistyön saralla. Olisi erityisen kiehtovaa nähdä, millainen vaikutus vuoden 2011 vapaaehtoisuuden vuodelle on ollut eri ikäkatgorioissa ja vapaaehtoistyön tarjonnassa.

Julkisuudessa esiin nostettu huoli nuorten sitoutumisesta vapaaehtoistoimintaan sai minut kiinnostumaan aiheesta ja pohtimaan, mitä mekanismeja sitoutumisen taustalla tapahtuu. Vapaaehtoistyöjärjestöt ovat ilmaisseet huolensa nuorten aikuisten sitouttamisesta järjestöjen toimintaan (mm. SPR vuosikertomus 2009, 23 ja 2012, 25-29). Vaikka nuoria alle 29-vuotiaita saadaan houkutelua mukaan järjestöjen toimintaan, on ongelmana sitoutumisen puute. Sitoutumattomuus toimintaan näkyy esimerkiksi vaikeudessa saada nuoria vapaaehtoisia osallistumaan itselleen kohdistettavaan toimintaan ja sen suunnitteluun, vapaaehtoistyöpestien nopealla hylkäämisellä sekä erityisesti nuoriin linkittyvällä lyhytjänteisyydellä (keskisuuren vapaaehtoistyöorganisaation työntekijä, haastattelu 11.4.2012).

Kuvio 1 Vapaaehtoistyötä neljän viikon aikana tehneiden osuus iän mukaan 1999 ja 2009. (Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus 2009)

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella nuorten identiteettikokemuksia vapaaehtoistyössä ja luoda ymmärrystä nuorista vapaaehtoistyöntekijöistä. Työssä tullaan keskittymään nuorten vapaaehtoisten kokemuksiin narratiivisen analyysin keinoin ja tutki-

taan, onko nuorilla samankaltaisia kokemuksia ja käsityksiä siitä, mitä on olla vapaaehtoistyöntekijä.

Tarkoituksena on tuottaa haastattelujen pohjalta tietoa nuorista vapaaehtoistyöntekijöistä ryhmänä, sekä millaisia tyypillisiä kokemuksia ja vapaaehtoistyöntekijän tyyppiä nuorista löytyy. Tutkimuksen on tarkoitus auttaa järjestöjä ymmärtämään paremmin nuoria vapaaehtoistyöntekijöitään ja sitä, mitä nuori oikeastaan hakee järjestöltä. Miksi nuori haluaa osallistua järjestön toimintaan ja miksi hän jatkaa toimintaa?

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on saavuttaa syvempää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tähän mennessä nuoria vapaaehtoistyöntekijöitä on tutkittu pääosin kvantitatiivisesti. Ymmärtääksemme nuoria vapaaehtoisia kokonaisvaltaisemmin, on tutustuttava heidän ajatuksiinsa, tunteisiinsa ja vaikuttimiinsa.

Vapaaehtoistyössä motivaatio on erittäin keskeinen tekijä organisaatioiden toiminnan mahdollistajana, sillä vapaaehtoistyössä työntekijän ei ole pakko jatkaa toimintaansa tai työskennellä organisaatiossa. Tässä työssä motivaatiota tullaan tarkastelemaan osana yksilön halua toimia luomansa, kokemansa ja vastaanottamansa identiteetin kautta ja identiteetistä kumpuavana. Luonteenpiirteitä on useissa tutkimuksissa pyritty yhdistämään vapaaehtoistyön tekemisen todennäköisyyteen, joten tähän keskusteluun ei työssä tulla osallistumaan.

Vapaaehtoistyöorganisaation toiminta perustuu vapaaehtoisten tarjoamalle työvoimalle, eikä organisaatiolla välttämättä olisi edellytyksiä toimintaansa ilman ilmaista tai pieniä kustannuksia aiheuttavaa työvoimaansa. Tutkimustieto vapaaehtoisten motivaatiosta on verrattain niukkaa (Clary 1996, 488, Yeung 2004) ja suurin osa toteutetuista tutkimuksista on ollut kvantitatiivisia (Yeung 2004).

Tässä tutkimuksessa toivon tuovani uudenlaisen tavan tarkastella nuoria vapaaehtoisia antaen heille itselleen äänen ja tuoda tarkasteluun selkeästi ja ymmärrettävästi, millaisista näkemyksistä ja lähtökohdista vapaaehtoisuudessa on nuorten omasta mielestä kyse.

1.2 Tutkimuksen rajaus ja kulku

Tutkimukseni ensisijaisena tavoitteena on tuottaa tietoa ja ymmärrystä nuorista vapaaehtoistyöntekijöistä ja heidän sitoutumisestaan järjestöön sekä vapaaehtoistyöhön. Tarkoitukseni on lähestyä negatiivista ongelmaa, eli nuorten vähäistä sitoutumista, positiiivisen kautta, eli tarkastelemalla toimintaan sitoutuneita yksilöitä. Tästä tarkastelusta toivon olevan hyötyä järjestöille sekä vapaaehtoistyöntekijöille itselleen. Lähestyn aihealuetta laadullisen tutkimuksen kautta, sillä vapaaehtoistyöntekijöistä löytyy kvantitatiivista tietoa, mutta ei paljonkaan laadullista tutkimusta. Toivon tuovani uudenlaisen lähestymistavan aiheeseen.

Asiaa selvitän seuraavanlaisten osakysymysten avulla:

1. Millainen on nuoren vapaaehtoistyöntekijän identiteetti?
2. Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia nuorten vapaaehtoisten identiteettikäsitksissä on tunnistettavissa?
3. Millaiset asiat vaikuttavat nuorten sitoutumiseen vapaaehtoistyöhön?
4. Millaisia rooliristiriitoja nuoret kohtaavat vapaaehtoistyöhön liittyen?

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuskysymyksiin pureudun teemahaastattelun avulla kysyen nuorilta vapaaehtoisilta, miten vapaaehtoiset kokevat motivaationsa lähteet, mitä vapaaehtoinen kokee saavansa vapaaehtoistyöstään, sekä millaisia odotuksia nuoret tunnistavat ympäristössään ja miten ne vaikuttavat heihin.

Tutkimus toteutettiin haastatteluina. Erityisesti vapaaehtoistyön kentässä toimittaessa on pidettävä mielessä yleisesti ongelmallisena pidetty pyrkimys miellyttää tutkijaa. Erityisesti vapaaehtoistyön motiiveja haastattelujen kautta tutkittaessa altruistiset motiivit korostuvat, mikä voi luoda harhaanjohtavia tutkimustuloksia. Altruismi koetaan sosiaalisesti hyväksyttävämmäksi kuin egoismi, ja egoististen piirteiden välittymistä haastattelutilanteessa saatetaan välttää. Vapaaehtoisia haastateltaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei haastattelija huomaamattaan vaikuta haastateltaviin. (Shye 2010.)

Haastattelujen analysointiin käytetään narratiivista analyysiä, pyrkien rakentamaan haastatteluista erilaisia nuoren vapaaehtoisen tyyppejä. Narratiivisessa analyysissä pyritään hahmottamaan, millaisia kertomuksia tutkittavasta kohteesta kerrotaan. Tutkimuskysymyksiin pyrin siis vastaamaan sen avulla, millaisia kertomuksia nuoret jakavat vapaaehtoistyön tekemisestä ja itsestään vapaaehtoistyöntekijänä. Tutkimus on tarkoitus toteuttaa keskittymällä useamman varsinaissuomalaisen vapaaehtoistyöjärjestön alle 30-vuotiaisiin vapaaehtoisiiin.

Aihe puoltaa laadullisen tutkimuksen tekemistä, sillä laaja yleistettävyys ei ole tutkimuksen tavoitteena, vaan pikemminkin tarkoituksena on saada aiheesta syvällistä tietoa. Identiteettiin ja motivaatioon liittyvät kysymykset ovat myös arkoja ja vaikeita esittää kyselyjen avulla, ja vastaajan henkilökohtaisia kokemuksia voisi olla vaikea esittää kyselylomakkeen muodossa.

Tutkimus nuorten kokemuksista vapaaehtoistyössä on itselleni mieluisa. En itse aktiivisesti toimi vapaaehtoistyöjärjestöissä, mutta saatan osallistua erilaisiin lyhytaikaisiin tempauksiin. Kohderyhmään kuuluvana nuorena myös itselleni sitoutuminen säännölliseen ja säännönmukaiseen toimintaan on hankalaa. Tarkoituksena on kuitenkin nostaa haastateltujen kokemukset keskiöön, ja toivon että kohderyhmään kuulumiseni

voi laadullisessa tutkimuksessa nostaa ymmärryksen tasoa. Vapaaehtoistyöorganisaatiot ja niiden toiminta on kuitenkin itselleni vierasta, joten en koe olevani liian lähellä tutkittavaa kenttää voidakseni tarkastella sitä ulkopuolisen silmin.

2 VAPAAEHTOISTYÖ

2.1 Vapaaehtoistyön taustaa

Vapaaehtoistyö liitettiin aikaisemmin vahvasti altruistiseen käyttäytymiseen, eikä vapaaehtoisen toimintaa kyetty tai edes harkittu selitettävän toisilla keinoilla. Vapaaehtoistyö nähtiin työkse, johon motivoituminen oli vahvasti henkilökohtaisten, altruististen syiden takana, ja jota tekevät henkilöt olivat jollakin tapaa empaattisempia kuin kanssaihmisensä. Halun tehdä vapaaehtoistyötä nähtiin olevan vahvasti henkilösidonnaista ja psyykkisiin ominaisuuksiin liittyvää. Tarve auttaa muita ja halu toimia vapaaehtoisena oli siis jollakin tavalla sisäsyntyistä ja yksilön pyyteettömyydestä ja auttavaisuudesta kumpuavaa. Hieman myöhemmin vallitsevassa tulkintatavassa vapaaehtoisuudesta korostettiin itsekkäitä syitä osallistumisen taustalla: vapaaehtoisen altruististen tavoitteiden takana olevat ”todelliset” syyt nähtiin usein itsekkäinä, kuten saavutettu hyöty tai yksinäisen saama seura ja tarkoituksellisuuden tunne. Mikäli muuten itsekästä syytä ei pystytty osoittamaan, selitettiin vapaaehtoisen usein tavoittelevan omaa mielihyväänsä tai sosiaalista arvostusta. Näin ollen altruistisena pidetyn tai näyttävätyvän käyttäytymisen taustalla olleet todelliset syyt nähtiin pohjimmiltaan itsekkäinä. Tämäkin paradigma on kuitenkin muuttunut, ja on yhä hyväksyttävämpää olettaa myös altruististen motiivien vaikuttavan ihmisten käyttäytymiseen. (Piliavin 1990, 28.)

Rationaalisesti voitaisiin ajatella, etteivät yksilöt luovuta palvelujaan ilmaiseksi, vaan vastineeksi jostakin. Vapaaehtoisuus voikin tuoda mukanaan joitakin etuja, kuten parempia organisointikykyjä tai kokemusta, mutta nämä edut ovat harvoin syy jonka vuoksi vapaaehtoiseksi ryhdytään (Wilson 2000). Wilsonin mukaan vapaaehtoinen voi tuntea olonsa hyväksi tehdessään oikeaksi kokemansa teon, mutta teon syy ei ole hyvä olo, vaan tunne siitä, että hyvä teko tulisi tehdä. Itsekkäiden ja altruististen motiivien samanaikainen esiintyminen nähdään nykyisin sekä mahdollisena että todennäköisenä. Jako itsekkäisiin tai altruistisiin motiiveihin on paitsi kiistelty, myös kyseenalaistettu käsitteellisen mielekkyyden vuoksi. Yksilöiden ei voida olettaa kykenevän tarkkaan harkitsemaan vapaaehtoisuudesta koituvia haittoja tai hyötyjä, sillä päätöksiä vapaaehtoisuudesta ei voida eristää ihmisten muusta ympäristöstä, formaaleista tai informaaleista verkostoista. (Wilson 2000.)

Joidenkin tulkintatapojen mukaan ympäristön vaikutus on merkittävässä asemassa yksilön ryhtyessä vapaaehtoiseksi. Formaalien ja informaalien verkostojen kautta yksilö osallistuu ja muodostaa suhteita muihin ihmisiin ja organisaatioihin. Vapaaehtoisuuden perustaksi onkin ehdotettu myös identifioitumista vapaaehtoistyöorganisaatioon. Vapaaehtoiset työskentelevät usein itselleen tärkeissä organisaatioissa, joiden toimintaan he pystyvät samaistumaan ja identifioimaan itsensä. (Schervish ja Havens 1997.)

Epäluottamus markkinavoimien kykyyn tarjota kattavia ratkaisuja sosiaalisiin tarpeisiin ja kasvava ymmärrys valtiovallan rajallisista resursseista ovat saaneet katseen suuntautumaan vapaaehtoistyön puoleen ratkaisuja tarjoavana vaihtoehtona (Wilson ja Janoski 1995). Myös nykyinen vuodesta 2008 alkaen vaikuttanut talouden hiipuminen on saanut monet julkisen sektorin päättäjät etsimään ratkaisuja kestävyysvajeeseen vapaaehtoisuudesta ja kansalaisten aktiivisuudesta oman elinympäristönsä parantamiseksi ja sosiaalisiin epäkohtiin puuttumiseksi (ks. mm. Obama 2009). Toisaalta samassa yhteydessä työnjaon, vastuiden ja velvollisuuksien kysymykset ovat nousseet julkiseen keskusteluun (Nylund ja Yeung 2005). Julkisen sektorin tuki tai vastuiden siirto vapaammin säädellyille säätiöille tai vapaaehtoistyöorganisaatiolle voidaan nähdä ongelmallisena. Myös vapaaehtoisen asema organisaatiossa voi muuttua. Mahdollisista ongelmista huolimatta sosiaali- ja hoivapalvelujen pelätty riittämättömyys on saanut odotuksia kohdistumaan vapaaehtoistyön tarjoamiin ratkaisuihin (esim. Harju 2004). Poliittisesta ja taloudellisesta näkökulmasta kansalaisaktiivisuus ja vapaaehtoistyö tarjoavat mahdollisuuksia julkisten palveluiden vähentämiseen tai kattavampaan tarjoamiseen pienemmillä kustannuksilla. Toisaalta taas vastuiden ja velvollisuuksien hiljattainen siirtäminen kansalaisille asettaa uudenlaiseen valoon vapaaehtoisuuden, sosiaalityön ja markkinavoimien kohtaamisen.

Eri aikoina vapaaehtoistyön tehtävä on nähty sosiaalipolitiikassa erilaisena ja vapaaehtoisuus on toisinaan ollut hyvinkin aliarvostetussa asemassa. Vapaaehtoisuutta on tarkasteltu ohimenevänä yhteiskunnallisena ilmiönä, joka tulisi väistymään hyvinvointivaltion ottaessa tarvittavat tehtävät harteilleen, rikkaiden hyväntekeväisyytenä tai harasteena ja kapitalismia horjuttavana anarkistisena toimintana. Vapaaehtoistyön roolin ja merkitysten noustessa julkiseen keskusteluun esille nousee myös kansalaisyhteiskunnan käsite, jossa painotetaan kansalaisten omaa vapaaehtoista toimintaa yhteiskuntaa rakentavana voimana. Tämä tietysti herättää kiehtovia kysymyksiä yksilöiden, perheiden, politiikan ja talouden vaikutusmahdollisuuksista ja vastuualueista. (Koskiaho 2001.)

Vapaaehtoistyötä tekevän yksilön kannalta poliittiset ja laajempaan taloudelliseen tilanteeseen liittyvät kysymykset eivät välttämättä ole niin keskeisiä. Yleinen mielipide vapaaehtoistyötä kohtaan ja erilaiset vapaaehtoisuuteen kannustavat toimenpiteet voivat tarjota yksilölle useampia ja laajempia mahdollisuuksia toteuttaa itseään vapaaehtoistoiminnan parissa. Tässä tutkimuksessa keskiössä ovat vapaaehtoiset itse ja heidän kokemuksensa, eikä ympäristöä ja vapaaehtoistyön yhteiskunnallista merkitystä työssä pyritä erikseen arvioimaan. Poliitiikan, taloustilanteen ja yleisen mielipiteen vaikutusta ei kuitenkaan voida kieltää.

Toiminnan mielekkyyttä tarkasteltaessa on huomioitava yksilön oma kokemusmaailma, oma arki ja omat elämäkokemukset. 2000-luvulle tultaessa vapaaehtoistoiminnan tutkimuksessa entistä keskeisemmiksi ovat tulleet yksilöiden kokemukset ja näkemykset

(Eskola ja Kurki 2001, Yeung 2004). Useissa aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu kvantitatiivisen tutkimuksen puutteet vapaaehtoisuuden tutkimuksessa (Lähteenmaa 1996, Nylund 2000, Yeung 2004). Vapaaehtoisten omat kokemukset ja näkemykset eivät nouse kvantitatiivisessa tutkimuksessa riittävästi esille, vaikka toisaalta kvantitatiivinen tutkimus on avainasemassa tarkasteltaessa vapaaehtoistoiminnan ja –sektorin tilaa laajemmasta näkökulmasta (Nylund ja Yeung 2005).

Vapaaehtoistyötä toteutetaan monilla elämän osa-alueilla niin osana virallisia järjestöjä kuin palkattomana työnä ja apuna arjessakin, eikä vapaaehtoistyön tarkkaa määrää tai tarkkoja laskelmia sen arvosta voida esittää. Vaikka tarkkoja laskelmia ei voidakaan esittää, nähdään vapaaehtoistyön kuitenkin hyödyttävän paitsi yhteiskuntaa, myös yksilöä itseään parantamalla tyytyväisyyttä elämään, koettua terveydentilaa, itsetuntoa, vahvistamalla kokemusta itsestä aktiivisena toimijana sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Youniss ja Yates 1999, Wilson 2000.)

2.2 Nuoret vapaaehtoiset

Tutkittaessa nuoria vapaaehtoisia ja heidän identiteettiään painotetaan usein näkemystä siitä, kuinka nuori vapaaehtoinen tulee ja haluaa teoillaan tulla osaksi ympäröivää yhteiskuntaa ja osallistua yhteiskunnan rakentamiseen (Goethem ym. 2012, 511). Yhteiskuntaan kuulumisen kokemus ja oma identiteetti ovatkin joissakin tutkimuksissa nousseet keskiöön pohdittaessa nuorten osallistumista vapaaehtoistyöhön. Italialaistutkimuksen mukaan käsitys yhteiskuntaan kuulumisesta tai kuulumattomuudesta erotti toisistaan vapaaehtoistyöhön osallistuvat nuoret siihen osallistumattomista (Marzana 2012). Viimeaikainen keskustelu nuorten syrjäytymisestä ja osallistumattomuudesta osittain vahvistuu ja osittain kumoutuu kun tarkastellaan nuorten vapaaehtoisten tutkimusta. Tilastojen perusteella nuorten osallistuminen vaikuttaisi vähentyneen, mutta moni tutkija uskoo nuorten vähentyneen aktiivisuuden olevan tilastoharha: perinteiset osallistumisen keinot eivät enää houkuttele nuoria samalla tavalla kuin aikaisempia sukupolvia, ja osallistumisen muodot ovat muuttuneet ja monimuotoistuneet. Paitsi että vapaaehtoistyö jää luokittelematta tilastoihin, saattaa vapaaehtoinen itsekkin luokitella toimintansa pikemminkin harrastukseksi vapaaehtoistyön sijaan. (Goethem ym. 2012.) Tilastoihin kuitenkin luotetaan ja niitä käytetään usein selittämään ja vahvistamaan yleistä käsitystä siitä, ettei vapaaehtoistyö houkuttele nuoria. Mediassa nuorten vähäisempi kiinnostus vapaaehtoistyötä kohtaan esitetään monesti jo itsestäänselvyytenä (ks. mm. Kokkala 2011).

Nuoria koskeva vapaaehtoisuustutkimus painottaa usein näkemystä vapaaehtoisuuden kasvattavasta vaikutuksesta ja mahdollisuuksista joita vapaaehtoisena työskenteleminen tarjoaa roolien, arvojen ja ideologioiden kokeiluun. Nämä tarjoavat alustan oman sosiaalisen identiteetin rakentamiseen. Toimiessaan sosiaalisessa kontekstissa, yhtey-

dessä yhteiskuntaan, nuori kehittää käsitystä itsestään yhteydessä näihin ulkoisiin ympäristöihin, mutta myös itsestään kokonaisuutena. Kyse ei siis ole pelkästään kontekstiin sidotun identiteetin luomisesta, tilannesidonnaisesta roolista, vaan myös kokonaisidentiteetistä, joka muotoutuu samuuden kokemuksen ja tilannesidonnaisten roolien kautta.

Tässä tutkimuksessa termillä rooli viitataan rooli-identiteetin muodostumisen mahdollistavaan toiminnalliseen kokonaisuuteen, kuten esimerkiksi roolin ”vapaaehtoinen” alle käsitteellisesti ymmärrettävä toiminta. Termillä rooli-identiteetti pyritään kuvaamaan toiminnan tärkeyttä osana kokonaisidentiteettiä, eli roolissa ja roolista muodostuvaa identiteetin kokemusta. Samuuden kokemuksella viitataan tässä yhteydessä kokemukseen minuuden jatkuvuudesta ja omasta itsestä tilanteesta ja ympäristöstä riippumatta, eli kokemukseen toimijan samuudesta eri rooleissa ja ympäristöissä. Esimerkiksi tämä tarkoittaisi nuorten kohdalla sitä, että he kokevat olevansa sama henkilö, vaikka he toimivat monissa eri rooleissa ja aktiviteeteissa, kuten vaikkapa sisaren, vapaaehtoisen, opiskelijan tai työntekijän roolissa. Tällainen identiteetti-integraatio, eli eri roolien ja eri konteksteihin sidonnaisten identiteettien sulautuminen yhdeksi kokonaisidentiteetiksi ja samuuden kokemukseksi on keskeinen osa nuoren identiteetin muotoutumisessa. (Côté ja Levine 2002, van Hoof ja Raaijmakers 2002.) Vahvan yhtenäisen identiteetin tunteen arvioidaan nuorilla aikuisilla linkittyvän hyvinvoinnin kokemukseen: paremmin eri kontekstisidonnaiset rooli-identiteettinsä yhdistävät nuoret kokevat suurempaa hyvinvointia (Goethem 2012).

Goethem (2012) esittää, että nuorilla identiteetti-integraatio, eli erilaisten rooli-identiteettien tiivis yhdistyminen ja linkittyneisyys, selittäisi osittain heidän osallistumisestaan ja innokkuuttaan vapaaehtoistyöhön. Goethemin mukaan nuoret eivät vielä ymmärrä, miten uuden harrastuksen tai identiteetin omaksuminen vaikuttaa heihin kokonaisuutena, kuten esimerkiksi nuoren hyvinvointiin. Fragmentaation eli identiteetin pirstaloitumisen eri konteksteihin uskotaan heikentävän hyvinvointia (van Hoof ja Raaijmakers 2002). On esitetty, että nuoret kokeilevat vapaaehtoistyötä innokkaasti ja huolelta, sillä heiltä puuttuu kokemusta siitä, miten uudet aktiviteetit voivat vaikuttaa heihin ja heidän identiteettiinsä. Toisaalta iän ja kokemuksen karttuessa myös ymmärrys eri konteksteissa toimimisesta kohenee, ja kyky integroida eri roolit omaan identiteettiin paranee. Toisaalta hyvin eri roolit kokonaisidentiteettiin yhdistävillä saattaa tulla laajempia ongelmia jonkin kontekstin osoittautuessa stressaavaksi tai aiheuttaessa hankaluuksia. Kun eri kontekstisidonnaiset identiteetit ovat lujasti linkittyneitä, saattaa hankaluus tai stressi tietyllä elämän osa-alueella vaikuttaa voimakkaasti kokonaisyhyvinvointiin ja muihin rooleihin. (van Hoof ja Raaijmakers 2002.)

Vaikka muutos jollakin elämän osa-alueella ei olisikaan stressaava, vaikuttaa se väistämättä muihin nuoren kokemuksiin rooleihin. Pienetkin muutokset kontekstisidonnaisissa identiteeteissä vaikuttavat kokonaisidentiteettiin, joka jälleen vaikuttaa kaikkiin yksilön kokemuksiin kontekstisidonnaisiin identiteetteihin. (van Hoof ja Raaijmakers 2002.) Nuor-

ren elämässä muutoksia taas riittää, sillä nuoruuteen osuu monta elämän taitekohtaa, kuten koulutuksen aloittaminen ja lopettaminen, siirtyminen työelämään, muutto paikakunnalta toiselle tai esimerkiksi perheen perustaminen. Nuori joutuu siis muodostamaan monia uusia rooleja ja kohtaamaan paljon uusia tilanteita. Voisi siis olla mahdollista, että uudet roolit haastavat koetulla tärkeydellään vapaaehtoistyöntekijän roolin ja myös tässä voisi piillä osasyynä nuorten katkonaiseen vapaaehtoisuuteen.

Nuorten vapaaehtoisten sitouttamisessa vapaaehtoistoimintaan voitaisiin nähdä kahdenlaista lähestymistapaa: toisaalta voidaan ajatella, että omaksuakseen toiminnan helposti osaksi identiteettiään, nuorelle tulisi tarjota valmis malli, miten organisaatiossa toimitaan ja millainen on vapaaehtoinen. Toisaalta taas voidaan nähdä, että nuoren olisi saatava kokeilla itselleen ominaisinta tapaa toimia ja näin ollen löytää itse oma käsityksensä siitä, mitä on olla vapaaehtoinen.

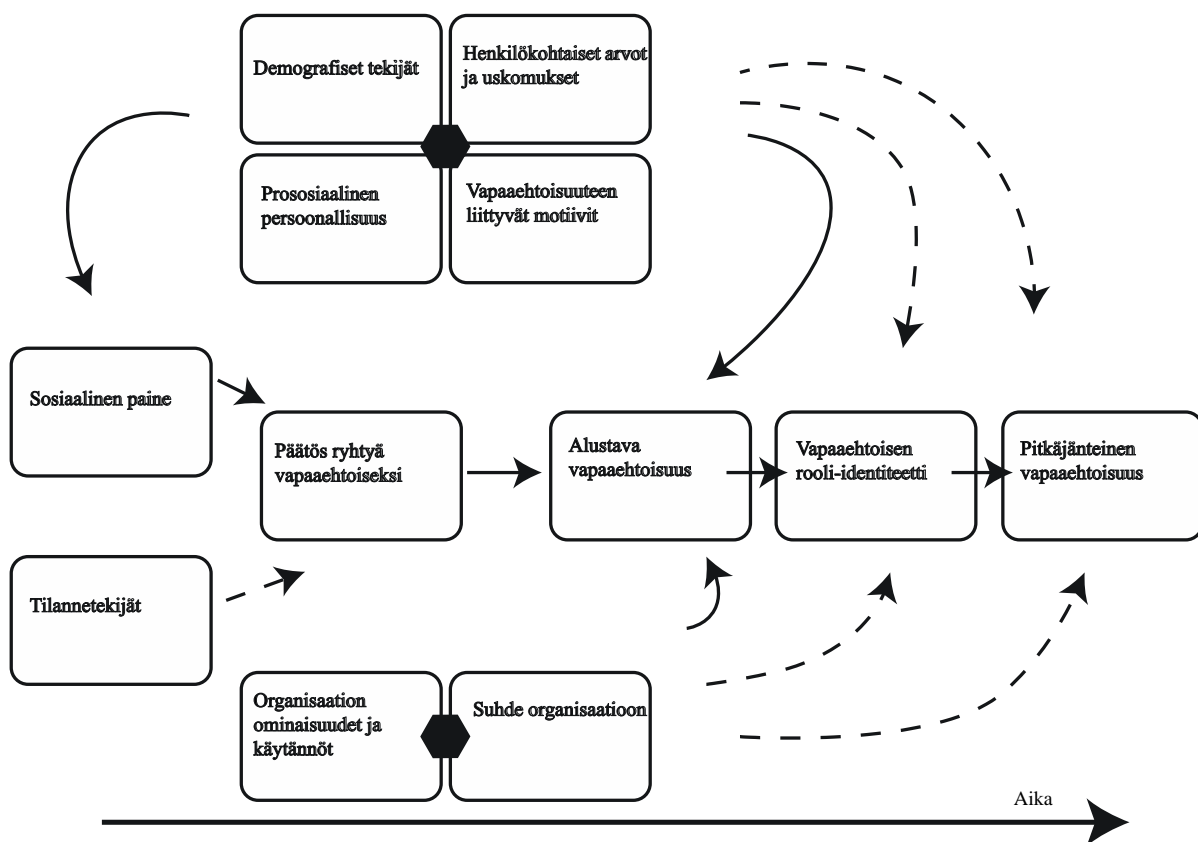
Koska nuoret elävät usein sekavassa tai nopeasti muuttuvassa elämäntilanteessa, jossa huoli toimeentulosta, opiskelu tai vaihtuvat työpaikat tuovat mukanaan monia uusia ja erilaisia rooleja, on mahdollista, että tämä aiheuttaa nuorelle vapaaehtoiselle rooliritiriitoja vapaaehtoisen rooliin sitoutumisessa. Koska vapaaehtoisorganisaatiolle vapaaehtoiset ovat toiminnan mahdollistajina merkittäviä ja organisaation koko toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, on erittäin tärkeää voida sitouttaa työntekijöitä organisaatioon. Kun organisaatio ei kykene maksamaan palkkaa työntekijöilleen, on sen tarjottava jotakin vastineeksi työpanoksesta. Ilman kiinnikekohtia ja mahdollisuutta jollakin tasolla samaistua toimintaan, vapaaehtoinen ei koe työtään mielekkääksi tai tarpeelliseksi eikä halua aloittaa tai jatkaa vapaaehtoisena toimimista.

2.3 Pitkäjänteinen vapaaehtoisuus

Vapaaehtoistyöorganisaation kannalta pitkäjänteinen vapaaehtoisuus tuo toimintaan luotettavuutta, sujuvuutta ja ennustettavuutta. Moni organisaatio toivookin vapaaehtoisiltaan pitkäjänteisyyttä ja osallistumisaktiivisuutta vakaan toiminnan takaamiseksi. Jostakin syystä nuoret eivät ryhmänä sitoudu kestävään, pitkäjänteiseen vapaaehtoisuuteen yhdessä organisaatiossa, ja yhden näkökulman asian tarkasteluun voisi tarjota perehtyminen nuorten roolikokemuksiin. Rooli-identiteetin omaksumisen ongelmat voisivat tarjota mahdollisuuden pohtia osallistumisaktiivisuuden ja pitkäjänteisen vapaaehtoistyön ongelmallisuutta nuorilla. Nuorten sitoutumista vapaaehtoistyöhön voitaisiin tarkastella koetun rooli-identiteetin kautta. Moni organisaatio toivoisi voivansa houkuttaa lisää nuoria osallistumaan toimintaansa ja saamaan heistä pitkäaikaisia työntekijöitä organisaatioonsa. Toisaalta voitaisiin ajatella, ettei nuorten toiminta- ja osallistumistapaa tarvitsisi muuttaa: mikäli nuoruuteen kuuluu kokeileva, lyhytjänteinen lähestymis-

tapa vapaaehtoistyöhön, ehkä olisikin organisaatioiden aika muuttaa käsityksiään ja odotuksiaan nuorten suhteen, kuin muuttaa nuorten tapaa osallistua.

Pennerin (2002) luoma käsitelmä avaa hyvin pitkäjänteiseen vapaaehtoisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Malli perustuu niin Pennerin omaan tutkimustyöhön, kuin muiden vapaaehtoisuutta tutkivien tutkijoiden töihin. Penner mainitsee mallinsa luomisessa auttaneiksi merkittäviksi tutkimuksiksi esimerkiksi seuraavat: Grube ja Piliavin 2000; Lee, Piliavin ja Call 1999; Clary et al. 1998. Mallia tulee tarkastella Pennerin mukaan käsitteellisenä, ei ehdottoman tarkkana tai kaikki kausaalisuhteet ilmoittavana. Malli kerää vapaaehtoistyön tekemisen aloittamispäätökseen vaikuttavia ja kestävään, pidempiaikaiseen vapaaehtoisuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Kuvio 2 Kestävään vapaaehtoisuuteen vaikuttavat tekijät, mukailten Penner 2002

Kokemukset vapaaehtoisuuden parissa ja etenkin sen alkuvaiheessa muokkaavat vapaaehtoisen rooli-identiteettiä (Penner 2002, 463). Demografiset tekijät, henkilökohtaiset arvot ja uskomukset, prososiaalinen persoonallisuus, vapaaehtoisuuteen liittyvät motiivit, sosiaalinen paine, tilannetekijät, organisaationaaliset tekijät sekä suhde organisaatioon vaikuttavat kaikki alkuvaiheen kokemukseen vapaaehtoisena, kuvion mukaan joko suoraan tai välillisesti.

Kuvion ja Pennerin tutkimustyön perusteella vahva ja selkeä rooli-identiteetti johtaa kestävään, pitkäaikaiseen vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoistyöorganisaatiot ovat kiinnittäneet huomiota nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden muista ryhmistä poikkeavaan käyttäytymiseen. Nuoret vapaaehtoiset eivät pysy työtehtävissään yhtä kauan tai toimi yhtä pitkäjänteisesti kuin vanhemmat vapaaehtoiset (haastattelu, keskisuuren vapaaehtoistyöorganisaation työntekijä). Tämä antaisi siis ymmärtää, että nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden rooli-identiteetin omaksuminen ei onnistu yhtä tehokkaasti kuin vanhemmilla työntekijöillä. Voitaisiinkin siis pohtia, onko nuorille vapaaehtoisille tarjolla riittävästi roolimalleja, tai sitoutetaanko heitä riittävästi vapaaehtoisena toimimiseen. Nuorilla voi myös olla erilainen kuva siitä, mitä vapaaehtoistyö oikeastaan pitää sisällään.

Mallin mukaan pitkäaikaiseen sitoutumiseen vapaaehtoistyöhön vaikuttavat eniten vapaaehtoisien rooli-identiteetti, käsitys itsestä vapaaehtoisena ja koettu rooli vapaaehtoistyöntekijänä. Rooli-identiteetin omaksumisessa ja toteuttamisessa onnistuminen vahvistaisi mallin mukaan kestäväää vapaaehtoisuutta, jolla tässä yhteydessä viitataan pidempiaikaiseen, jatkuvaan vapaaehtoistyön tekemiseen.

Muiden tekijöiden osalta vaikutussuhteet pidempiaikaiseen vapaaehtoisuuteen on esitetty katkoviivoin, joita on perusteltu sillä, että ne eivät ole rooli-identiteetin muodostumisen jälkeen enää yhtä merkittäviä tekijöitä kestävässä vapaaehtoisuudessa.

2.4 Vapaaehtoistyön lopettaminen

Vapaaehtoistyöntekijöiden halu lopettaa vapaaehtoistyön tekeminen on yksi vakavimmista ongelmista joka kohtaa vapaaehtoistyöhön perustavia organisaatioita. Organisaation toiminnan perusta on vapaaehtoistyössä, ja näin ollen uusien vapaaehtoisten rekrytoimisen lisäksi olisi myös kyettävä pitämään jo vapaaehtoisiksi ryhtyneet organisaation palveluksessa. (Yanay ja Yanay 2008.)

Vapaaehtoistyön pitkäjänteisyyden on tutkittu olevan yhteydessä vapaaehtoistyön positiivisiin tuloksiin, kuten työtyytyväisyyteen ja hyviin ihmissuhteisiin vapaaehtoistyöympäristössä (Lammers 1991). Blake ja Jefferson (1992) tutkivat vapaaehtoistyön lopettamisen syitä, ja useimmat tutkimukseen osallistuvat ilmoittivat lopettamisen syyksi muuton paikkakunnalta toiselle tai työtilanteen muutoksen, eivät motivaatiosyitä. Tämä voi kuitenkin ilmaista myös vapaaehtoisten sosiaalisen hyväksynnän tarvetta, jolloin vapaaehtoiset ovat halunneet mieltää ja selittää ratkaisunsa mahdollisimman positiivisessa valossa. (Yanay ja Yanay 2008.)

Tärkeää työn jatkamisen kannalta vaikuttaisi olevan odotettujen kokemusten ja todellisten, koettujen kokemusten sekä tunteiden erot. Mikäli odotukset ja lopulliset kokemukset poikkeavat toisistaan paljon, on todennäköisempää että vapaaehtoinen lopettaa työn organisaatiossa. (Yanay ja Yanay 2008.) Odotusten ja todellisuuden erojen syistä

sen sijaan voi olla vaikea saada tietoa lopettamispäätöksen syntymisen jälkeen. Odotukset ovat voineet syntyä vapaaehtoisen, ympäristön tai organisaation vaikutuksesta, sekä muokkaantua ennen vapaaehtoistyön aloittamista sekä sen aikana. Organisaation mainostaessa toimintaansa houkutellakseen uusia vapaaehtoisia, ei voida olettaa sen esittelevän toimintaansa mahdollisimman realistisesti, vaan pikemminkin positiiviseen sävyyn.

Vapaaehtoistyön lopettamiseen voivat ajaa myös liioitellut tai liiallisiksi koetut paineet osallistumisesta (Grube ja Piliavin 2000). Vapaaehtoistyön muuttuessa yksilön mielessä nimensä vastaisesti pakolliseksi tai odotetuksi toiminnaksi voi kokonaisuus tuntua yksilöstä luotaantyöntävältä ja päätös lopettaa toiminta voi syntyä. Tässä tutkimuksessa haastatteluiden perusteella lopetuspäätökseen yksittäisessä organisaatiossa tuntuivat vaikuttavan paineiden, odotusten ja elämäntilanteiden muutosten lisäksi ohjauksen puute, henkilökemiat sekä toimintaa ohjaavien arvojen erilaisuus tai muutos.

Yksilön kannalta koko vapaaehtoistyön tai yksittäisessä vapaaehtoistyöorganisaatiossa lopettaminen voivat parantaa elämänlaatua ja tuoda lisää aikaa muiden, itselle tärkeämpien roolien toteuttamiseen. Organisaation kannalta lopetuspäätös ja erityisesti nuoriin liitettävä lyhytjänteisyys vapaaehtoistyön suhteen on kuitenkin ongelmallista, kun työtä ja organisaation toimintaa suunnitellaan pidemmällä aikajänteellä.

3 VAPAAEHTOISEN IDENTITEETTI JA ROOLIT

3.1 Identiteetin rakenne

Käsitys itsestä eli identiteetti voidaan nähdä ”multidimensionaalisen rakenteena, joka heijastelee moninaisia positioita yksilön uniikissa interaktioverkostossa” (Piliavin, Grube ja Callero 2002, 472). Tällä pyritään viittaamaan identiteettiin sekä paikka- ja tilannesidonnoina rooleina, että roolien linkittymisenä ympäröivään yhteysverkostoon, ystäviin ja kanssaihmiisiin.

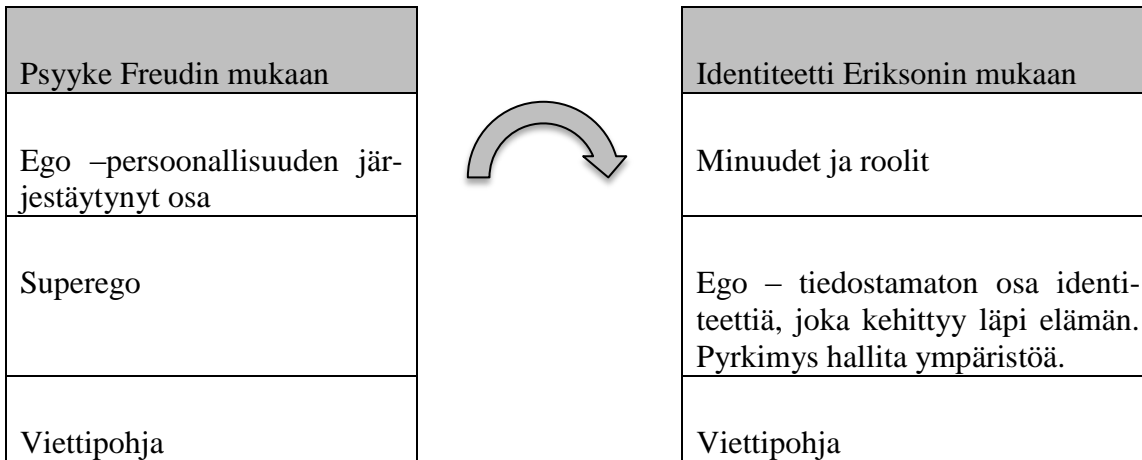
Tässä tutkimuksessa lähtökohdaksi valittu, rooleja ja niiden käsitettä tukeva, Eriksonin kehitystehtäviin pohjautuva teoria identiteetistä on kehitetty Freudin varhaisten psyyken rakennetta kuvaavien teorioiden pohjalta. Freud on jaotellut psyyken muodostuvaksi Egosta, superegosta ja viettipohja id:stä. Freud painotti viettien tärkeyttä ihmisen toiminnassa ja erityisesti tukahdutettuja haluja tai tarpeita. Superego toimi Freudin teoriassa välittäjänä viettien ja egon, eli persoonallisuuden järjestäytyneen osan välillä vastaten kriittisyydestä ja moraalisuudesta yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti.

Erikson näki viettien merkityksen huomattavasti vähäisemmäksi ja painotti näkemystä ihmisestä sosiaalisena eläimenä, jolla on tarve sopeutua sosiaaliseen ympäristöönsä. Tavat ja yhteiskunnan vaatimukset ovat monessa suhteessa viettejä vahvempia ja määrittelevät käyttäytymistämme ja identiteettiämme viettejä voimakkaammin. Erikson ei kuitenkaan hylännyt tai kieltänyt viettien olemassaoloa, mutta ne eivät saaneet hänen teoriassaan suurta painoarvoa. Egon roolin Erikson näki lähinnä tiedostamattomana ja ympäristön hallintaan liittyvänä. Toisin kuin Freud, Erikson näki ihmisen identiteetin ja egon kehittyvän läpi yksilön elämänkaaren.

Erikson näki kokonaisidentiteetin, minän, muodostuvan niin egosta kuin vieteistäkin, mutta myös minuuksista, joista tässä työssä jatkossa käytetään selvyuden vuoksi termiä rooli tai roolit. Minän kokemus syntyy, kun yksilö kokee olevansa eri tilanteissa sama henkilö ajasta ja paikasta riippumatta. Rajoittuneesta tiedonkäsittelykyvystä johtuen identiteetti on jakautunut eri tilanne- ja roolikohtaisiin valmiisiin malleihin. Tutussa tilanteessa yksilö turvautuu usein tällaisiin valmiisiin malleihin tai rooleihin. Mallit kertovat, miten tilanteessa on sopivaa ja itselle luontaista käyttäytyä, mutta tilannekohtaiseen rooliin siirryttäessä kokemuksen samasta minuudesta ei tulisi häiriintyä. Erilaiset roolit ovat eri ihmisille mieluisia, ja he toteuttavat rooleja hyväksi havaitsemallaan tavalla. Vapaaehtoistyöntekijän rooli saattaa olla toiselle yksilölle omalta tuntuva, kun taas toinen ei koe voivansa toteuttaa itseään vapaaehtoisuuden kautta.

Valmiiden mallien puuttuessa egon, identiteetin tiedostamattoman osan, voidaan käsitellä luovan uuden roolin. Ajatellaan, että egon vahvuudesta riippuu se, miten hyvin yksilö selviytyy haastavissa, uudenlaisissa tilanteissa sekä kykenee integroimaan eri

roolinsa saman identiteettikäsitteen alle ja kokemaan olevansa sama henkilö ajasta ja paikasta riippumatta sekä toteuttamaan kaikkia roolejaan itselleen ominaisella tavalla kunnioittaen omia uskomuksiaan sekä arvojaan. (Côte ja Levine 2002, 104-108.)

Kuvio 3 Freudin ja Eriksonin käsitykset yksilöstä, mukailten Côte ja Levine 2002, 100-108

3.2 Identiteetti

Identiteetti on moniselkoinen psykososiaalinen käsite, jolle löytyy useita selityksiä. Sana on myös löytänyt tiensä arkikäyttöön ja ihmisten puheeseen, jolloin monet tulkinnat ja käsitykset ovat luontevia. Erilaisille tutkimussuuntauksille yhteistä on kuitenkin tapa käsittää identiteetti dynaamiseksi tasapainoksi samuuden ja muutoksen välillä sekä subjektiivisen ja objektiivisen perspektiivin välillä (Bosma 1995, Kroger 2007, Fadjukoff 2007). Tällä tarkoitetaan yksilön kokemusta yhdestä ja samasta minuudesta, vaikka identiteetti voi ajan mittaan muokkautua ja muuttuakin. Subjektiivisella ja objektiivisella perspektiivillä viitataan kokemukseen samuudesta, olipa tarkastelijana yksilö itse tai yksilön ulkopuolinen ryhmä.

Länsimaissa ensimmäiset minuuden olemusta pohtivat tekstit ovat syntyneet kirkon piirissä ja pohjautuvat kirkonmiesten ajatuksiin, kuten kirkkoisä Augustinuksen sekä Tuomas Akvinolaisen. (Kumpula 2011, 21.) Tieteellisessä keskustelussa minän rakenteen tutkimus sai pontta Freudin teorioista, joissa psyykeen muodostaa minä, yliminä ja se (ego, superego, id). Myöhemmin samaan keskusteluun osallistui psykoanalyytikko Erik H. Erikson, jonka tutkimuksiin viitataan toisinaan uusfreudilaisina.

Eriksonin mukaan identiteetin muodostus on keskeinen kehitystehtävä nuoruudessa, tarjoten yksilölle samuuden ja jatkuvuuden tunteen ajasta ja paikasta riippumatta (Erikson 1968). Myöhemmät tutkijat ovat jatkaneet identiteetin muodostumisen tutkimista ja tulleet siihen tulokseen, että nykyisin identiteetin muodostuminen ja etsikkoaika jatku-

vat entistä pidemmälle nuoruudesta jopa aikuisuuteen (Kroger 2000). Kysymyksen ”Kuka minä olen” ajankohtaisuus ei laannu.

Erikson oli ensimmäinen tutkija, joka toi vahvasti esille yksilön identiteetin ja yhteisöllisen identiteetin vuorovaikutuksen (Erikson 1959, 18, 112-115). Eriksonin teoria kehitystehtävistä ja identiteetin kehityksestä ulottuu läpi yksilön elämänkaaren, ja se onkin ollut hyvin keskeinen ja yhä ajankohtainen kasvatus- ja kehityspsykologisessa keskustelussa. Keskeinen ero eri identiteettiteorioissa ja -käsitelyissä on muodostunut eri aikoina siitä, miten yksilöllinen ja sosiaalinen näkemys identiteetistä painottuvat ja kummasta näkökulmasta identiteettiä tarkastellaan (Eteläpelto 2007, 97).

Eriksonin ajatuksia jalosti eteenpäin Marcia, joka Eriksonin työhön pohjautuen kehitti edelleen käytetyn identiteettistatuksen paradigman. Tässä paradigmassa identiteetin muodostuminen tapahtuu neljän vaiheen kautta. Vaikka vaiheet voivat edetä loogisesti hajaantuneimmasta kohti selkiintynyttä identiteettiä, on myös mahdollista että yksilö ei koskaan käy läpi kaikkia vaiheita tai statuksia, ei koskaan saavuta selkiintynyttä identiteettiä, tai etenee ja taantuu eri vaiheissa. (Marcia 1966.)

Marcia esitteli neljä identiteettistatusta, jotka ovat epäselvän identiteetin vaihe, jossa nuori ei ole käynyt läpi etsintävaihetta tai sitoutunut, identiteetin etsintävaihe eli moratorio, jossa nuori kokeilee vaihtoehtoja ja etsii identiteettiään siihen vielä sitoutumatta, identiteetin lainaaminen, jossa nuori omaksuu esimerkiksi vanhempiensa roolimallin mukaisen identiteetin kokeilematta ja etsimättä muita vaihtoehtoja, sekä identiteetin saavuttaminen, jossa nuori on sitoutunut valintoihinsa etsintävaiheen läpikäytyään.

Epäselvän identiteetin vaihe	Identiteetin etsintävaihe
Identiteetin lainaaminen	Identiteetin saavuttaminen

Kuvio 4 Marcian neljä identiteetin vaihetta, mukailen Marcia 1966

Fadjukoff (2007) toteaa, että vaikka nuori tekee monia identiteettiin liittyviä valintoja, voi saavutettu identiteetti silti kokea muutoksia ja sovituksia myöhemmissä elämänvaiheissa. Noin puolilla nuorista on saavutettu identiteetti aikuisuuteen mennessä. (Fadjukoff 2007, 13.)

Marcia nojaa Eriksonin ajatukseen identiteettikriiseistä psykososiaalisina kehitystehtävinä. Nuoruuden kehitystehtävänä on ehyen identiteetin muodostaminen. Kriisillä

Marcia viittaa nuoruuden vaiheeseen, jossa kokeillaan ja valitaan mieluisia vaihtoehtoja esimerkiksi uran, koulutuksen, harrastusten ja muiden identiteettiä ilmentävien seikkojen joukosta. Identiteettityypeistä moratorio viittaa aktiiviseen etsimiseen ja kokeiluun.

Tutkimusten tarkastelua ja teoriakehyksen luomista on hankaloittanut erilaisten mi-näkäsitteiden laaja kirjo. Minuus ja identiteetti ovat useiden eri tieteenalojen kiinnostuk-sen kohteita ja ne voidaan linkittää useisiin erilaisiin tutkimusaloihin. Eri teoreettiset lähtökohdat sekä taustaideologiat vaikuttavat siihen, miten identiteetti käsitetään ja mi-hin sen tulkitaan viittaavan. Myös eri kielet luonnollisesti vaikuttavat tulkintaan. Suo-men kielellä on luontevaa puhua minuudesta ja minuuden kokemuksesta, kun taas täl-lainen lähestymistapa ei ole välttämättä toimiva muilla kielillä. Esimerkiksi englannin kielellä minä (I) ei taivu luontevasti identiteettiä käsittelevissä teksteissä. Suomen kie-lessä taas sanaa ”itse” ei ole tapana käyttää substantiivina. (Vuorinen 1991, 139, 149, Kumpula 2011.)

Liiketaloustieteeseen liittyvästä tutkimusperinteestä voidaan erottaa kolme erilaisista lähtökohdista ponnistavaa, identiteettitutkimusta koskevaa teoriasuuntausta (Kumpula 2011). Funktionaalis-teknisessä lähestymistavassa kiinnostuksen kohteena ovat identi-teetin yhteydet johtamiseen ja sen tehokkuuteen sekä erilaiset syy-seuraussuhteet. Tähän lähestymistapaan lukeutuvat esimerkiksi teoria organisaatioon samaistumisen työtehokkuutta, sitoutumista ja lojaaliutta lisäävästä vaikutuksesta.

Tulkitsevassa lähestymistavassa pyritään käytännölliseen ymmärrykseen ihmisen identiteettityöstä esimerkiksi suhteessa työhön tai harrastukseen. Identiteettityö sisältää käsitteenä ajatuksen identiteetin muodostamisesta, ylläpitämisestä ja muuttamisesta. Tämä suuntaus tarjoaa välineitä tutkia minän, työn ja organisaation suhteita, ja lähesty-mistavassa keskitytään identiteetin luomiseen vuorovaikutuksen kautta. Identiteetistä puhuttaessa voidaan esimerkiksi pohtia kontekstisidonnaisten identiteettien, eli roolien suhdetta kokonaisidentiteettiin, tai esimerkiksi identiteetistä puhuttaessa saatetaan tar-koittaa sosiaalista identiteettiä, kokemusta joukkoon kuulumisesta. Nuoren vapaaehtois-työntekijän kohdalla tämä saattaisi tarkoittaa esimerkiksi kokemusta tiettyyn organisaa-tioon kuulumisesta, tai esimerkiksi kokemusta kuulumisesta ikäryhmään, joka on nimet-ty nuoriksi. Tässä tutkimuksessa keskitytään lähinnä roolisdonnaisten (vapaaehtoisuus) identiteetin yhdistämiseen kokonaisidentiteettiin, mutta toisaalta on huomioitava, että identiteetin muodostukseen liittyvät myös mielikuvat siitä, millaisessa organisaatiossa työskennellään ja mitä yksilöltä odotetaan.

Kolmas lähestymistapa identiteettitutkimukseen on kriittinen. Tällöin tarkastellaan valtarakenteiden osuutta yksilön kokemaan identiteettiin ja niiden ohjaavaa sekä kont-rolloivaa vaikutusta. Kriittisen suuntauksen kautta voidaan ottaa kantaa siihen, miten asiat ovat, sekä miten niiden pitäisi olla. (Alvesson, Ashcraft ja Thomas 2008, 7, 12 – 16.)

Nuorten vapaaehtoistyö voi siis olla identiteetin muodostamista tukevaa. Nuoren on pohdittava omaa arvomaailmaansa ja omia mielenkiinnon kohteitaan ryhtyäkseen vapaaehtoistyöhön. Nuorten suurempi vaihtuvuus vapaaehtoistyössä voi siis viitata kokeiluvaiheeseen, jossa nuori vasta hakee mielenkiintonsa kohteita ja sovittaa vapaaehtoistyötä omaan arvomaailmaansa. Kokeiltuaan vapaaehtoisena toimimista nuori voi todeta toiminnan sopivan identiteettiinsä ja jatkaa vapaaehtoisena toimimista, lopettaa toiminnan tai kokeilla toisentyypistä vapaaehtoistyötä.

Identiteettiä voidaan tarkastella antaen erilaisia painotuksia yksilön sosiaaliselle identiteetille ja ympäristön odotusten vaikutukselle identiteetin muodostumisessa. Identiteettiteoriat viittaavat käsityksiin itsestä ja normatiiviseen käyttäytymiseen. Teorioiden mukaan käsitys itsestä on tilannesidonnainen ja riippuu yhteiskunnan asettamista odotuksista. (Hogg, Terry ja White 1995.) Tässä työssä käsiteltävä teoriapohja identiteetistä nojaa käsitykseen minuuden kokemuksen jakautumisesta erilaisiin tilannekohtaisiin identiteetteihin.

Identiteettitutkimuksen parissa osa varhaisista tutkijoista, kuten Mead (1934) ja Cooley (1902) pitivät minuutta sosiaalisen kanssakäymisen tuotteena, jossa yksilö oppii tuntemaan itsensä suhteessa ja kanssakäymisessä toisiin yksilöihin. Sosiaalisuutta ja ympäristön odotusten vaikutusta eri tavoin lähestyviä teorioita voidaan kutsua myös identiteettiteoriaksi ja sosiaalisen identiteetin teoriaksi. Identiteettiteoria pyrkii selittämään yksilön rooleihin liittyvää käytöstä, kun taas sosiaalisen identiteetin teoria lähestyy samaa asiaa eri näkökulmasta. Sosiaalisen identiteetin teoria keskittyy ryhmäprosesseihin ja ryhmän tai ryhmien sisäisiin suhteisiin painottaen yksilön sosiaalista kehittymistä tarkastelemalla itseä muiden näkökulmasta. Yksilöllä on taipumus toimia ryhmässä, jolloin monien erilaisten identiteettien muodostuminen itselle tärkeissä ryhmissä on mahdollista. Erilliset roolit voidaan nähdä muodostuvan ryhmissä tai joukoissa, joita pidetään itselle tärkeinä ja joiden mielipiteellä ja suhtautumisella on itselle merkitystä. (Turner 1982.)

Ryhmäidentiteetti muodostuu usein vertaamalla ryhmää muihin ryhmiin pyrkien korostamaan ryhmälle ominaisia piirteitä ja tekijöitä erotukseksi muista ryhmistä. Yksilö mukautuu ryhmään sosiaalisen paineen alaisena, ja voi kokea myös ryhmän ulkopuolelta sosiaalisia paineita. Yksilön käsitys omasta rooli-identiteetistään muodostuu tämän käsityksen mukaan heijastellen ja mukautuen ryhmän identiteettiin ja ryhmää vastustaviin tai tukeviin ryhmiin. Yksilö mieltää oman roolinsa suhteessa ryhmään ja omaan paikkaansa ryhmässä. Ryhmäläisten tuki ja hyväksyntä on tärkeää tuntemuksessa rooli-identiteetin onnistumisesta. Ryhmän ulkopuolella yksilö voi kokea vastustusta tai hyväksyntää ryhmään kuulumisesta, ja kumpikin näistä voi vaikuttaa yksilön kokemukseen rooli-identiteetin mielekkyydestä. (Turner 1982.)

Sekä ympäristöä painottava sosiaalisen identiteetin teoria että yksilön näkemystä ja kokemuksia painottava identiteettiteoria kuitenkin lähestyvät identiteettiä samoista läh-

tököhdistä käsittäen minuuden moniksi tilannekohtaisiksi identiteeteiksi tai rooleiksi, jotka pyrkivät sulauttamaan yhteen sosiaalisia rakenteita ja yksilön käyttäytymistä. (Hogg, Terry ja White 1995.) Yhteistä teorioille on myös minuuden sosiaalisten lähtökohtien tunnustaminen minuuden muotoutumisessa välttämättä kohtelemasta minuutta yhteiskunnasta ja sosiaalisesta kentästä irrallisena ilmiönä. Samankaltaisuuksien vuoksi tässä työssä ei tulla tekemään eroa identiteettiteorian ja sosiaalisen identiteettiteorian välillä, vaan pyritään yhdistämään nämä erilaiset näkemykset ja tunnustamaan ihmisen tarve kunnioittaa ympäristöään sekä taipumus vuorovaikutukseen yksilön ja ympäristön välillä myös identiteettiä rakennettaessa. John Donnen sanoin ” No man’s an island”.

3.3 Roolit

Identiteetti muodostuu erilaisten kohtaamisten ja roolien perusteella, ja eri roolien tärkeys identiteetille vaihtelee yksilöittäin. Nämä erilaiset roolit, eli tilannekohtaiset identiteetit, muodostavat merkityksellisyttä niin itselle kuin toisillekin ja ohjaavat yksilön tulevaa toimintaa. Yksilöt sitoutuvat eri rooleihin eri tavoin, ja yksi merkittävä tekijä sitoutumisessa on ympäristön odotukset ja ystävien mielipiteet ja tuki.

Erilaisten rooliteorioiden keskeisintä antia on, että roolin toteuttajaa ohjaa käyttäytymisessään odotukset, jotka voivat olla sisäistettyjä tai ulkoisia, tai molempia. Sekä roolin toteuttaja että roolin ulkopuoliset arvioivat roolin onnistumista ja toteutusta suhteutettuna odotuksiin. Rooleihin liittyvät statukset, eli yhteiskunnalliset asemat, arvostus tai arvovalta, voivat olla saavutettuja tai osoitettuja. Osoitettuihin statuksiin yksilö ei juurikaan kykene vaikuttamaan, tällaisia ovat esimerkiksi naisen tai miehen, ikään tai ihonväriin liittyvät statukset. Yksilön odotetaan kuitenkin toteuttavan näitä omaan statukseensa liittyviä rooleja. Yhteiskunnalliset muutokset ovat vasta vastikään mahdollistaneet saavutetut statukset ja niihin liittyvät, yksilön muokattavissa ja valittavissa olevat roolit. (Turner 2002, 234-242.)

Vapaaehtoistyö on esimerkki tällaisesta itse valittavissa olevasta statuksesta, mikäli oletetaan yksilön voineen itse vapaasta tahdostaan hakeutua vapaaehtoistyöhön. Nuoruus sen sijaan on status, johon ei juurikaan voi itse vaikuttaa. Nuoren vapaaehtoisen odotetaan toteuttavan statuksensa mukaista roolia, ja organisaatiosta riippuen nuorille asetetaan erilaisia odotuksia siitä, miten heidän tulisi rooliaan toteuttaa.

Roolien vuorovaikutuksellisuutta korostettaessa roolien voidaan nähdä muodostuvan vuoropuheluna roolin toteuttajan ja vastinroolien toteuttajien kanssa. Roolin toteuttajan tulkitessa roolia toiminnan kautta, ympäristö voi tukea tai olla tukematta yksilön käsitystä rooliin liittyvästä toiminnasta. Yksilöillä on usein tarve luokitella ja kategorisoida käyttäytymistä käsitteellisiksi rooleiksi. Ympäristö pyrkii avustamaan roolin toteuttajaa

tulkinnassa roolin sisällöstä, ja rooli muotoutuu kanssakäymisessä yksilön ja ympäristön välillä muodostaen neuvottelun roolista ja sen sisällöstä. (Turner 2002, 234-242.)

Vapaaehtoisella muodostuu rooleja niin suhteessa järjestöön kuin suhteessa vapaaehtoisuuteen yleensä. Harrastuksena ja vapaa-ajanvietteenä alkanut toiminta voi muotoutua tärkeäksi itseilmaisun välineeksi. Vapaaehtoisuuden tai järjestön tärkeys yksilölle saattaa toistettavan toiminnan myötä nousta ja vapaaehtoisuudesta tulla osa identiteettiä tekemisen sijaan. (Van Dyne ja Ng 2005.) Toisaalta erilaisten roolien tärkeyden muuttuessa voi erilaisten roolien välille myös muodostua ristiriitaa. Nuori vapaaehtoinen voi kokea olevansa ensisijaisesti opiskelija, työntekijä tai ystävä, ja vapaaehtoisuus saattaa olla tärkeysjärjestyksessä koetuissa rooleissa pienemmällä merkityksellä.

Strykerin mukaan (1980) yksilöllä on erilainen rooli-identiteetti jokaiselle erilaiselle roolipositioille, joita yksilöllä yhteiskunnassa on. Tällaisia positioita ovat esimerkiksi erilaiset suhteet perheenjäseniin, kuten äidin, isän, veljen tai siskon roolit. Vapaaehtoisuudessa rooleja voivat olla esimerkiksi auttajan, tukihenkilön, organisaation jäsenen tai alaisen roolit. Roolit ovat käsityksiä tai määritelmiä itsestä joiden avulla yksilöt määrittelevät paikkaansa ja roolejaan yhteiskunnassa nimeämällä tai kategorisoimalla roolejaan (Thoits 1991).

Sopeutuminen odotettuun rooli-identiteettiin lähtee yksilöstä itsestään, yksilön halusta kokea merkityksellinen ja miellyttävä rooli, jonka toteuttamisesta yksilö saa mielihyvää. Voitaisiin siis myös pohtia, mitä nuorilta vapaaehtoisilta odotetaan yhteiskunnan tai organisaation puolesta? Kokeeko nuori vapaaehtoisen roolin hankalaksi malliesimerkkien puuttuessa? Mistä nuoret ovat saaneet esimerkin vapaaehtoisena toimimiseen, ja tarjotaanko nuorille sellaisia rooleja, joiden täyttämistä he saisivat riittävää mielihyvää jatkaakseen toimintaa?

Kokemus roolin hyvästä omaksumisesta ja hyvästä roolisuorituksesta saa Thoitsin mukaan yksilön itsetunnon kohoamaan, kun taas huonoksi koettu suoriutuminen voivat johtaa oman arvon kyseenalaistamiseen ja henkiseen ahdistukseen. (Thoits 1991.) Erietyisesti ahdistusta saattaa muodostua silloin, kun kanssakäymisessä muiden yksilöiden kanssa saatu palaute ei tue omaksuttua tai koettua roolia (Hogg, Terry ja White 1995).

Roolit saavuttavat merkityksensä vasta sosiaalisen kanssakäymisen kautta ja ovat refleksiivisiä (Burke ja Reitzes 1981). Roolit siis toteutuvat vasta kanssakäymisessä muiden yksilöiden ja ryhmien kanssa heijastellen myös muiden odotuksia ja olettamia roolien sisällöstä ja roolinmukaisesta käyttäytymisestä. Roolit muodostuvat osaksi yksilön kokonaisidentiteettiä, ja niihin vaikuttavat niin muut yksilön roolit, oma koettu identiteetti, sekä esimerkiksi muiden ja yksilön omat odotukset. Vaikka roolit eivät ole konkreettisia tai ehdottoman johdonmukaisia, rooleihin liittyvien odotusten kautta ihmiset käyttäytyvät, kuin näin olisi (Turner 2002).

Roolien toteuttamisessa ei ole kyse vain roolien noudattamisesta ja roolien ottamisesta, vaan myös roolien luomisesta ja muokkaamisesta (Turner 1962). Rooli-identiteetit

voivat olla myös ristiriidassa keskenään ja aiheuttaa ahdistusta ja tyytymättömyyttä. Vapaaehtoisen roolin kanssa kilpailevia rooleja voivat olla perhetilanteeseen, elämäntilanteeseen tai harrastuksiin liittyvät roolit, mutta myös esimerkiksi toisiin vapaaehtoisorganisaatioihin liittyvät roolit. Myös erityinen, organisaatioon liittyvä vapaaehtoisen rooli voi erota yleisestä vapaaehtoisen roolista ja ne voivat olla ristiriidassa keskenään. Tilanteessa pärjätäkseen vapaaehtoinen voi pyrkiä saavuttamaan tasapainon eri vapaaehtoistyöorganisaatioille lahjoitettujen työtuntien kesken, vähentää osallistumistaan tai ristiriidan kasvaessa riittävän suureksi jopa lähteä yhdestä tai useammasta organisaatiosta kokonaan. Mitä enemmän vapaaehtoinen kokee paineita osallistumisestaan ja suoriutumistaan, sitä enemmän hän harkitsee lähtemistä. (Grube ja Piliavin 2000,1118.)

Vaikka roolit olisivat annettuja tai määriteltyjä, on roolien toteuttamiseen useita erilaisia mahdollisia toimintatapoja. Roolien toteuttaminen voidaan ymmärtää luovaksi toiminnaksi, jossa ymmärtämys roolien funktioista ja sosiaalinen hyväksyntä sekä odotukset jatkuvasti muokkaavat rooleja. Lopulta kyse on siitä, tunnistetaanko toiminta roolia toteuttavaksi vai luokitellaanko se jonkin toisen roolin alaisuuteen.

Parhaana rooli-identiteetin ennustajana Grube ja Piliavin (2000, 1116) mainitsevat muiden odotukset. Grube ja Piliavin ehdottavatkin vapaaehtoisia johtavien käyttävän johtamisessa rooli-identiteetin vahvistamista. Heidän tutkimuksensa mukaan organisaation kannalta positiivinen rooli-identiteetti ehkäisee lähtöaikeita, lisää lahjoitettuja työtunteja ja mahdollisesti lisää sitoutuneisuutta. Uusille vapaaehtoisille tulisikin heidän mukaansa nopeasti luoda riittävää sosiaalista painetta sekä vakiinnuttaa halutunlainen käytösmalli, jotka yhdessä tukevat rooli-identiteetin muodostumista. Vapaaehtoiselle tarjotun rooli-identiteetin tulisi soveltua hänen elämäntilanteeseensa ja osallistumisen mahdollisuuksiinsa vaatimatta liikaa osallistumista ja asettamatta liikaa paineita, mutta tarjoten yksilölle sopivan muotoinen tarjota osaamistaan ja aikaansa organisaatiolle. Yksilöltä tulisi myös odottaa halutunlaisen käyttäytymisen toteutumista ja rohkaista tähän ilman että odotukset kasautuvat vaatimuksiksi.

Koska nuoret vapaaehtoiset eivät viihdy samoissa vapaaehtoistyötehtävissä kauan vaan usein jättävät organisaation, voitaisiin pohtia vaaditaanko nuorilta liikaa vai liian vähän? Onko nuorille tarjolla roolimalleja ja valmiita rooleja, vai vaaditaanko heiltä liikaa työtä omanlaisen roolin löytämiseksi? Vai huolehditaanko nuoren osallistumisesta liikaakin, painostamiseen asti?

3.4 Rooli-identiteetin muodostumiseen vaikuttavat tekijät

Turnerin (2002) mukaan jako erilaisiin rooleihin tapahtuu kolmen periaatteen mukaisesti. Nämä periaatteet ovat funktionaalisuus, edustavuus ja kestävyys. Periaatteiden suhteellinen tärkeys vaihtelee roolin ja ympäristön mukaan.

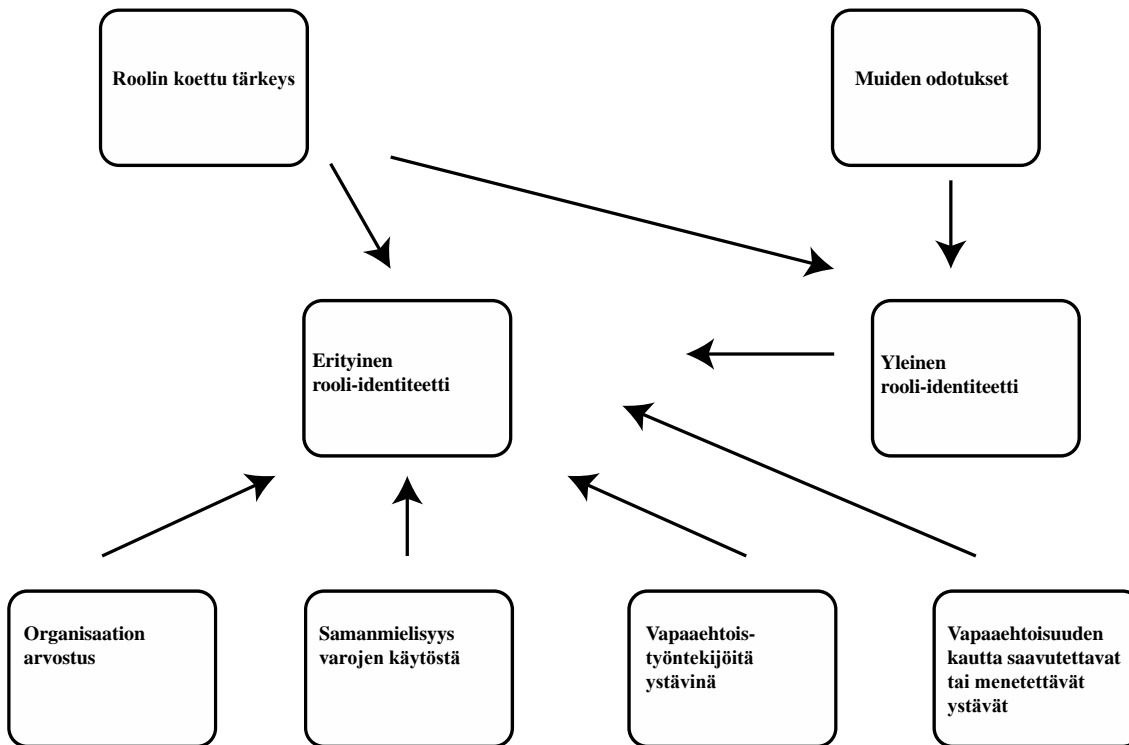
Erialaisten aktiviteettien ryhmittely muodostamaan rooliin sisältyviä tehtäviä tapahtuu usein assosiaation eli mielle yhtymien kautta. Assosiaatio voi olla tehtäviin liittyvän tiedon, taidon tai esimerkiksi sijainnin kautta tapahtuvaa. Sama toiminta saatetaan yhdistää vapaaehtoisuuteen vain osassa tapauksista, kuten vaikkapa vain vapaaehtoisjärjestön tiloissa tapahtuessaan. Tällainen toiminnan kautta tapahtuva roolin muodostus on funktionaalista. Kun useampi toiminto tähtää samaan tavoitteeseen, ne voivat muodostua yhden roolin alaisiksi toiminnoiksi. Toisaalta jos toimintojen tavoitteiden välillä on ristiriitaa, on todennäköistä, että toiminnot jakautuvat eri roolien alaisiksi. Ongelmallista funktionaalisessa näkökulmassa rooleihin on ristiriitojen objektiivisuuden puute. (Turner 2002, 237.)

Edustavuudella Turner (2002) viittaa ympäristön suhtautumiseen roolin toteutukseen ja rooliin liittyviin arvolatauksiin. Mikäli roolin toteuttamiseen liittyy etuja tai hyötyjä, tulee roolista haluttavampi. Valta-asetelmat vaikuttavat Turnerin mukaan roolien muotoutumiseen ja niihin liittyviin etuihin ja hyötyihin. Valta-asema voi taata paremman mahdollisuuden vaikuttaa roolin sisältöön oman edun mukaisesti. Toisaalta taas eduista osalliseksi jäämättömät usein pyrkivät sisällyttämään omaan roolinsa toimintoja ja ulottuvuuksia, jotka jollakin tavoin korvaavat tätä menetystä. Tällainen voi esimerkiksi olla mielihyvän tai tiedon saavuttaminen roolin kautta. (Turner, 2002, 240-241.)

Kestävyydellä viitataan roolin systemaattisuuteen ja jatkuvuuteen. Roolin toteuttajat saattavat ajasta ja paikasta riippuen vaihtua, mutta silti roolin tulisi säilyä tunnistettavana. Kestävyys on myös riippuvaista muista, täydentävistä rooleista. Esimerkiksi esimiehen ja alaisen roolit ovat toisiaan täydentävät ja kestävyyttä kuvaavat: esimiehen rooli ei voi muodostua ilman alaisen roolia, tai päinvastoin. (Turner, 2002, 241-242.)

Grube ja Piliavin jakavat tutkimuksessaan (2000) rooli-identiteetin yleiseen ja erityiseen vapaaehtoistyöntekijän identiteettiin. Yleinen vapaaehtoistyöntekijän identiteetti viittaa tutkimuksessa työntekijän kokemaan yleiseen vapaaehtoistyöntekijän rooliin, joka ei liity yksittäiseen organisaatioon. Yleisen vapaaehtoistyöntekijän rooliin voi kuulua työskentely useissa eri organisaatioissa, tai vapaaehtoinen voi kokea roolin kannalta merkityksettömäksi organisaation jolle hän työskentelee.

Eriyinen rooli-identiteetti sen sijaan muodostuu tiiviissä yhteydessä kokemukseen ja käsitykseen organisaation jäsenyydestä. Tällöin työskentely juuri tietyssä organisaatiossa vapaaehtoisena on rooli-identiteetin kannalta tärkeää. Eriyinen ja yleinen rooli-identiteetti eivät ole toisensa poissulkevia, vaan voivat olla rinnakkaisia ja joskus myös päällekkäisiä rooleja. Eriyinen ja yleinen rooli-identiteetti voivat myös olla ristiriidassa keskenään ja tämä voi aiheuttaa vapaaehtoiselle ahdistusta.

Kuvio 5 Rooli-identiteettiin vaikuttavat tekijät, mukailen Grube ja Piliavin 2000, 1112

Rooli-identiteettiin vaikuttavia tekijöitä ovat Gruben ja Piliavinin (2000) mukaan koetut muiden odotukset, roolin koettu tärkeys, organisaation arvostus, samanmielisyyden varojen käytöstä, vapaaehtoistyöntekijöitä ystävinä sekä vapaaehtoisuuden kautta saavutettavat ja menetettävät ystävät tai tuttavat. Näistä erityisesti yleiseen rooli-identiteettiin vaikuttavia tekijöitä ovat koetut odotukset ja roolin koettu tärkeys.

Schervish ja Havens (1997) esittävät hieman Pennerin teorian mukaisesti identifikaatiota eli samaistumista vapaaehtoisuuden perustaksi. Vapaaehtoiset työskentelevät heidän mukaansa usein itselleen tärkeissä organisaatioissa, joiden toimintaan vapaaehtoinen pystyy samaistumaan ja identifioimaan itsensä. Toisin kuin Pennerin mukaan, Schervish ja Havens esittävät organisaatioon, pikemmin kuin rooliin samaistumisen perustaksi pidempiaikaiselle vapaaehtoisuudelle. Identifikaatiolla viitataan juuri tähän itsensä näkemiseen osana organisaatiota. Vapaaehtoiselle on tärkeää kyetä henkisellä tasolla näkemään itsensä osana organisaatiota ja sen toimintaa, kokea jakavansa yhteisiä arvoja toiminnan kanssa ja kannattaa organisaation toiminnan tavoitteita. Halu nähdä itsensä osana organisaation toimintaa ja positiivinen suhtautuminen organisaatioon vaikuttaisivat tärkeiltä tekijöiltä vapaaehtoisena pysymisessä. Toisaalta samaistuminen organisaatioon ja itsen näkeminen osana organisaatiota ovat yksilön identiteettiin vaikuttavia asioita ja tässä tutkimuksessa identiteetin kautta sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Haastattelussa sitoutumista organisaatioon tutkittiin jatkuvuuden, lopetusaikeiden ja roolin pysyvyyden kautta, tarkastellen vastauksissa organisaation merkitystä.

Jotta suhteita muihin ihmisiin, rooleihin ja organisaatioon voidaan muodostaa, on yhteys ensin muodostettava kohtaamisten ja osalliseksi tulemisen kautta. Tällainen yhteys mahdollistaa organisaation ja muiden yksilöiden tarpeista tietoiseksi tulemisen ja mahdollistaa vastaamisen näihin tarpeisiin, tässä tapauksessa siis vapaaehtoisena toimimiseen. (Schervish ja Havens 1997, 240-241.) Schervishin ja Havensin (1997, 240-242) esittämän mallin mukaan vapaaehtoistyötä edeltävät osa tai kaikki seuraavista elementeistä:

- osallistumisen mahdollistavat yhteisöt
- tietoisuuden raamit
- suorat pyynnöt
- nuoruuden mallit ja kokemukset
- harkinnanvaraiset resurssit

Osallistumisen mahdollistavilla yhteisöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi organisaatiota, vapaaehtoistyötä organisoivaa järjestöä tai vaikkapa ystäväporukkaa, jossa toiminta pyörii. Tietoisuuden raameilla pyritään ilmaisemaan vapaaehtoiseksi ryhtyvän tietoisuutta vapaaehtoistyön tarpeesta ja sen toteutuksesta. Tämä tarkoittaa, että vapaaehtoisen on tiedettävä mahdollisuudesta vapaaehtoistyöhön. Esimerkiksi vapaaehtoisjärjestön sisäisestä viestinnästä tietämätön ei voi osata hakeutua toteuttamaan järjestön jäsenlehtä, tai auttamisen tarpeesta tai sen tavoista tietämätön ei osaa hakeutua tai tule ryhtyneeksi auttamaan. Avun tarpeesta tietämättömällä ei ole motivaatiota ryhtyä vapaaehtoiseksi juuri kyseiseen tehtävään. Schervish ja Havens (1997, 241) esittävät, että lähes jokainen vastaa myöntävästi suoraan pyyntöön osallistua vapaaehtoistyöhön.

Nuoruuden mallit ja kokemukset esitetään tärkeiksi oman asenteen ja suhtautumisen muodostumisessa vapaaehtoistyötä kohtaan. Nuoruuden mallin voi asettaa esimerkiksi omien vanhempien tai tuttujen osallistuminen vapaaehtoistyön tekemiseen, mutta esille on nostettava myös koulujen ja harrasteiden rooli. Urheiluharrastukset ja esimerkiksi partiotoiminta ovat usein vapaaehtoisten mahdollistamia.

Harkinnanvaraiset resurssit ovat vapaaehtoisen vapaaehtoistyön vaatimia resursseja. Tällaisia ovat esimerkiksi aika ja raha, jonka vapaaehtoinen haluaa työhön käyttää. Wilson ja Musick (1999) jaottelevat vapaaehtoistyöntekijän työhön tuomat resurssit kahteen ryhmään, inhimilliseen pääomaan ja sosiaaliseen pääomaan.

Inhimillistä pääomaa ovat esimerkiksi koulutus, sosioekonominen status ja ammattitaita. Smith (1994) esittääkin, että paljon inhimillistä pääomaa omaavat yksilöt olisivat parempia vapaaehtoistyöntekijöitä, sillä heillä olisi enemmän tietoa ja organisaatiossa tarvittavia kykyjä. Wilson ja Musick (1999, 247) esittävät inhimillisten resurssien selittävän miksi ihmiset ryhtyvät vapaaehtoisiksi ja miksi he luopuvat vapaaehtoistyön tekemisestä. Heidän mukaansa inhimillisten resurssien lasku tekee vapaaehtoistyön lopettamisen todennäköisemmäksi, sillä vapaaehtoistyö on nimenomaisesti vapaaehtoista eikä pakollista. He esittävät että vapaaehtoisuus ei ole sosiaalisesti pakottava rooli, ku-

ten esimerkiksi lasten hoito, tai selviytymisen kannalta oleellista, kuten palkkatyö. Inhimillisen pääoman pienentyessä vapaaehtoiset aktiviteetit karsiutuvat ensimmäisinä (Hogan ym. 1993, 1450).

Tämä voisi osaltaan selittää, miksi nuoret vapaaehtoistyöntekijät ovat muita alttiimpia jättämään organisaation. Nuoren elämäntilanne voi olla altis muutoksille. Muutot, opiskelut, työelämään astuminen ja perheen perustaminen sijoittuvat perinteisesti nuoruuteen. Myös nuoruuden mallit ja kokemukset voivat muokata osaltaan nuoren käsityksiä vapaaehtoistyöntekijänä olemisesta ja suhtautumisesta vapaaehtoistyön tekemiseen. Nuoruudessa saadut roolimallit muokkaavat käsityksiä erilaisista rooleista ja niiden sisällöstä myös aikuisena.

Dutton, Dukerich ja Harquail (1994, 246) esittävät, että arvostetun organisaation jäsenten itsetunto voi kohota, kun he mieltävät itsensä osaksi organisaatiota ja näin näkevät itsensä positiivisemmassa valossa. Arvojen yhtenäisyys mainitaan usein tärkeäksi tekijäksi organisaatioon identifioitumisen onnistumisessa. (esim. O'Reilly ja Chatman 1986.) Yhteiset arvot ja vapaaehtoisen kokema yhteinen tavoitepäämäärä ovat tärkeitä tekijöitä kokemuksessa organisaation jäsenyyden onnistumisesta.

3.5 Rooliristiriidat

Roolien säätely tapahtuu rooliin liittyvien odotusten ja normien kautta. Joidenkin roolien normit ovat hyvin selkeät ja yksiselitteiset, mutta esimerkiksi vapaaehtoistyössä roolit saattavat olla hyvinkin vapaamuotoisia ja muokattavissa. Rooliristiriitoja voi syntyä monista eri syistä. Rooli voi muodostua ylikuormittavaksi, mikäli rooliin sisältyy monenlaisia ja mahdollisesti keskenään ristiriitaisia odotuksia, jolloin kaikkia odotuksia ei ole mahdollista täyttää. Rooliristiriitoja voi myös muodostua useiden yhtäaikaisten roolien päällekkäisyyksistä tai yhteensopimattomuudesta. Roolin sisäisiä ristiriitoja syntyy, kun roolin kantajaan kohdistetaan keskenään ristiriitaisia odotuksia. Roolien välisiä ristiriitoja syntyy, kun sama henkilö toteuttaa useampia rooleja, jotka voivat hankaloittaa toistensa toteutumista. Päällekkäisyydet voivat luoda jännitteitä, mutta toisaalta myös rikastaa kokonaisnäkemystä. (Keskinen 2000.)

Rooliristiriita voi myös aiheutua persoonan ja roolin välisestä yhteensopimattomuudesta. Ujon henkilön voi olla hankala työskennellä vapaaehtoistyössä, jossa edellytetään jatkuvasti uusien ihmisten tapaamista ja ulospäin suuntautuneisuutta. Ristiriitaa voidaan pyrkiä ratkaisemaan painottamalla roolia uusilla tavoilla, kuten vaikkapa kiinnittämällä huomiota persoonallisuuden piirteisiin tai kykyihin, jotka tukevat roolisuoriutumista. Roolin kantaja voi myös oppia pikkuhiljaa näkemään itselleen vieraamman osan roolia tottumuksen ja kokemuksen kautta myös osana omaa persoonaansa.

Rooliristiriita voi myös syntyä roolin ylikuormittavuudesta. Ristiriitaiset odotukset roolin täyttämisestä ja vapaaehtoistyössä koettava henkinen raskaus voi muodostua ylikuormittavaksi. Tällaisissa ristiriitatapauksissa henkilökohtaiset stressinhallintakeinot ja kyky pohdiskella rooliin liittyviä odotuksia ovat erittäin tärkeitä. (Keskinen 2005.)

Usein esitetään, että nuoret jättäytyvät pois vapaaehtoistyöstä saadessaan työpaikan ja tulojen sekä elämän prioriteettien muuttuessa. Rationaalisen valinnan teorian mukaan palkan noustessa vapaaehtoistyöntien vaihtoehtoiskustannukset nousevat myös. Näin ollen mitä paremmin palkatusta työstä on kysymys, sitä vähemmän yksilöllä tulisi teorian mukaan olla haluja vapaaehtoistyöhön. Näin ei kuitenkaan vaikuta olevan. Menchinkin ja Weisbordin (1987) mukaan vapaaehtoistyön tekeminen korreloi positiivisesti tulojen kanssa. Myös työtunnit näyttävät vaikuttavan vapaaehtoistyön tekemiseen. Työtuntien osalta vaikuttaisi siltä, että henkilöt jotka kykenevät vaikuttamaan työtunteihinsa tekisivät mahdollisesti useammin vapaaehtoistyötä. Työtuntien määrän lisääntyessä myös vapaaehtoistyöhön käytetyt työtunnit lisääntyvät, vaikka useimmiten vapaaehtoistyötä tekevätkin osa-aikaiset ja itsensä työllistäneet. (Freeman 1997, Thompson 1993.) Osa-aikatyö ja työtunteihin vaikuttamisen mahdollisuus näyttäisi siis näiden tutkimusten perusteella mahdollistavan paremmin vapaaehtoistöiden tekemisen. Niiden joukosta, jotka vapaaehtoistöitä tekevät, työtuntien määrä kuitenkin korreloisi positiivisesti vapaaehtoistöiden tekemiseen. Palkkatyön ulkopuolella olevat taas vaikuttaisivat työskentelevän vapaaehtoisina harvemmin kuin työssäkäyvät (Stubbings ja Humble 1984). Suomessa työajan ja vapaaehtoistyöhön käytetyn ajan keskusteluun oman erikoispiirteensä tuovat erilaiset työttömille suunnatut tuet, ja puutteellinen ohjeistus siitä, milloin vapaaehtoistöiden tekeminen tulkitaan ansiotyötä vastaavaksi, sen vastaanottamista hankaloittavaksi tai työttömyysturvan epäämisen perusteeksi (ks. mm. Örn 2013). Suomen olosuhteissa palkkatyön ja vapaaehtoistyön keskinäinen suhde ei näin ollen välttämättä ole täysin linjassa muualla tehdyn tutkimuksen kanssa.

Palkkatyö ja vapaaehtoistyö eivät Wilsonin (2008) mukaan kilpaile keskenään, vaan ovat yhdistettävissä. Palkkatyö ja vapaaehtoistyö voidaan myös nähdä eri rooleina, joilla on oma merkityksensä ja jotka ovat eri tavoilla tarpeellisia yksilön identiteetin kannalta. Erilaiset roolit tyydyttävät erilaisia tarpeita ja muodostavat oman osansa yksilön identiteetistä. On myös mahdollista että roolit ovat ristiriidassa keskenään, esimerkiksi silloin kun kumpikin rooli mielletään hyvin tärkeäksi ja aikaa tai muita resursseja vieväksi. Näin ollen yksilön elämässä tapahtuessa muutoksia, rooliristiriidat voivat olla taustalla piilevä syy yksilölle vähemmän tärkeän toiminnan lopettamisessa. Aika tai resurssit vaikuttavat roolien kuormittavuuteen, mutta eivät välttämättä ole suoranainen syy esimerkiksi vapaaehtoistyön lopettamiseen. Mikäli vapaaehtoinen kokee roolinsa tärkeäksi, saattaa hän samanaikaisesti osallistua moneen kuormittavaankin toimintaan ja niiden myötä tuleviin rooleihin.

4 TUTKIMUS JA EMPIIRINEN AINEISTO

4.1 Tutkimusote ja aineistonkeruu

Tutkimukseen on valittu laadullinen tutkimusote, sillä se palvelee parhaiten tutkimuksen tarkoitusta. Osakysymyksiin vastaamiseksi laadullisen tutkimuksen tutkimusote, kuvailu ja ymmärtävä selittäminen ovat välttämättömiä ja luontevimpia. Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata nuoria vapaaehtoisia sellaisina, kuin he itse kokevat olevansa ja ymmärtää paremmin heidän lähtökohtiaan ja halujaan toimia vapaaehtoisena.

Aineistonkeruumenetelmänä toimii teemahaastattelu. Koska identiteetti ja kokemukset vapaaehtoisuudesta ovat hyvin henkilökohtaisia, arkojakin aiheita, koin haastattelun parhaaksi tavaksi saada vilpittömiä ja välittömiä vastauksia tutkimuskysymyksiini. Toisena vaihtoehtona harkitsin vapaaehtoisten itse kirjoittamia tarinoita itsestään, mutta näin lisäkysymyksille ja tarkennuksille ei olisi ollut mahdollisuutta. Vapaaehtoistyön kentässä myös kaunistelevat kertomukset ja halu miellyttää tutkijaa saattavat toisinaan muodostua ongelmallisiksi. Haastattelutilanteissa olin läsnä haastattelussa ja kykenin vaikuttamaan keskustelun suuntaan. Kasvokkain tapahtuvassa kommunikoinnissa on myös mielestäni mahdollista saada syvällisempiä vastauksia ja johdattaa haastateltava pikkuhiljaa vaikeiden tai arkojen kysymysten pariin.

Haastattelun teemat olivat etukäteen määriteltyjä, ja loin jokaiseen teemaan muutamia osakysymyksiä tueksi haastattelutilanteeseen. Haastattelurunko luotiin teoreettisen viitekehityksen pohjalta, mutta se myös muokkautui teorian ja empirian vuorovaikutuksen myötä. Näin kykenin haastatteluissa kysymään esimerkiksi tarkentavia lisäkysymyksiä.

Taustatietoina on kerätty tietoja vapaaehtoisen työnkuvasta ja vapaaehtoisuuden aloittamisesta. Ympäristön odotukset ja omat tavoitteet, rooliristiriidat sekä vapaaehtoistyön lopettaminen ovat olleet teemoja, joiden pariin haastateltavia on ohjattu ja joiden kautta on saatu tietoa vapaaehtoisten käsityksistä nykyisestä vapaaehtoisuudesta sekä sen jatkumisesta.

Otin yhteyttä aluksi muutamiin suurempiin vapaaehtoisjärjestöihin, joiden kautta viestini välitettiin alle 30-vuotiaille vapaaehtoistyöntekijöille. Pyysin kiinnostuneilta yhteydenottoa puhelimitse tai sähköpostitse. Jokaisen haastateltavan kanssa sovittiin molemmille osapuolille sopiva haastattelu-aika, ja haastattelut toteutettiin kahviloissa, haastateltavan tai haastattelijan kotona tai työpaikalla. Kaikki haastateltavat suhtautuivat positiivisesti tutkimukseen ja vaikuttivat innostuneilta tutkimuksesta. Moni koki, että nuoria vapaaehtoistyöntekijöitä ei ole riittävästi huomioitu kaikissa järjestöissä ja halusi osallistua tutkimukseen, jonka kautta mahdollisesti järjestöt sekä vapaaehtoiset itse voi-

sivat saada lisää tietoa ja ajatuksia vapaaehtoistyön järjestämisestä ja siihen osallistumisesta.

Toiset haastattelut sujuivat paremmin kuin toiset, mutta jokaisesta sain uusia ajatuksia ja ideoita tutkimukseeni. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin toukokuussa 2012 ja viimeinen heinäkuussa 2013. Kuitenkin suurin osa haastatteluista toteutettiin toukokuussa 2012. Haastateltavien joukossa oli sekä miehiä että naisia, iältään 17-vuotiaasta aina 29-vuotiaaseen. Vapaaehtoistyön kenttä on järjestöissä hyvin naisvaltainen. Sukupuolieroista ei kuitenkaan ole kattavaa ja ajankohtaista tilastoa, sillä kaikkea vapaaehtoistyötä ei tilastoida tai rekisteröidä, eikä se aina tapahdu järjestöjen kautta.

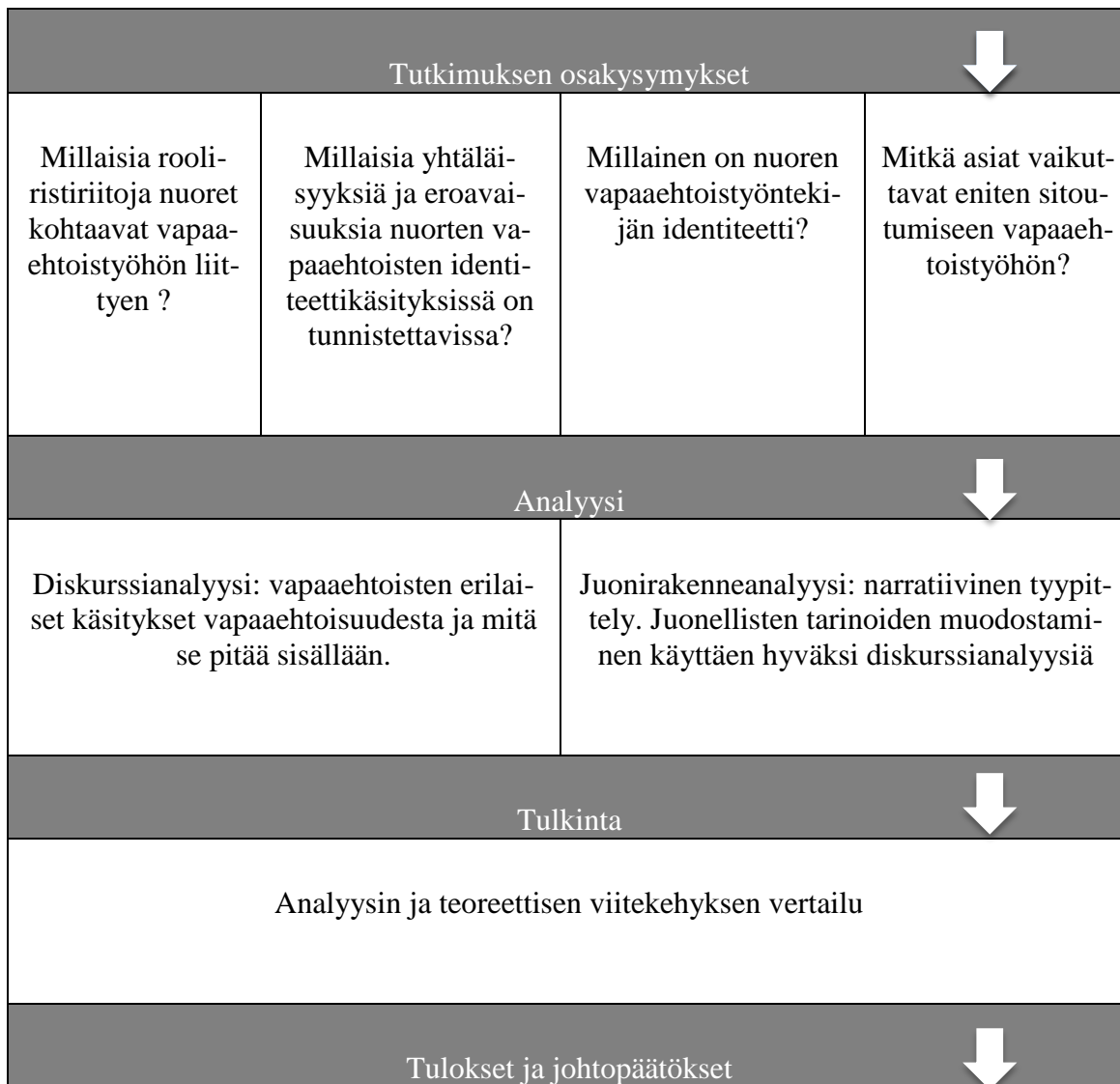
Ensimmäisen haastattelun aikana huomasin joitakin puutteita haastattelurungossa, jotka myöhemmissä haastatteluissa korjasin. Nauhoitukseen pyysin jokaiselta haastateltavalta luvan, ja jokainen antoi luvan nauhoittaa haastattelu. Teknisten ongelmien vuoksi yksi haastatteluista jäi nauhoittamatta, ja se toteutettiin puhelinhaastatteluna. Suurin osa haastatteluista kesti noin tunnin verran, mutta muutama haastatteluista venyi pidemmäksi. Haastattelut sekä nauhoitettiin, että tein omia muistiinpanojani haastattelun aikana sekä sen jälkeen. Näin saatoinkin aloittaa varovaisen analysoinnin jo haastatteluvaiheessa.

Haastattelut kirjoitettiin auki sanatarkasti. Litterointi osoittautui työlääksi, mutta antoisaksi, sillä nauhalta tekstin hidaskäynti antoi tilaa myös uusille ajatuksille ja mahdollisuuden työstää aineistoa. Litteroinnin aikana huomasin myös monia sellaisia haastateltavan kommentteja, jotka olivat haastattelun aikana jääneet huomioimatta. Haastatteluja kertyi yhteensä 10 kappaletta. Päätin pidättäytyä suuremmasta määrästä haastatteluja, sillä haastateltavat eivät enää tuoneet suuremmin uutta asiaa tai analysoitavaa. Uskon, että mikäli olisin laajentanut tutkimusta uudelleenlaisiin organisaatioihin ja toisentyypisiin vapaaehtoistyön kenttiin, olisin varmasti saanut myös toisenlaisia haastatteluja ja lisää analysoitavaa. Tämä ei kuitenkaan olisi palvellut valittua rajausta vaan olisi monimutkaistanut sekä vaikeuttanut tutkimuksen toteuttamista.

4.2 Analyysi ja tulkinta

4.2.1 *Analyysiprosessin eteneminen*

Seuraavassa kuviossa selvennän analyysiprosessin etenemistä osakysymyksistä johtopäätöksiin.

Kuvio 6 Analyysiprosessin eteneminen

Analyyssissä tulkitsen nauhoittamiani haastatteluita kahden erilaisen tutkimusmenetelmän kautta: diskurssianalyysin sekä juonirakenneanalyysin kautta. Tulkitsen haastateltavien selontekoa siitä, millaisena he näkevät ja kokevat oman roolinsa vapaaehtoistyöntekijänä. Diskurssianalyysissä aineistoa ei lueta yksinkertaisena selontekona siitä, millainen todellisuus on, vaan pikemminkin tarkastellaan sitä, miten maailmasta kerrotaan ja miten se tehdään ymmärrettäväksi. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1999, 20.)

Juonirakenneanalyysin avulla pyrin löytämään eri kertomusten väliset erot ja yhtäläisyydet ja tarkastelemaan kertomusten merkitysrakenteita. Rakennepiirteiden tarkastelun avulla kykenin tiivistämään haastateltavien kertomukset fiktiivisiksi kertomuksiksi, jotka tiivistävät, summaavat ja yksinkertaistavat haastattelujen sisällön helpommin tulkittavaan ja luettavaan muotoon.

Tulkinnassa pyrin yhdistämään oman analyysityöni tiiviimmin teoriaan, ja linkittämään omat havaintoni jo olemassa olevaan teoriapohjaan. Tulosten ja johtopäätösten toivon tuovan oivaltavaa ja tuoreella tavalla käsiteltyä tietoa lukijalle.

4.2.2 Haastatteluista tarinoiksi

Innoitukseni käyttää narratiiveja tutkimuksessani on syntynyt omasta mieltymyksestäni teatteriin, draamaan ja kerronnallisuuteen. Sen lisäksi, että kertomukset ovat mielestäni oiva tapa tiivistää sekä luoda ymmärrettävää ja helposti omaksuttavaa tietoa, on kertomus myös ensisijainen itsetulkinnan ja identiteetin luomisen keino (Timonen 2009, 26).

Analysoin haastatteluja ensin diskurssianalyysin keinoin nostamalla haastatteluista vapaaehtoisten samanlaisia tapoja puhua vapaaehtoistyöstä ja identiteetistään. Haastattelin myös muutamia vapaaehtoisjärjestöjen edustajia, joiden vastuuna oli toimia järjestöissä nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden kontaktihenkilöinä ja heidän työtehtäviensä organisointi. Nämä haastattelut toteutettiin paremman yleiskuvan saavuttamiseksi ja ymmärtääkseni paremmin organisaatiokenttää ja organisaatioiden nuoriin kohdistamia odotuksia. Näitä haastatteluja ei kuitenkaan käytetty analyysissä tai tarinoiden luomisessa.

Diskurssianalyysin jälkeen ja sen aikana alkoivat myös juonelliset kertomukset hahmottua. Haastatteluiden pohjalta luon juonellisia tarinoita, jotka muodostavat kuvauksia ja tyypittelevät nuoria vapaaehtoistyöntekijöitä. Eri vapaaehtoistyyppit alkoivat hahmottua jonkin verran jo litterointivaiheessa, mutta lopullisen muotonsa ne saavuttivat diskurssianalyysin ja juonianalyysin jälkeen.

Juonellisia tarinoita käytettäessä on muistettava, että ne ovat osittain fiktiivisiä tarinoita, joiden painotukset ja muodostaminen ovat oman tulkintani mukaisia. Samasta aineistosta olisi saattanut muodostua erilaisin menetelmin ja eri tulkitsijoiden työstämänä erilaisia tuloksia.

Haastattelut olisi voitu myös kuvata ja kiinnittää huomiota haastateltavien ilmeisiin ja eleisiin. Tässä työssä on huomioitu kertomuksia työstettäessä vain haastateltavien puhe. Äänenpainoja kuitenkin hyödynnetään analyysissä, ja ne on merkitty litteroituun tekstiin alleviivauksin.

Aineiston pohjalta on luotu kolme erilaista tarinaa, joiden tarkoitus on pelkistetysti mutta eläväisesti kuvata nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden identiteettiä, halua sitoutua vapaaehtoistyöhön sekä heidän kokemiaan rooliristiriitoja. Kertomuksissa on fiktiivisiä piirteitä, mutta ne pohjautuvat haastatteluaineistoon. Tarinoita luotaessa hyödynnetään haastatteluista saatavia suoria lainauksia, jotta tarinat saavat syvyyttä. Samassa tarinassa käytetään useiden eri haastateltavien lainauksia, jolloin myös haastateltavan riski tulla tunnistetuksi pienenee.

Kertomukset eivät ole täysin haastattelujen mukaisia, leikeltäjä tai yhteenkoostettuja eri haastatteluista. Fiktiivisiä yksityiskohtia ja tarinantäytettä on lisätty yhtenäisen, mielekkään ja helppolukuisen kokonaisuuden saavuttamiseksi. Narratiivisen tutkimuksen suhteen on muistettava, että tutkimus ja sen välittämä tieto ovat kiinteästi sidoksissa siihen aikaan, paikkaan ja sosiokulttuuriseen ympäristöön, jossa ne on koettu ja tuotettu. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole löytää yhtä ainoaa ja ehdotonta totuutta, vaan mahdollistaa keskustelevuus sekä tulkinnan ja ymmärryksen vaihtoehtoja. Näin ollen tarinoiden on jätetty paljon lainauksia haastatteluista. Lainaukset mahdollistavat vapaaehtoisten oman äänen esilletuomisen ja keskustelevuuden. Tarinat eivät ole tulkinnaltaan suljettuja, ja niiden muodostuminen pohjaa juonianalyysiin ja diskurssianalyysiin. Tarinoiden luomisessa ja tutkimuksen teossa on käytetty kahta eri analyysitapaa luotettavuuden lisäämiseksi.

5 VAPAAEHTOISTEN TARINAT

5.1 Arjen täyttäjä

Nuori muuttaa uudelle paikkakunnalle työn perässä. Vähitellen hän huomaa uuteen paikkakuntaan juurtumisen hitaammaksi ja työläämmäksi, kuin hän olisi uskonut. Iltaisin tuntuu, että jotakin itselle merkityksellistä tekemistä pitäisi saada, eikä uusiin ihmisiin tutustuminenkaan olisi pahitteeksi. Kotona istuminen alkoi ottaa jo päähän.

“Että on jotain tekemistä arkeen, ettei se ole vaan kotona istumista”.

Päässä muhii jo ajatus uudesta harrastuksesta, mutta suunta ei ole vielä selvillä. Pitäisikö harkita uuden kielen opettelua, kokkikurssille lähtemistä tai ehkä johonkin ryhmään liittymistä? Jotakin yhdessä tekemistä tulisi uudessa harrastuksessa olla, sillä uudella paikkakunnalla olisi näin helpompi myös tutustua ihmisiin. Tuttava vinkkaa vapaaehtoistyöjärjestöstä, jossa tuttava itse toimii satunnaisesti. Toiminnan parissa voisi kuulemma tavata muita samanhenkisiä, ja sitä paitsi toiminta kuulostaa istuvan nuoren arvomaailmaan.

Nuori päättää antaa uudelle toiminnalle mahdollisuuden. Hän käy kokeilemassa ja päättää jo etukäteen, ettei jatka toimintaa, mikäli se ei istu hänen aikatauluihinsa ja tarjoa mielekästä tekemistä. Hän sitoutuu tehtävään, jonka keston hän tietää jo ennalta. Projektin päätyttyä hän voisi lopettaa toiminnan ilman velvoitteita jatkaa, mikäli uusi harrastus ei maistukaan. Nuori nauttii suuresti, kun hänet toivotetaan mukaan ryhmään, ja hän osallistuu satunnaisesti myös ryhmän vapaa-ajan tapahtumiin, joissa on mahdollisuus tavata muita vapaaehtoisia.

Hyvät kokemukset innostivat nuoren kokeilemaan myös toisia järjestöjä. Uudet tuttavat ja ystävät kertovat omista muista järjestöistään, ja vapaaehtoisia myös kosiskellaan usein uusiin tehtäviin. Yhden projektin loppuessa on mukava siirtyä seuraavan pariin. Projektityöskentely toimii myös hyvin yhteen nuoren muihin kiinnostuksen kohteisiin: kun töissä pukkaa kiirettä, voi seuraavaan projektiin osallistumista lykätä. Arjen täyttäjä ei paljon huomaa muiden odotuksia, vaikka myöntääkin että niitä saattaa olla.

“Että kaveri sai lähtemään mukaan, mutta se on ainut.”

Voimavarat tuntuvat riittävän hyvin eri projekteihin ja työntekoon, ja toisinaan tuntuukin että vapaaehtoistyö antaa potkua muuhun elämään ja auttaa jaksamaan. Mitä tahansa projekteja ei nuori kuitenkaan lähde tekemään, sillä on myös mukavaa että hänellä on oma roolinsa eri projekteissa ja että juuri häntä ja hänen kykyjään tarvitaan.

“Nää toisenlaiset tehtävät ei välttämättä ole mun juttu, ne on sitten erilaisia ihmisiä jotka hakeutuu niihin muihin. – On jäänyt sellanen rooli päälle, että haluaa jatkaa sitä samanlaista eri ympäristössä, et ei oo

vaan semmonen et heitetään sisään ja ihmetellään, se on ollut semmonen luonteva ja tuttu”.

Opiskeluiden ja työn kautta hankittu erityisosaaminen on nuorelle ylpeyden aihe. Hän haluaa tuoda oman osaamisensa myös järjestön hyödyksi ja mahdollisesti oppia hyödyntämään omia taitojaan vähän monipuolisemmin erilaisessa ympäristössä. Nuoresta tuntuu hyvältä, kun juuri hänen osaamistaan ja taitojaan kaivataan järjestössä. Myös järjestöön kuulumisesta on tullut nuorelle mukava asia. Omista harrastuksista kerrottaessa on mukava kertoa myös järjestöstä.

“Ja on kiva kun kaverit tunnistaa mistä organisaatiosta on kyse”.

Toisinaan muiden ihmisten suhtautuminen omaan harrastukseen hämmentää nuorta. Nuorta voidaan ihailia jaksamisesta tai toisaalta halveksia: kenellä olisi aikaa lahjoittaa omaa aikaansa ja vielä ilmaiseksi?

“Et kyl se käsityksiä johonkin suuntaan muokkaa, et joko silleen et toi on tommonen hyväntekijä et se halua auttaa, tai sit silleen et ihan sekopää, mitä se tommosta tekee ilman palkkaa!”

Vapaaehtoistyöstä on tullut osa nuorta ja se tuntuu nykyisin tärkeältä toimintamuodolta. Tulevaisuus on kuitenkin vielä hämärän peitossa. Voi olla että tulevaisuudessa elämäntilanne ei enää mahdollista samanlaista osallistumista kuin tällä hetkellä. Toisaalta eri ikävaiheet ja elämäntilanteiden muuttuminen tuntuu luonnolliselta, vaikka toisaalta ajatus vapaaehtoistyön jättämisestä surettaa nuorta.

“vähän jänskättää se tulevaisuus, et miten se muuttuu.”

Tällä hetkellä nuori nauttii vapaaehtoistöiden tarjoamasta mukavasta tekemisestä ja yhdessä tekemisen mielekkästä. Nuori näkee omien voimavarojen ja elämäntilanteen säätelevän osallistumisen mahdollisuutta. Mikäli suuria muutoksia ei tapahdu, aikoo nuori jatkaa samalla mallilla kuin tähänkin asti.

“Jos ei tuu mitään todella mullistavaa elämäntilannetta, et ei pysty enää... niin. Mut et kyllä mä aion olla vapaaehtosena niin kauan kun vaan pystyy ja jaksaa.”

Vapaaehtoisuus tuntuu hyvältä ratkaisulta juuri tähän hetkeen, ja miksei myös tulevaisuuteen. Osallistuminen toteutuu kuitenkin vain jos muu elämäntilanne sen mahdollistaa.

5.2 Vääryyksien korjaaja

Nuoren opintoihin kuuluu työharjoittelujakso. Työharjoittelupaikkaa valittaessa kehoitetaan kokeilemaan eri aloja ja eri kenttiä. Edellisen työharjoittelunsa nuori teki yrityksessä, joten ehkäpä nyt olisi sitten kolmannen sektorin vuoro? Nuori on muutenkin pohtinut yhteiskunnan epäkohtia ja maailman eriarvoisuutta, ja ne huolettavat häntä.

” Joskus aattelin, et olis hienoo päästä auttamaan ihmisiä niissä maissa missä tarvitaan apua, että en mä vielä silloin nähnyt, et Suomessakin tarvitaan myös apua.”

Nuori ei vielä paljon tunne organisaatiokenttää, joten hän ottaa yhteyttä muutamiin isoihin järjestöihin sekä muutamaaan pienempään, joista hän on kuullut opiskelukavereiltaan. Työharjoittelu järjestössä järjestyy. Järjestökenttä osoittautuu monimutkaiseksi ja byrokraattiseksi. Ajatus suoraan vaikuttamisesta ja suorasta avusta tarvitseville saa pienen kolauksen.

” Jos on ihan uus järjestössä eikä tiedä mistään mitään eikä... oli tosi vaikee ymmärtää et mikä oli mikä osasto, ku aina itellä oli ollu aina yks iso organisaatio”

”Mikä tuli mulle vähän yllätyksenä, se järjestökentän byrokraattisuus, ja sit tietysti kun nyt on ollut enemmän tekemisissä muittenki järjestöjen kanssa, ni kyllähän se on monessakin järjestössä se byrokraatia... aika hankalaa.”

Byrokration sijaan nuori keskittyisi mieluusti itse tekemiseen, mutta ymmärtää byrokration olevan tarpeellinen osa järjestöjä. Byrokraatia näyttäytyy tarpeellisena palasena järjestöjen toimivuuden takaamiseksi ja nuorta suututtaa kun järjestöjä arvostellaan niiden rahankäytöstä. Nuoren toiveena on, että hän voisi omalla työllään vaikuttaa ja saada aikaiseksi hyvinvointia ja parempia mahdollisuuksia autettaville ja hän uskoo järjestön avulla myös saavuttavansa tavoitteensa. Työharjoittelun jälkeen nuori jää mukaan järjestön toimintaan, saattaahan siitä sitä paitsi lisäksi olla hyötyä tulevaisuuden ja työllistymisen kannalta.

”Aattelen silleen, että siitä on hyötyä sille jota mie autan, mutta sitte siitä on plussaa, jos siitä on myös mulle hyötyä.”

Kokeilujen ja järjestön työntekijän kanssa juttelun kautta löytyy omalta kuulostava vapaaehtoisuuden muoto. Nuori kokee oman panoksensa tärkeäksi ja kokee ensimmäistä kertaa voivansa todella vaikuttaa maailman epäarvoisuuteen.

”He selitti että niillä on tarvetta tämmöselle ja tämmöselle, ja mie olin siihen että mie voisin tulla koittaaan miltä se tuntuu.”

Nuoren innostuneisuus huomataan myös järjestössä ja muiden vapaaehtoistyöntekijöiden piirissä. Innokkuudesta seuraa useita pyyntöjä osallistua eri projekteihin ja eri järjestöjen toimintaan ja alkuun nuori lähtee mielellään mukaan kun kerran pyydetään. Pikku hiljaa kuitenkin erilaisia projekteja ja pyyntöjä kasautuu ja kaikkeen ei aina ehtisi mukaan. Opiskelut vievät aikaa, ja ystävienkin kanssa olisi mukava viettää vapaa-aikaa. Innokasta tekijää kysytään myös usein vetovastuuseen projekteissa, joissa on liian vähän tekijöitä. Innostuneisuuden ajatellaan tarttuvan, ja nuoren odotetaan houkuttelevan mukaan myös uusia tekijöitä.

”Mä näin vapaaehtoistyössä koko ajan ongelmana ja ainakin omalla kohdallani ja aika monen muun kohdalla, on se, et kun sä haluut... osallistut johonkin toimintaan, innostut, ni sut herkästi... sanonta et kun annat pikkusormen ni se vie koko käden... ni se on aika pätevä kuitenkin. Ni sillon tulee herkästi se et mä en pysty tekee tätä, mä en jaksa tekee tätä, mulla on työ, mulla on opiskelu, mulla on kaikkee muutakin... niin...sit kokee huonoo omatuntoo siitä et ei pysty osallistumaan niinku täysin...”

Nuoren aikaisempi aktiivisuus tuntuukin nyt jo taakalta, kun moni tietää hänen olevan ahkera ja monessa mukana. Vapaaehtoistyöorganisaatioissa on myös mukana moni hänen tuttunsa.

”...aina tosi paljon pyydetään (mukaan toimintaan) tietty, ja sit kun tiedetään et on ollu jossain mukana joskus, nii sitte sä osaat tehdä, ja sitte kun se on siks myös vaikeeta (kieltäytyä), kun siin on omii kavereita myös siel kans mukana – kun sä näät et kaveri –tekee nyt siin sit yksin ku joku on tehny oharit, ni sit sul tulee sellanen olo, et no voi vitsi, kyl mä haluun auttaa mun kaveria et se ei joudu tekee tätä yksin, ku se nyt olis sille sit tosi rankkaa sit muuten...”

Toisaalta nuori ymmärtää, että hänellä on mahdollisuus kieltäytyä tarjotuista tehtävistä, mutta se vaatii päättäväisyyttä. Toisinaan on vain helpompi mennä mukana. Myös ajatus siitä, että nuori kykenee kerrankin itse vaikuttamaan ympäristöönsä ja maailman epäarvoisuuteen kannustaa jatkamaan ja jaksamaan. Nuori näkee tehtävänsä vaativan uhrauksia, mutta toisaalta uhrauksethan ovat kuitenkin pieniä verrattuna muiden hätään ja tarpeeseen.

”Musta tuntuu, et sun on helpompi mennä mukaan kun sanoa ei.”

Huono omatunto tekemättömistä asioista, viivästyneistä opinnoista ja epäonnistuneista projekteista painaa nuorta. Miten tässä nyt näin kävi? Aikaansaava olo, innostuneisuus ja voimaantuneisuus tuntuvat vähä vähältä valuvan pois ja tilalle tulee kasva-va huoli omasta itsestä. Nuori huomaa oman jaksamisensa olevan ääri rajoilla ja pelkää pian siirtyvänsä auttajasta autettavaksi. Nuori on hämmentynyt ja surullinen, ja toivoo kiireiden pian hellittävän. Olisi niin mukava jatkaa iloisena ja energisenä auttajana, ratkaista organisaation ja autettavien pulmia ja tuntea itsensä jälleen vahvaksi ja osaavaksi. Pienemmissä organisaatioissa kiristyneet välit aiheuttavat eripuraa vapaaehtoisten välille, mikä ei ainakaan helpota jo ennestään vaikeaksi käynyttä tilannetta.

”Et kaikki tietää toisistaan kaiken ja sit ne haukkuu toisiaan selän takana. Nii sit se voi mennä vähän silleen, et kun on hirveesti näitä vapaaehtoisjuttuja niin jos se on pieni se järjestö, niin kaikki on vähän loppuun palaneita.”

Eripura, jatkuva kiire ja huono olo saavat nuoren pohtimaan vapaaehtoisuuttaan ja tilanteen kestävyyttä. Kiire ei hellitäkään, vaan tuntuu jatkuvan ja jatkuvan. Ehkä syynä

ovat liian monet projektit, projektien ennalta arvaamaton kuormittavuus tai lisääntynyt työtaakka. Syyt tuntuvat kiertävän kehää ja kietoutuvan toisiinsa. Tilanteelle on nyt tehtävä jotakin. Päänsärky ja flunssakaan eivät tunnu hellittävän.

”... mä tajusin sen et mul oli opinnot niinku... mmm... vähän viivästyny. No siihen oli monta tekijää: siihen oli se et mä tein paljon töitä ja sit toisaalta mä olin monessa jutussa mukana vapaaehtosena ja sit toisaalta mä olin sit kipee koko ajan.”

”...sit ku tekee nii paljon kaikkee, ni jossain vaiheessa on sit sellanen olo, et ei oo enää voimavaroja sit yhtään mihkään. Ja et kyl se on opiske- luissa ja muuten, et on tehny kaikkee mahdollista paitsi opiskellut, et ei niinku tunnu aika riittävän...kaikkeen.”

Nuori jättäytyy pois joistakin järjestöistä ja projekteista kokonaan. Väsymys ja tilan- teen kestättömyys sanelevat ratkaisun. Nuori kokee vapaaehtoisuuden määrittelevän häntä liikaa ja hän haluaisi olla niin paljon muutakin kuin vapaaehtoinen: perheenjäsen, valmistunut, etevä työntekijä, hyvä opiskelija...

”...sit mä niinku mietin et mikä on oikeesti se mun juttu, miks mä oon täällä, miks mä oon tullu tänne, ni se on se et mä valmistun joskus. Et mä saan opinnot kasaan. Sit mä vaan kylmästi päätin lopettaa sen toimin- nan.”

”...et miksei kukaan muu tule tekemään tätä. Et aika nopeesti se sit me- nee siihen et haluu eroon koko hommasta, et mä en sit tee yhtään mitään enää.”

”...mä vaan päätin et nyt, nyt mä otan niinku omaa aikaa ja nyt mä ihan oikeesti opiskelen ja teen ne jutut jotka mun pitää tehdä. Mä vaan otin liikaa, et kun mun piti sit myös hoitaa ne opiskelut ja samalla tosi paljon, ja mulla vaan tuli semmonen tosi kova väsymys sen jälkeen.”

Työtaakan vähentäminen järjestössä ei tunnu onnistuvan, joten jotkin vapaaehtois- tehtävät hän päättää jättää kokonaan. Toisissa järjestöissä hän siirtyy pois vetovastuusta ja jättäytyy rivityöntekijäksi, jonka voi kutsua paikalle silloin tällöin erityistä tapahtu- maa varten, mutta ilman velvoitteita osallistua. Nuoren päätöstä myös koetellaan.

”Mut kylhän siinä siis, aina kun sä sanot jollekin et okei, nyt mä lopetan, et nyt mä en niinku enää haluu tätä, ni kylhän ne aina niinku pyytää sua takas, et no hei, et sä nyt vois tehä tällasta vielä ja näin...”

Lopettamis päätöstä voidaan pitää erikoisena. Ainahan nuori on osallistunut ja ollut mukana toiminnassa. Lopettamis päätös on kytenyt nuoren päässä jo jonkin aikaa tehtä- vien ja velvoitteiden kasaantuessa, mutta ulkopuolisesta lopetus päätös tuntuu yllättäväl- tä ja ehkä epärealistilta.

”...kyl mua yritettiin sit kauheesti suostutella, et etkö vielä jatkais—etkö vielä jatkais, etkö vielä jatkais.—et ei siinä kauheesti kunnioitettu sitte sitä mun päätöstä.”

”...että jos joku sanookin että mä en haluukaan tai jaksakaan tai jatkaakaan. Ni sit ihan ku muka... jotenki hylkäis tai kääntäis selkänsä koko organisaatiolle.”

Kiireen hellittäessä nuori tekee toisinaan myös enemmän eri järjestöjen hyväksi, mutta entistä harkitummin. Elämänmuutokset ja omien arvojen selkiytyminen ovat saaneet nuoren harkitsemaan osallistumisestaan eri järjestöjen toimintaan entistä tarkemmin.

”...et ei sitä ehkä jotenkin osaa olla tekemättä. Jotain vapaaehtoisjuttuja. Ehkä sitä vaan järjestöt vaihtuu, sen mukaan kun omat elämäntilanteet vaihtuu.”

”kylä ne on aika hyvin menneet sen mukaan et miten oma arvomaailma on muuttunut. Ja kehittynyt johonkin suuntaan. Niin mukaan on tullut uusiakin juttuja.”

Toisinaan nuori löytää itsensä jälleen tilanteista, joissa hän on mukana järjestön toiminnassa, johon hän ei lainkaan suunnitellut ryhtyvänsä.

”Siin on ehkä aina se et eka ku sä meet siihen (vapaaehtoistyöhön) mukaan ni siin tulee hirvee innostus, et jes, jee tää on tosi siistiä tää juttu, ja sitte tota jossain vaiheessa aina tulee jotakin , että se... no aina tulee vaikeuksia tai ongelmia et joku on asia ei suju niinku ... ne ehkä vois sujuu paremminki, ni sit saattaa tulla semmonen, et jos tulee oikeesti tosi paljon semmonen että nyt ei niinku oikeen homma pelaa ja skulaa ja toimi, ni sit saattaa tul semmonen et ei vitsi, emmä nyt jaksaa, tai et miksi mä taas teen tätä.”

Toisaalta osallistumisen syyt ovat nuorelle nykyään selvemmat kuin ennen, eikä aina haittaa, vaikka organisaatio ei olisikaan juuri sen hetkisten kiinnostuksen kohteiden mukainen. Tavoitteellisuuden ja vaikuttavuuden sijaan toisinaan on mukava ihan vain keskittyä yhdessä tekemiseen ja hyvään seuraan.

”... et ei mulla mitään intohimoa sen eteen ole—vaik onhan seki ihan tärkeätä.—Ne sosiaaliset kontaktit ja se asia jonka eteen sitä (vapaaehtoistyötä) tekee, et ne on semmosii et ne painaa siinä vaakakupissa. Sit se vaihtelee et kuin paljon, kumpi niistä sattuu painamaan enemmän.”

Toiset asiat vain tuntuvat niin tärkeiltä, että niiden eteen nuori haluaa tehdä töitä, eikä niitä voi jättää. Kaikkeen ei kuitenkaan ehdi mukaan, ja silloin onkin pohdittava, mitkä ovat ne kaikkein tärkeimmät asiat, joihin nuori haluaa osallistua ja vaikuttaa.

”Jotkut asiat on tuntuneet niin tärkeiltä et on pakko (tehdä vapaaehtoistyötä). Tai et on tarvittu siellä. Et vähän just se et ei jotenki tavallaan... ei pysty olla tekemättä mitään, et muuten ahdistuu.”

Tulevaisuudessa nuori haluaisi mahdollisesti työllistyä vapaaehtoistyöorganisaatioon, ja hänellä onkin paljon kokemusta ja ajatuksia siitä, miten vapaaehtoistyö kannattaisi organisoida ja mitä vapaaehtoistyöntekijä harrastukseltaan odottaa.

5.3 Toimintaan kasvanut

Toimintaan kasvanut nuori on aloittanut vapaaehtoisena työskentelyn vanhempiansa seurassa. Viisivuotiaana hän on osallistunut ensimmäiseen tapahtumaan, ja siitä lähtien myös järjestön lastenkerhoihin, leireille ja tapahtumiin. Kotoa on opittu hyvät tavat ja ihmisten auttaminen, perheen isä auttoi naapureita talvella lumitöissä.

“...että on aina ollut (kotona) semmonen jeesi-meininki.”

Kaksitoistavuotiaana nuorta pyydetään leirillä apuohjaajaksi auttamaan lasten leikitämisessä ja järjestyksenpidossa. Hetki tuntuu mahtavalta. Nuori näkee saavansa aivan uudenlaista vastuuta ja luottamus tuntuu tärkeältä.

“...ja on ollut ihan innoissaan siitä, et ei se oo ollu mitään semmost tietäjä työtä sillain.”

Apuohjaajatoiminta tuntuu mukavalta ja luontevalta. Harrastustoiminnassa järjestön ohjaajat tuntuvat hyviltä tyypeiltä, ja ehkä heitä vähän salaa ihailaankin.

“(ohjaajat) oli hyviä tyypejä, ehkä siinä oli sitäkin, et tommonen mä voisin joskus olla!”

Hieman vanhempana mukaan tulevat samaisten kerhojen vetäminen, joissa nuori on itsekin ollut mukana toiminnassa. Hyppäys apuohjaajasta ohjaajaksi on luonteva ja tuntuu mukavalta vihdoinkin saada ihan itse päättää kerhojen tehtävistä ja sisällöstä. Näin kuuluu ollakin ja yhdessä tekeminen maistuu hyvältä.

“...siis ollu vaan tosi innostunut siitä joskus teininä ihan silleen et vau, siistii et saa tehdä oikeesti jotain...”

Toisaalta vapaaehtoisena olemisessa on mukavaa juurikin kaverit ja järjestön tarjoamat puitteet. Toimintaa on vaikea välillä mieltää auttamisena: yhdessähän tässä tehdään ja toimitaan, ja vapaaehtoisuus on yhtäläillä ajanvietettä kuin työtä.

“...et se on ehkä ollu enemmän siellä leireillä se juttu, kun sit pääsee niitten kavereitten kaa...”

Leireillä olo on vähän vanhempana ollut rankkaa, mutta antoisaa. Kavereiden kanssa yhdessä tekeminen ja oleminen on ollut tärkeää kasvavalle nuorelle. Vastuu erilaisista tehtävistä ja leirin toiminnasta ei ole tuntunut kauhean rankalta, auttamassahan on ollut hyviä ystäviä ja osaavia ihmisiä. Laiskottelemaan ei silti päässyt.

” Tavallaan mä muistan sit niist leireistä vaan et ollaan niinku valvottu ihan niinku sikana siellä -- Neljän aikaan menty nukkuun ja herätty taas aamulla seittemältä!

Nuori kokee vapaaehtoistyön tekemisen osana itseään, ja tarjoutuu mukaan erilaisiin tehtäviin myös oman järjestönsä ulkopuolella.

”...mä vaan oon luonteeltani sellanen et koulussakin olin tuutori ja kaikessa aina mukana.—ehkä se on semmonen halu osallistua. mä vaan oon semmonen et mä innostun helposti asioista. Ja sit kun muut tietää sen ni ne osaa pyytää joka paikkaan, et muut osaa hyödyntää sen.”

Harrastustoiminta loppuu pikku hiljaa kaverien jättäytyessä pois harrastuksesta ja lukion alkaessa. Järjestössä on myös koulutettu uusia vapaaehtoisia samoihin tehtäviin, ja pois jättäytyminen on helppoa.

”Jonkun aikaa olin sit ilman mitään vapaaehtoistoimintaa. --Ei siinä varmaankaan ehtinyt kaipaamaan. Ne on ollut just siinä silleen yokirjotusten, välivuoden ja opiskelemaan tulon vuodet, et ne oli aika sellasii hektisii ja sit paljon muuten sellasta muutosta...”

Perheen kanssa nuori osallistuu vieläkin erilaisiin tapahtumiin. Leirillä olo ja kesäta-
pahtumat ovat edelleen tärkeitä nuorelle, niissä vietetään aikaa yhdessä tutulla porukalla, toisinaan myös perheen kanssa.

”...siellä on tutut ihmiset ja perinteet. Ehkä se on just se kun siellä on ne perinteet! Just se kesäjuhla ja se on ainakin semmonen et kun on ollut lapsena ja sit ohjaajana ja sillee, et varmaan jos mä itekin saan lapsia niin mä tungen ne sit sinne (nauraa), halus ne tai ei! No ei vakavissaan!”

Nuorta hämmentää, kun järjestö muistaa häntä pitkästä vapaaehtoisurasta. Palkitseminen ja vapaaehtoistyö eivät tunnu hänestä istuvan samaan muottiin, eikä hän koe osallistuneensa toimintaan palkintojen perässä. Toisaalta nuori tietää, että monelle organisaatiosta tuleva kiitos on tärkeää, toiminnasta kun ei aina saa suoraa palautetta. Ristiriitaa aiheuttaa ehkä lähinnä se, että nuori ei enää ole yhtä aktiivisesti järjestön toiminnassa mukana kuin aikaisemmin.

”...en mä ite tässä ole mitään merkkejä hamunnut.”

Vapaaehtoistöiden tekemisestä on tullut nuorelle osa häntä itseään. Osallistuminen ja yhdessä tekeminen tulevat häneltä itsestään, ja ovat olennaisia osia yhteisöön kuulumisessa.

”...mutta kyllä varmaan joku semmonen identiteettiä määrittävä tekijä siinä on. Ei ensisijaisesti todellakaan, mutta löyhästi... mutta kyllä se tulee varmaan aika paljon siitä että mä oon kasvanut tähän.”

”No joo, kyllä se tuntuis aika orvolta yhtäkkiä olla tekemättä mitään, et jotenkin on kasvanut siihen kiinni. Et kyl... kyl se vapaaehtoistyö on vaan jotenkin osa mua.”

Niin selkeältä vapaaehtoistöiden tekeminen tuntuu, että hän ei välttämättä osaisi sitä edes kutsua harrastukseksi.

”...ikinä vois sanoa että mä pidän tätä harrastuksena. Toiset voi sanoa et mä harrastat sitä. Mä en jotenkin osaa mieltää sitä sitä kautta. Oikeestaan mä en tiedä mikä se sana sitten on, jos mä en puhu harrastuksesta niin mistä mä sitten puhun. –Eikä se määräkään... et kuinka paljon teen sitä, vaikuta siihen että pidän sitä harrastuksena vai jonakin muuna.”

Kotoa opittu malli kantaa myös omassa elämässä. Nuori huomaa, että osallistumalla erilaisten järjestöjen ja yhteisöjen tapahtumiin ja toimintaan, on mahdollista päästä aivan toisella tavalla osalliseksi ympäröivää yhteisöä. Toisaalta nuori haluaa valita osallistumisensa kohteet arvojensa mukaan. Osallistumalla toimintaan nuori valitsee oman elämänsä yhteisöt ja itselleen tärkeät asiat.

”...enemmänkin se että sä voit olla osa sitä yhteisöä, et sit sä oot oikeesti rakentamassa sitä ite, ni sit sä ehkä kasvat siihen kiinni vielä enemmän... et se, se on musta hienoa et sä oot voinu olla mukana rakentamassa sitä, et sä niinku kuulut siihen joukkoon. Ja siks se on myös syy, on se, et tavallaan siks mä en haluu olla mukana missään mikä sotii mun arvomaailmaa vastaan.”

”...kun mä en kokenu niitä arvoja omikseni, ni sillon mä myös lopetin sen vapaaehtoistyön siellä.”

Vapaaehtoisena toimiminen ei kuitenkaan ole nuorelle itseisarvo. Järjestöt ja asiat joiden eteen toimitaan tuntuvat tärkeämmiltä kuin se, että toiminta on varsinaista vapaaehtoistyötä. Toisinaan hän saattaa hakeutua omilta tuntuvien asioiden pariin vapaaehtoisena, toisinaan tehtävistä voi saada pienen korvauksenkin.

”ei mulla oo mitään sellasta intoo että jee, nyt mä haluan olla taas vapaaehtonen, vaan mä sytyn niistä asioista minkä ympärillä se pyörii. Enemmänki enkä niinkään siit ajatuksesta et se on vapaaehtoistyö. Se ei kuulostais vaan kauheen kivalta.”

Nuori aikoo myös jatkossa osallistua itselleen tärkeisiin hankkeisiin ja yhteisöjen toimintaan, oman elämäntilanteen mukaan. Kiinnostuksen kohteet saattavat vaihtua, erilaiset asiat ja yhteisöt tuntua tärkeiltä kussakin elämänvaiheessa, mutta osallistumisenhalu säilyy, samoin kuin perinteiseen kesätapahtumaan osallistuminen.

6 NARRATIIVIEN RAKENTUMINEN

6.1 Narratiiveista osakysymyksiin

Tässä työssä on käytetty narratiivisen tutkimuksen keinoja. Narratiivinen tutkimus pyrkii keskittymään tarinoiden ja niiden inhimillisten merkitysten tutkimukseen. Keskiössä on tässä lähestymistavassa ihmisten jäsenneilyt tulkinnat omista kokemuksistaan, itses-
tään ja toisistaan. (Polkinghorne 2007.) Narratiivisen tutkimuksen, tulkinnallisuuden ja
kokemuksellisuuden nousu tieteellisessä kentässä liittyy paitsi tutkimuksen keinojen
muutokseen, myös subjektiivista kokemusta painottavaan näkökulman muutokseen tie-
teen tekemisessä (Ewick ja Silbey 1995). Narratiivisen tutkimuksen välineenä toimivat
tarinat, joiden voidaan nähdä yhdistävän inhimillinen kokemusmaailma tutkittaviin il-
miöihin ja laajempaan kontekstiin. Narratiivit, eli kertomukset ja tarinat ovat ihmiselle
luontainen tapa jäsentää kokemuksiaan, elämäänsä ja itseään. (Laitinen ja Uusitalo
2008, 111.) Tarinat ovat erinomainen keino välittää tietoa mielenkiintoisessa, helposti
omaksuttavassa ja jäsenneilyssä muodossa. Lähestymistapa tarjoaa jatkuvuutta ja joh-
donmukaisuutta erityisesti sellaisella tutkimuskentällä, joka on monitahoinen ja johon
yksilöiden omat kokemukset vaikuttavat.

Narratiivista lähestymistapaa voidaan hyödyntää identiteettitutkimuksessa, sillä ta-
rinankerronnan keinoin voidaan tulkita rakennettavan sekä yksilöllistä että kollektiivista
identiteettiä (Somers 1994). Haastateltavien kertoessa omasta vapaaehtoisuudestaan, he
joutuvat suhteuttamaan ja järjeistämään omaa toimintaansa sekä kertomaan oman toi-
mintansa merkityksestä sekä merkityksellisyydestä. Weick (1995) on määritellyt jär-
keistämisen (sense-making) jälkeinpäin tapahtuvana, refleksiivisenä prosessina, jonka
kautta todellisuutta rakennetaan ja eri asiat saavat merkityksensä. Järjeistämässä,
omien taustojensa ja kokemuksiansa kertomisessa nuoret vapaaehtoiset joutuvat siis
ottamaan huomioon ympäristön, yksilö- ja yhteiskuntatason tekijöitä, symboliikkaa sekä
käyttäytymismalleja. Moninaiset tekijät vaikuttavat jo haastattelutilanteessa, eikä kaik-
kia haastatteluun ja vapaaehtoisen käsityksiin vaikuttavia tekijöitä ole mahdollista eks-
plikoida sanallisesti. Narratiivisessa tutkimusotteessa ajatellaan yksilöiden ottavan hal-
tuunsa oman maailmansa, ympäröivän maailman, yhteiskunnan ja yksilöiden väliset
suhteet kertomusten avulla. Kertomukset muodostavat tärkeän ajattelun ja tietämisen
muodon, ja narratiivisessa tutkimuksessa merkitysten ymmärretään rakentuvan kerto-
musten kautta. (Ronkanen ym. 2011, 185.) Narratiivisuutta voidaan tarkastella välinee-
nä, jonka avulla subjektiiviset kokemukset ja elämykset kyetään sanallistamaan ja tuo-
maan tarkasteltaviksi. Tutkimusote toimii välineenä kokemusten ja elämysten hyödyn-
tämässä sekä sanalliseksi muuntamisessa. (Ronkanen ym, 2011, 85.)

Haastatteluista nousseiden tarinoiden analysointia varten on palattava tutkimuksen osakysymyksiin. Millainen on nuoren vapaaehtoisen identiteetti ja millaisia ovat ne yhteiset kokemukset, joita haastatteluista voidaan löytää? On kuitenkin muistettava, että identiteetti on muuttuva ja dynaaminen, moninaisista rooleista ja minuuksista koostuva. Vapaaehtoisuus on vain yksi identiteettiä ilmentävä rooli, ja myös ympäristö vaikuttaa kokonaisidentiteetin muokkautumiseen. Nuorella elämänvaihe ja järjestöjen tarjoamat mahdollisuudet vaikuttavat vapaaehtoisuuden ilmentymiseen.

Tarinat toimivat esimerkkeinä siitä, millaisia nuoria vapaaehtoisia järjestöissä toimii. Ne eivät toimi kaikenkattavina eikä jokaista vapaaehtoista voitaisi lokeroida johonkin malliesimerkeistä. Tarinat ovat muodostuneet useiden eri haastatteluiden tuloksena, eikä yhdenkään vapaaehtoisen itsestään tarjoama tarina ole kulkenut kohta kohdalta jonkin tarinoista kanssa.

Haastattelu sai monet vapaaehtoisista pohtimaan, mikä saa nuoren palaamaan aina uudelleen vapaaehtoistyön pariin. Harrastus tai elämäntapa, kuten osa haastatteluista vapaaehtoistyötä kutsui, tuntui monen haastattelun pohdintojen perusteella muodostavan tai ilmentävän jotakin haastattelusta itsestään. Kukaan haastatteluista ei antanut viitteitä siitä, että vapaaehtoisen identiteetti olisi heille ensisijaisen tärkeä, mutta moni tuntui pitävän vapaaehtoistyön lopettamista epämiellyttävänä ajatuksena, ja uskoi ilmaisevansa itseään myös jatkossa vapaaehtoistyön kautta.

”...mutta kyllä varmaan joku semmonen identiteettiä määrittävä tekijä siinä on. Ei ensisijaisesti todellakaan, mutta löyhästi...”

Alla olevaan taulukkoon olen koonnut haastatteluista nousseita yhteisiä piirteitä. Piirteet on jaoteltu teemoittain, odotuksiin ja ympäristöön, vapaaehtoistyön aloittamiseen ja sen kehittymiseen sekä tulevaisuuteen ja identiteetin pysyvyyteen.

Taulukko 1 Haastatteluista nousseita yhteisiä piirteitä

Vapaaehtoisten yhteiset kokemukset identiteetistään (ok4)	Odotukset ja ympäristö (ok2)	Rooliristiriidat (ok1)
		Ympäristön kannustus
		Organisaation tuki
	Vapaaehtoistyön aloitus ja sen kehittyminen (ok2)	Mukaantulo ja kiinnostus
		Perehdytys
		Organisaation tarjoamat mahdollisuudet
	Tulevaisuus ja identiteetin pysyvyys (ok2 ja 3)	Jatkuvuus
		Lopetusaikeet
		Roolin pysyvyys

6.2 Vapaaehtoisten yhteiset kokemukset identiteetistään

6.2.1 Odotukset ja ympäristö

Odotukset ja ympäristö vaikuttavat identiteetin ja roolien muodostumiseen. Rooliteorioiden mukaan yksilöä ohjaavat käyttäytymisessään odotukset, jotka voivat olla sisäistettyjä tai ulkoisia, tai molempia. Sekä roolin toteuttaja että roolin ulkopuoliset arvioivat roolin onnistumista ja toteutusta suhteutettuna odotuksiin. (Turner 2002, 234.) Nuorilla ympäristön vaikutus ja odotukset näkyvät rooliristiriitoina, ympäristön, kuten perheen ja ystävien kannustuksena sekä organisaatiolta saatuna tukena vapaaehtoisuuden toteuttamiselle. Grube ja Piliavin (2000), toteavat ympäristön ja odotusten olevan tärkeitä luottaessa yleistä ja erityistä vapaaehtoisen roolia (ks kuvio 5). Järjestö ja nuoren sosiaalinen ympäristö saattavat tarjota valmiita malleja siitä, miten vapaaehtoisuutta tulisi toteuttaa, mutta aina nämä valmiit mallit eivät helpota vapaaehtoisuuden toteuttamista, vaan saattavat jopa olla ristiriidassa nuoren omien käsitysten kanssa.

6.2.1.1 Rooliristiriidat

Organisaation, muiden vapaaehtoisten ja nuorten omat odotukset siitä, miten vapaaehtoisuutta tulisi toteuttaa ja millainen vapaaehtoisen roolin tulisi olla voivat aiheuttaa toisinaan ristiriitoja nuoren muun elinympäristön tai muiden roolien kanssa. Nuoren oma mielikuva siitä, mitä vapaaehtoistyö tulee olemaan saattaa toisinaan poiketa organisaation todellisuudesta. Toisten vapaaehtoisten odotukset siitä, millainen nuoren vapaaehtoisen tulisi olla saattavat olla ristiriidassa nuoren oman identiteettikäsityksen kanssa. Yanay ja Yanay (2008) esittävät, että omien odotusten ja todellisuuden poikkeudessa toisistaan paljon, on todennäköisempää että vapaaehtoinen lopettaa työn organisaatiossa. Schervish ja Havens (1997) mukaan vapaaehtoiset työskentelevät usein itselleen tärkeissä organisaatioissa, joiden toimintaan he pystyvät samaistumaan ja identifioimaan itsensä. Tällaisen samaistumisen puuttuminen taas lisäisi todennäköisyyttä lopettaa toiminta.

”mut sielläkin (toinen organisaatio) minä olin vähän aikaa, mutta se oli vähän liian... hippiä. (Mikä siitä teki liian hippiä?) no en mie tiie, jos vaikka oli jossain tapahtumissa, ni jos vaikka söi jotain liha-ateriaa, ni siinä sai sitten ikäviä katseita ni, tuntu että minu muu elämäntapa ei sitten sopinut siihen vapaaehtoistyöhön, ni mie lopeetin sen.”

”... ni sillan tuli semmosia kauheita odotuksia että pitäis olla jatkuvasti kirjottamassa kirjeitä ja pitämässä jotaki kojua, että niinko siinäki mie-

lessä se oli vähä ahdistavaa, että ko ei saanu ite päättää että mitä tekkee ja mihin tahtiin. ”

Erityisiä ristiriitoja kokivat haastatellut jotka olivat järjestelyvastuussa ja vetivät jonkin ryhmän toimintaa. Vastuu ryhmästä ja sen toiminnasta painoi, mutta aina ei kaikkiin tilaisuuksiin saatu mukaan riittävästi tekijöitä. Oma motivaatio ja innostus yhdessä tekemiseen laantuu, kun mukaan ei saadakaan riittävästi ihmisiä. Toisaalta organisaation puolelta saatettiin odottaa toiminnan jatkuvan normaalisti. Toisinaan vapaaehtoisen työnkuva ja odotukset eivät ole selkeitä ja vapaaehtoisten mielikuvat siitä, miten tehtävä tulisi hoitaa, poikkeavat toisistaan.

”...et niinku joku on sitä mieltä et tää on oikee tapa hoitaa asioita ja sit joku toinen on sitä mieltä et se toinen tapa on ihan oikee, ja sitten on niinku mitä tähän kuuluu tehdä... et sit sitä pitää vaan miettii ite tai kysy joltain viel kolmannelta taholta. Ni sit apua., et mitä mä sit oikeesti tässä teen!”

Myös ympäristö saattaa olla ristiriitojen taustalla. Ystävät eivät aina ymmärrä, miksi nuoren harrastukseen kuluu niin paljon aikaa, tai miksei vapaaehtoisesta harrastuksesta voikaan tai halutakaan jäädä pois silloin kun olisi tarjolla muutakin tekemistä. Hyvän ystävän ja hyvän vapaaehtoisen roolit saattavat toisinaan olla päällekkäisiä ja ristiriidassa keskenään.

”... no ei kaverit aina tykkää.. silleen et taas sulla on jotain --. et miten niin taas, sulla oli jo viime viikonloppu...”

Toisaalta taas hyvän ystävän rooli voi vaatia nuorelta enemmän panostusta vapaaehtoisuuden suhteen, kuin mihin nuori itse olisi valmis. Mikäli kaverit ovat itse vapaaehtoisia, saattaa heidän puoleltaan tulla selkeitä odotuksia ja pyyntöjä osallistua ja auttaa.

”... tulee sellanen et no voi vitsi, kyl mä nyt haluan auttaa mun kaveria et se ei joudu tekee tätä yksin.”

Toisaalta suurin ristiriitoja aiheuttava tekijä tuntui haastattelujen perusteella olevan aika. Kiinnostusta eri aiheisiin ja organisaatioihin riittäisi, mutta myös opiskelut, työ ja parisuhde vaativat vapaaehtoisen aikaa. Toisinaan on tehtävä priorisointia organisaatioiden välillä, toisinaan muiden elämän osa-alueiden välillä. Mitkä asiat tai organisaatiot nuori kokee itselleen niin tärkeiksi, että haluaa niihin käyttää aikaansa?

”...ehkä ne sisäset ristiriidat, siinä että... mihin mä priorisoin sen oman aikani.”

Monella haastatelluista oli halu tehdä vapaaehtoistyötä myös tulevaisuudessa, mutta muuttuvien elämäntilanteiden myötä syntyvät uudet kiinnostuksenkohteet ja toisaalta työelämän vaatimukset tiedostettiin mahdollisiksi syiksi lopettaa tai vähentää vapaaehtoisena toimimista. Vapaaehtoisuus nähtiin elämäntilanteen mahdollistamana, eikä toiminnan jatkamisesta toisenlaisissa olosuhteissa aina ollut varmuutta.

6.2.1.2 *Ympäristön kannustus*

Haastateltavat kokivat ympäristön kannustuksen tärkeäksi kestäväää vapaaehtoisuutta rakennettaessa. Roolien sisällön neuvottelu tapahtuu ympäristön ja yksilön välillä, vuorovaikutuksessa. Ympäristö pyrkii avustamaan roolin toteuttajaa tulkinnessa roolin sisällöstä, ja rooli muotoutuu kanssakäymisessä yksilön ja ympäristön välillä muodostaen neuvottelun roolista ja sen sisällöstä. (Turner 2002.)

Ympäristön, kuten perheen ja ystävien, positiivisella suhtautumisella oli merkitystä vapaaehtoisten halulle nähdä itsensä vapaaehtoisena ja jatkaa vapaaehtoisena olemista.

”hän on tosiaan meitä, meitä niinku kannustanut ja... yrittänyt niinku -- meitä aktivoida mukaan toimintaan, niin... niin tietenkin hän on sit tosi mielissään et me ollaan sit mukana toiminnassa.”

Moni haastateltava pohtii, kuinka mukavaa on, kun ympäristö näkee osallistumisen hyvänä asiana, vaikka kaikki eivät itse haluakaan tai pystykään osallistumaan. Työyhteisöä tai opiskelukavereita saa aina välillä myös innostettua mukaan toimintaan, vaikka kaikki eivät järjestölle jatkuvaksi työvoimaksi jääkään. Työyhteisöltä ja ystäviltä saatava henkinen tuki auttavat jaksamaan ja innostumaan yhä uudelleen vuosittaisista kampanjoista tai tempauksista.

Sosiaalinen verkostoituneisuus vaikuttaisi haastattelujen perusteella lisäävän vapaaehtoistyön tekemistä. Sosiaaliset sidokset saavat aikaan luottamusta ja lisäävät myös todennäköisyyttä tulla pyydytyksi mukaan vapaaehtoistoimintaan. (Brady 1999.) Tämä näkyi myös haastatteluissa, joissa lähes kaikki haastateltavat toivat esiin, kuinka vapaaehtoistyössä tapaa uusia ihmisiä, joiden kautta saattaa päätyä uusiin projekteihin ja järjestöihin mukaan.

”...oppinu näkemään sen et se on niinku tosi tärkeätä et siin on myöskin -- kaikki mukana eikä pelkästään se et sä yrität sit yksin vääntää ja kääntää jotakin.”

Vapaaehtoistyössä myös luottamus yhdessä tekemiseen on merkityksellistä: mikäli vapaaehtoinen ei voi luottaa muiden vapaaehtoisten kantavan osuutensa yhteisestä työstä, voi seurauksena olla ahdistusta ja haluttomuutta jatkaa vapaaehtoistöiden tekemistä kaiken taakan kasautuessa vain muutamien tekijöiden niskoille.

6.2.1.3 *Organisaation tuki*

Pennerin (2002, 462-463) mukaan organisatoriset tekijät sekä suhde organisaatioon vaikuttavat kaikki vapaaehtoisen identiteetin muodostumiseen, joko suoraan tai välillisesti. Samoin kuin muun ympäristön kanssa, myös neuvottelu organisaation kanssa vapaaehtoisen roolin sisällöstä muokkaavat vapaaehtoisen käsityksiä siitä, mitä häneltä odote-

taan. Organisaation kohdalla vaikutus voi olla suurempi ja käytännönläheisempi, kuin hienovarainen neuvottelu ympäristön mielipiteistä ja suhtautumisesta vapaaehtoistyöhön. Organisaatiolta nuoret saattavat saada perehdytyksen tehtävään, valmiita malleja siitä, miten ongelmatilanteissa käyttäydytään tai ohjeita ja tukea kenttätyöskentelyyn. Haastatteluissa esiin nousi erityisesti mahdollisuus ottaa yhteyttä vapaaehtoisen esimieheen ongelmatilanteissa, selkeät ohjeistukset ja tehtävänkuvaukset sekä organisaation puolelta riittävän työntekijäjoukon osallistaminen tehtäviin.

”et niinku yksi ihminen ei pysty tekeen kaikkea, ni sit semmonen ison taakan edessä, kun sit taas versus, näissä vapaaehtoistöissä, niissä on sit niin paljon sitä porukkaa et yhdelle ei välttämättä kasaannu niin paljon sitä tekemistä.”

Moni haastateltava muisteli ensimmäisiä vapaaehtoistehtäviään, ja pohti, että tuolloin oma näkemys vapaaehtoisuuden sisällöstä ei vielä ollut selkeä, ja organisaation tuki tehtävissä onnistumiseksi on ollut tärkeää.

”...ainakin niillä ohjaajakursseilla justiin annettiin niitä valmiita rooleja ja se oli tosi hyvä, että sen ikäsenä varmaan en olisi osannut sanoa mitä se ohjaaminen tarkoittaa”

Ilman organisaation tukea moni tehtävä olisi voinut epäonnistua ja jättää nuorelle huonoja muistoja koko toiminnasta. Alkuvaiheessa annettu tuki kantoi monia haastatelluista vapaaehtoisuuden alkuvaiheen läpi ja kannusti jatkamaan vapaaehtoisena.

6.2.2 Vapaaehtoistyön aloitus ja sen kehittyminen

6.2.2.1 Mukaantulo ja kiinnostus

Mukaantulosta kolmessa vapaaehtoisen tyyppitarinassa ja haastatteluissa löytyi kolmenlaisia ratkaisuja. Nuori saattoi huomata aukon elämässään, ja kaipasi sosiaalista ympäristöä, johon hän sopeutuisi ja sulautuisi sekä löytäisi omankaltaistaan seuraa. Toinen vaihtoehto oli, että nuorella oli jo pitkään ollut ajatus jonkinlaisesta auttamisen muodosta, ja oman etsinnän kautta löytyi oma tehtävä ja järjestö. Kolmas vaihtoehto tuntui olevan se, että nuoren vanhemmat, sukulaiset tai ystävät olivat odottaneet osallistumista toimintaan ja mahdollisesti myös ohjanneet toiminnan ja tietyn järjestön pariin.

Kiinnostus toimintaan saattoi siis olla sisäsyntyistä tai muodostua ulkopuolisesta kannustimesta. Moni haastateltava mainitsi halustaan mahdollisesti työllistyä vapaaehtoistyöorganisaatioon tai vapaaehtoistyönsä kanssa samankaltaiselle alalle, esimerkiksi kunnan sosiaalityön pariin. Tällöin vapaaehtoistöiden tekeminen saattaisi auttaa heitä tulevaisuudessa myös työnhaussa.

Toisaalta oma kiinnostus vapaaehtoistyöhön koettiin usein tekijäksi, jonka avulla saatettiin jaksaa hankalampiakin tehtäviä ja olosuhteita.

”Välillä tuntuu kans että ei viitsis, mut sit kun ne on ittelle niin, en mä tiie läheisiä asioita, tai niin.. --ni se sisänen kiinnostus sitä asiaa kohtaan on kuitenkin niin riittävä.”

Toisilla kiinnostus tehtäviä kohtaan kumpuaa yleisestä halusta auttaa kanssaihmissiä tai katastrofialueiden uhreja, toisilla halusta korjata yhteiskunnallisia epäkohtia.

”...mulla on tietty kuva siitä miten elämässä pitäis toimia ja miten niinko yhteiskunnasta tulee parempi paikka...”

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja oikeudenmukaisuus toimivat taustavaikuttimina vapaaehtoisuuteen ryhtymisessä. Maailman ja lähiympäristön epäoikeudenmukaisuuden tiedostaminen toimi monella haastateltavista taustavaikuttimena ryhtyä toimimaan oikeaksi kokemansa asian puolesta.

6.2.2.2 Pehdytys

Pehdytyksessä moni haastateltava kertoi saaneensa organisaatiolta valmiita malleja vapaaehtoisuutensa toteuttamiseen. Pehdytyksessä saatettiin hyödyntää roolileikkejä, joissa päästiin tutustumaan ja kokeilemaan vapaaehtoisen roolia ja erilaisia tapoja toteuttaa roolia organisaation tukemalla tavalla. Pehdytyksessä käytiin usein läpi paitsi vapaaehtoisen tehtäviä, myös taustatietoja organisaatiosta. Pehdytys onkin oiva tilaisuus organisaatiolle tutustuttaa vapaaehtoinen organisaatioon ja esitellä omaa toimintaansa myös laajemmin. Moni vapaaehtoinen kertoi saaneensa pehdytyksessä uutta informaatiota siitä, millaisissa tehtävissä ja miten vapaaehtoisuutta voisi harjoittaa. Pennerin (2002) mukaan erityisesti alkuvaiheen kokemukset vapaaehtoisuudesta muokkaavat vapaaehtoisen rooli-identiteettiä ja käsitystä siitä millaiseksi vapaaehtoisen identiteetti voi muotoutua. Pehdytys saattaaakin olla yksi organisaation keskeisimmistä keinoista vaikuttaa vapaaehtoisten alkuvaiheen kokemuksiin ja sitä kautta myös heidän identiteettinsä muotoutumiseen.

”...oli demonstraatioita, näyteltiin ensimmäinen tilanne, annettiin tilanne että miten käyttäydään. Tiesi mitä odottaa ja kun sai itse kokea. Käytännön asiat oli mulle enemmän antia.”

”Liian vähän mun mielestä tarjottiin valmiita malleja, liian paljon sanottiin silleen, et voit tehdä mitä vaan mitä keksit, ni sit se ehkä oli silleen et... mitä konkreettista...”

Mitä nuoremmalla iällä pehdytykseen ja vapaaehtoistoimintaan oli osallistuttu, sitä suuremman painoarvon nuoret antoivat selkeille ja loogisille malleille ja ohjeistuksille.

”...ainakin just ohjaajan toimintaan liittyvät kurssit oli hyödyllisiä ehkä sen ikäisenä olisi pystynyt mitään kerhoa vetämään ilman semmosta...”

Käytännönläheisissä tehtävissä perehdytys tuntui useista haastateltavista onnistuneelta, mutta monella oli vaikeuksia ymmärtää, mitä heiltä odotettiin tai mitä toimintaan kuului, mikäli perehdytys oli yleisluontoisempaa. Kuitenkin niin tehtävissä kuin perehdytyksessä nautittiin mahdollisuudesta keskusteluun ja omien mielipiteiden esittämiseen. Mikäli perehdytys ja ohjeistus oli puutteellista, saattoi nuori lopettaa toiminnan kokonaan.

6.2.2.3 Organisaation tarjoamat mahdollisuudet

Organisaatio saattoi tarjota nuorelle mahdollisuuden oman ammattitaidon vahvistamiseen, henkiseen kasvuun tai jopa kielitaidon kehittämiseen. Samanhenkisten ihmisten löytäminen saattoi myös toimia ylläkkeenä aloittaa tai jatkaa toimintaa.

Osalle haastatelluista työskentely vapaaehtoisorganisaatiossa tarjosi mahdollisuuksia tulevaisuuden työelämän suhteen. Työskentely saattoi olla alalta, jolle haastateltava mahdollisesti tulevaisuudessa suuntautuisi, tai järjestökokemuksen saatettiin nähdä muuten vaikuttavan haastateltavan työllistymiseen positiivisesti.

”... et ehkä silleen se vapaaehtoistyö on aika iso osa silleen et jos halua niinku myös.. niinkun olla töissäkin jossain järjestössä. Tosi mielellään.”

Haastateltavat näkivät viestittävänsä aktiivisuutta, yhteiskunnasta kiinnostuneisuutta ja yleistä tarmoa tarttua asioihin, ja näiden tekijöiden saatettiin tulkita vaikuttavan positiivisesti tulevaisuuden työuraan.

” niinku ammatillisesti siitä vois olla myös mulle hyötyä, et mulla ois näyttöä -- että se on kyllä siinä mielessä vähän laskelmoitua vapaaehtoistyötä. ”

Toiset kokivat saavansa käytännön tietoa, josta saattaisi olla hyötyä tulevaisuudessa, toiset taas pohtivat vapaaehtoistyön olevan puhtaasti harrastus, ja siitä saavutettavan hyödyn olevan vähäistä. Moni koki olevan tehokkaampiakin keinoja hakea koulutusta ja osaamista, kuin järjestöön liittyminen tai siinä vapaaehtoisena työskenteleminen. Monet haastateltavista tuntuivat kuitenkin yhdistävän ongelmitta altruistiset ja itsekkäät motiivit esimerkiksi valitsemalla vapaaehtoistöiden joukosta sellaisia, joista olisi myös heille mahdollisesti tulevaisuudessa hyötyä.

6.2.3 *Tulevaisuus ja identiteetin pysyvyys*

6.2.3.1 *Jatkuvuus*

Moni haastatelluista oli harkinnut senhetkisten tehtävien lopettamista, mutta päättänyt jo pitäytyä harrastuksen parissa jossakin muodossa. Kaveriverkostojen muodostuminen vapaaehtoistyöyhteisössä oli luonnollista ja yleistä haastateltavien keskuudessa, mutta moni koki kaveriverkostot pinnallisiksi ja työympäristöön liittyviksi syvemmän ystävyyden sijaan.

Suurin osa haastatelluista oli lopettanut vapaaehtoisuransa aikana yhden tai useamman vapaaehtoisorganisaation toimintaan osallistumisen. Halu auttaa, itselle mielenkiintoisen asian ajaminen tai uusiin ystäviin tutustuminen saivat kuitenkin haastateltavat palaamaan vapaaehtoistöiden pariin yhä uudelleen.

”...ja siis silloin mä ajattelin et mä lopetan kaiken! Mut siis sit jostain syystä mä aina löydän itteni tekemästä näitä!”

Elämäntilanteiden muutokset ja tulevaisuus pohdituttivat nuoria, mutta toisaalta jokin haastateltava näki elämäntilanteen muutoksessa myös mahdollisuuksia uudenlaisten projektien ja kiinnostuksenaiheiden löytämiseen. Eniten haastateltavia huolettivat ajan riittäminen, mutta toisaalta moni koki, että tärkeille asioille elämässä löytyy aikaa ja mielenkiitoa.

”Mä nään sen semmosena, niinku jatkumona, niinku että tekee erilaisia asioita ja niinku sellasii juttuja et mihin sun sydän ehkä palaa siinä elämäntilanteessa.”

Moni palasi vapaaehtoistehtäviin yhä uusissa projekteissa, vaikka järjestö tai ympäristö saattoi muuttua. Vaihtelun tai elämäntilanteen vuoksi järjestöä tai vapaaehtoistehtäviä saatettiin vaihtaa, mutta harrastus pysyi monella vuodesta toiseen, toisinaan lyhyemmällä ja toisinaan pidemmällä tauoilla.

6.2.3.2 *Lopetusaikeet*

Grube ja Piliavin (2000) esittävät, että mitä enemmän nuori kokee paineita osallistumisestaan ja suoriutumisestaan, sitä enemmän hän harkitsee organisaatiosta lähtemistä. Esimerkiksi epäonnistumisen kokemukset ja toiminnan tarkoituksettomuus vaikuttavat olleen haastateltavilla merkittävimpiä syitä lopettaa toiminta tai harkita sen lopettamista.

”Se mitä siellä yritettiin saaha aikaan, ni se ei oikeen onnistunu. Ni se oli vaan niinkö tosi turhauttavaa sitte, ni mie lopetin sen”

Toisaalta mielipide-erot, ohjeistuksen puutteellisuus ja nuoren omien arvojen selkiytyminen vaikuttivat haluun lopettaa joissakin järjestöissä ja siirtyä paremmin omia arvoja vastaaviin tehtäviin.

”tuli oikeesti tosi ristiriitasta tietoa. Ja tehtiin samat asiat monta kertaa eri tavalla koska, mä en tiedä, oliko kellään sitten loppupeleissä mitään tarkkaan käsitystä miten ne asiat pitäis tehdä: se oli turhauttavaa. -- sit ehkä siinä kohtaa ku mä ite -- ajattelin jostain asioista eri tavalla, ni sit mä tota niinku lopetin sen homman.”

”... ni sit ku mä kasvoin siitä ulos tietyllä tapaa siitä yhteisöstä, enkä enää kokenu niitä arvoja omikseni, ni silloin mä myös lopetin sen vapaaehtoistyön siellä.”

Lammersin (1991) tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyön pitkäjänteisyys on yhteydessä vapaaehtoistyön positiivisiin tuloksiin, kuten työtyytyväisyyteen ja hyviin ihmissuhteisiin vapaaehtoistyöympäristössä. Haastattelujen perusteella hyvä työympäristö ja ihmissuhteet vapaaehtoistyön piirissä vaikuttavat merkityksellisiltä vapaaehtoistyön jatkuvuuden kannalta, mutta toisaalta huonot henkilökemiat nousevat haastatteluissa esiin lopettamisen tai sen harkitsemisen syinä.

”... henkilökemiat... -- puheenjohtaja oli niin... tota.. diktaattorityyppi et hän sai tehdä mitä vaan ja kaikkien muitten piti tehdä hänen pillinsä mukaan, ja kun kuitenkin oli kyse vapaaehtosuudesta, minkä takii ei mun tarvii... kenenkä tarvii sietää sitä!”

Vapaaehtoiset kokivat monesti tekevänsä työtä vapaa-ajallaan ja välttelivät liian hierarkkiseksi kokemiaan ryhmiä ja järjestöjä. Moni haastateltavista kertoi jossakin vaiheessa lopettaneensa vapaaehtoistöiden tekemisen hetkeksi joko kokonaan tai yksittäisessä organisaatiossa. Selkeimmin lopetusaikeet nousivat esille pohdittaessa elämäntilanteiden muutoksia ja mahdollista palkkatyöhön siirtymistä, mikäli haastateltava oli opiskelija. Useampi haastateltava mainitsi lopettavansa vapaaehtoistyöt, mikäli palkkatyöhön siirtymällä voisi palkkatyön kautta toteuttaa samoja arvoja, toimintoja tai tavoitteita. Voidaan siis ajatella, että haastateltavat tätä kautta ennakoivat mahdollisia rooliristiriitoja ja roolien funktionaalisuutta.

Lopetusaikeita tarkasteltaessa on huomioitava, että tutkimuksessa toteutettuihin haastatteluihin valikoitui pitkäaikaista ja kestävästä vapaaehtoisuudesta edustavia yksilöitä, joiden ajatukset vapaaehtoistyön lopettamisesta saattavat poiketa muiden vapaaehtoisten lopetusaikeista.

6.2.3.3 Roolin pysyvyys

Vapaaehtoiset kokivat tarvetta jatkaa vapaaehtoistyön parissa myös elämäntilanteiden muuttuessa. Osa haastateltavista uskoi, ettei työelämään siirtyminen tai työelämän muutokset tulisi merkittävästi vaikuttamaan osallistumishaluun ja sitoutumiseen. Osa haastateltavista kuitenkin nosti esiin, että mikäli palkkatyö toteutuisi järjestön parista tai ajaen samoja arvoja kuin vapaaehtoistyö, saattaisi vapaaehtoistyö jäädä kokonaan pois. Mikäli siis palkkatyö ajaisi samoja asioita kuin vapaaehtoistyö, ei nuori kokisi tarvetta erikseen tehdä omien töidensä päälle vapaaehtoistyötä. Mikäli palkkatyö kuitenkin tulevaisuudessa toteutuisi eri alalta, näkisi nuori kuitenkin vapaaehtoistyön jatkumisen mielekkäänä. Wilson (2008) esittääkin, että palkkatyö ja vapaaehtoistyö voidaan nähdä eri rooleina, joilla on oma merkityksensä ja jotka ovat eri tavoilla tarpeellisia yksilön identiteetin kannalta. Näin ollen olisikin loogista, että mikäli vapaaehtoistyö ja palkkatyö palvelisivat samoja tarkoitusperiä ja olisivat nuoren silmissä saman roolin toteuttamista, ei nuorella olisi tarvetta toteuttaa kumpaakin.

”...et se ideaalutilanne olisi se että jos sais töitä jostain. Niin sit vois keskittyä siihen yhteen järjestöön, saada siitä ehkä jopa palkkaa.”

”niinku tai tavallaan kun on pystynyt saamaan jotain töitäkin jotka on vastannut mun omia... arvoja, ni ei oo ollut sitten tarvetta (tehdä vapaaehtoistöitä)...

Van Dynen ja Ngn (2005) mukaan vapaaehtoisella voi muodostua vapaaehtoisuutta käsitteleviä rooleja niin suhteessa järjestöön kuin suhteessa vapaaehtoisuuteen ylipäätään. Vapaaehtoisuudesta tulee näin osa identiteettiä tekemisen sijaan.

”...mie en ossaa enää kuvitellakkaan että millasta minnu elämä sitte olisi jos mie en ois, niinkö, joka viikko jossaki menemässä ja tekemässä jotaki.

-- nii, se on jotenki semmonen osa minu identiteettiäki”

”... siitä on tullu kyllä aikamoinen osa omaakin identiteettiä.”

Vaikka pysyvyys on vapaaehtoistyöorganisaation asemasta katsottuna tavoiteltavaa, voi se muodostua vapaaehtoiselle itselleen haitaksi ja rasitteeksi. Elämäntilanteen muuttuessa erilaiset roolit voivat muuttua toisiaan tukevista toisiaan haittaaviksi. Kun vapaaehtoisuus on vahva osa identiteettiä, voivat muutokset vapaaehtoisuuden saralla muodostua kokonaisidentiteettiä uhkaaviksi.

6.3 Tarinoiden vapaaehtoistyypit erottavat tekijät

Oheisessa kuviossa olen tiivistänyt eri vapaaehtoistyyppien väliset keskeiset erot. Kuvatut erot eivät aina olleet selkeitä ja ehdottomia, vaan samasta haastattelusta saattoi löytyä myös toisten vapaaehtoistyyppien piirteitä. Tyypittelyn toteuttamiseksi aineistosta

kuitenkin nousi riittävästi toisistaan eroavia tarinan kaaria, joiden pohjalta tyypittely pystyttiin toteuttamaan.

Taulukko 2 Erot vapaaehtoistyypien välillä

	Arjen täyttäjä	Vääryyksien korjaaja	Toimintaan kasvanut
Odotukset ja ympäristö	Tuttu mukana toiminnassa. Ei painetta osallistua.	Into tulisi lunastaa. Paljon tehtäviä, toisinaan ristiriitaisia.	Järjestö odottaa tasaista suoritusta. Vanhemmat odottavat osallistumista.
Aloitukset ja kehittyminen	Aukko elämässä. Etsii harrastusta, eteneminen järjestelmällistä.	Oma etsintä ja auttamisen halu. Innokkuudesta seuraa liikaa työtä, loppuun palaminen ja kieltäytymään oppiminen.	Vanhemmat ohjaavat toiminnan pariin. Eteneminen sattumaa, minne tuuli kuljettaa.
Tulevaisuus ja identiteetin pysyvyys	Jatkaa niin kauan kuin harrastukselle tarvetta. Mikäli kaveripiiri voimakkaasti järjestön parista, näkee lopettamisen vaikeaksi.	Kieltäytymisen harjoittelu. Vastuu: kouluttaa itse itselleen seuraajan. Jatkaa käytännön tehtävissä satunnaisesti.	Ei näe harrastuksena vaan elämäntapana.

Toimintaan kasvanut aloittaa toiminnan nuorimpana. Muut vapaaehtoistyypit tekevät päätöksen toimintaan osallistumisesta vasta nuoruudessa, mutta toimintaan kasvanut aloittaa organisaatiossa toimimisen jo lapsena. Toimintaan kasvanut siirtyy organisaation tarjoamien kehitysrappusten mukaisesti kerhotyyppisestä toiminnasta ohjaamaan kerhoja ja toimintaa, ja ohjaajatoiminnasta kantamaan vastuuta erilaisiin organisaation projekteihin. Kun organisaation valmiit mallit siitä, mihin vapaaehtoisen tulisi seuravaksi suunnata loppuvat, saattaa nuori jättää osallistumisensa vähäisemmälle määrälle. Selkeät osallistumispyynnöt ja yksittäiset tapahtumat saavat kuitenkin yhä edelleen toimintaan kasvaneen mukaan toimintaan.

Toisin kuin arjen täyttäjä, joka näkee toimintaan osallistumisen tiettyjen viikonpäivien täytteenä ja harrastustoimintana, toimintaan kasvanut näkee kaikessa tekemisessään toteuttavansa vapaaehtoisuuttaan. Arkipäiväisissä tilanteissa kanssaihminen auttaminen tai ympäristöstä huolehtiminen ovat jatkuvasti läsnä.

”...et en sitä nyt nuorempana tajunnut. Mut et kyl se on sit et jos jonkun avutarvitsijan näkee, -- joku, joltain tippuu hanska, niin juoksee perään et anteeks, tää tais tippuu teiltä. Tai sit jos näkee et joku kamppailee jonkun rollaattorin kanssa jonkun sadevesikourun ylitte, ni semmosii pieniä tekoja. Ni ehkä on sit herkistynyt havaitsemaan niitä myöskin.”

Tavallaan tämä muistuttaa vääryyksien korjaajan asennetta vapaaehtoisuuteen, jossa innokkuus ja auttaminen ovat keskeisiä ja jossa omalla panoksellaan nuori toivoo vovan vaikuttaa yhteiskuntaan ja sen asenteisiin.

”Et jos miettii niin ne vapaaehtoistyöntekijät on kuitenkin siinä järjestön kasvot. Niinkun jos voi puhuu tavallisista ihmisistä. Niinku ihan kenen tahansa tuolla kadulla-- en mäkään koe et mä oisin vapaaehtoistyöntekijä vaan sillon kun mä oon niinku tekemässä jotain, vaan kyllä mä tavallaan oon vapaaehtoistyöntekijä koko ajan, et jos mä kohtaan ihmisiä ihan kadulla ja rupeen puhumaan, niin sieltä tulee taustalta se mun kokemus ja ne asiat jotka mä tiedän niistä... et tavallaan mä ajan niitä asioita koko ajan.”

Toimintaan kasvanut näkee osallistumisen elämäntapana ja osana päivittäisiä toimiaan. Toisin kuin vääryyksien korjaaja, hän ei etsi itselleen tehtävää ja aktiivisesti hae organisaatioita, joiden toimintaan hän voisi osallistua. Sen sijaan toimintaan kasvanut luottaa siihen, että elämänsä varrella erilaiset yhteisöt, vapaa-ajanharrastukset tai elämänkatsomukset tulevat olemaan hänelle tärkeitä ja osallistumisen arvoisia. Maailman vääryyksien sijaan toimintaan kasvanut katsoo vapaaehtoistoimintaa lähiympäristönsä ja oman elämänsä piiristä käsin.

Van Hoofin ja Raaijmakersin (2002) esityksen mukaisesti myös haastateltujen joukossa moni nuori erityisesti aikaisessa vaiheessa osallistui vapaaehtoistyöhön suurella innolla ja huoletta. Kuitenkin toisinaan liiallinen sitoutuminen ja vapaaehtoistyöhön keskittyminen saattoi häiritä muita elämän osa-alueita ja osa-alueiden yhdistämistä. Opiskelujen, työn tai terveyden tason heiketessä vääryyksien korjaaja havahtui keskittymään riittävästi myös omaan itseensä muiden auttamisen sijaan. Van Hoofin ja Raaijmakersin (2002) esittävät, että nuoret kokeilevat vapaaehtoistyötä innokkaasti ja huoletta, sillä heiltä puuttuu kokemusta siitä, miten uudet aktiviteetit voivat vaikuttaa heihin ja heidän identiteettiinsä. Heidän esityksensä mukaisesti myös haastateltavien iän ja kokemuksen karttuessa ymmärrys eri konteksteissa toimimisesta koheni, ja kyky integroida eri roolit omaan identiteettiin sopiviksi ja toisiinsa tasapainoisessa suhteessa oleviksi parani.

Kaikista tarinatyypeistä löytyi kyllästyneisyyttä työtehtäviä kohtaan, kokeilunhalua ja pohdintoja vapaaehtoistyön merkityksestä. Toiset kyllästymisen yli kantoivat työtehtävien koettu tärkeys, toiset taas yhdessä tekemisen riemu. Hyvä mieli ja hyvä olo mainittiin monissa haastatteluissa, mutta hyvää oloa ei välttämättä koettu itse tapahtumassa tai projektissa itsessään, vaan pohdittaessa toiminnan seurauksia ja vaikutusta ympäröivään yhteiskuntaan tai avuntarvitsijoihin.

Kaikista erilaisista tarinatyypeistä löytyi haastatteluissa aktiivisia ja tarmokkaita vapaaehtoisia, joiden työpanos organisaatiolle näyttäytyi perustavanlaatuisena ryhmän tai projektin toiminnalle. Kuitenkin jokaisella haastateltavalla oli jotakin uutta annettavaa

ja he antoivat erilaisia merkityksiä tekemälleen työlle. Näitä merkityksiä tarkastellaan lähemmin diskurssianalyysin kautta.

7 DISKURSSIEN RAKENTUMINEN

7.1 Diskurssianalyttinen tutkimus

Diskurssianalyysin keinoin tässä tutkimuksessa pyritään tuomaan näkyväksi, miten vapaaehtoiset itse näkevät vapaaehtoistyönsä osana omaa itseään ja millaisia merkityksiä he vapaaehtoistyölle antavat. Lähestymistapa sopii tutkimukseen ja aineistoon, sillä tässä työssä ei pyritä esittämään, millainen todellisuus on, vaan miten vapaaehtoiset itse kokevat ja käsittelevät vapaaehtoistyötään osana omaa identiteettiään. Tämä ei tietenkään tarkoita, että kuvaukset vapaaehtoisuuden ja identiteetin yhteyksistä olisivat vailla todellisuus pohjaa. Pikemminkin tarkoitan, että tässä työssä ei pyritä tarkastelemaan asioita sellaisina kuin ne ovat, vaan tarkastelun kohteena on tavat tuoda esiin ja puhua vapaaehtoistyöstä. Diskurssianalyysissä tutkimuskohteeksi otetaan tavat, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja antavat niille syitä (Jokinen ym. 1999). Haastatteluista hahmotellut diskurssit tuovat kiehtovaa lisätietoa siihen, millaisena toimintana vapaaehtoistyötä ja millaisina toimijoina nuoret vapaaehtoiset itseään pitävät.

Diskurssianalyysin tarkoituksena on tässä työssä tutkia, millaisia merkityksiä nuoret vapaaehtoistyöntekijät vapaaehtoisuudelleen antavat. Tutkimuksen kohteena ovat tavat, joilla he tuovat vapaaehtoisuuden ymmärrettäväksi ja millaisia repertuaareja he tuottavat. Diskurssianalyttinen tutkimus korostaa kielen ja puhetaipojen keskeisyyttä yhteiskunnassa (Ronkanen ym. 2011, 94). Keskeisenä ajatuksena ovat yhteiskunnallisten ilmiöiden olemus kielellisten käytäntöjen tuottamina. Näitä kielellisiä käytäntöjä voidaan myös nimittää diskursseiksi, eli merkitysten järjestelmiksi, tavoiksi puhua ja tuottaa merkityksiä. Diskurssit ovat usein nivoutuneita keskeisten yhteiskunnallisten instituutioiden toimintaan, eikä yksilö voi välttää diskurssien vaikutusta. Myös kommunikointi omista kokemuksista ja omasta itsestä tapahtuu olemassa olevien puhetaipojen ehdoilla. Lähestymistavassa tarkastellaan ilmiöiden tuottamista puhetaipojen ehdoilla sekä puhetaipojen vaikutusta tapoihin ymmärtää tarkasteltavia ilmiöitä. (Ronkanen ym. 2011, 95.)

Yksi keskeisimmistä ja perinteisimmistä diskurssitutkimuksen lähestymiskulmista on tarkastelu vallan ja vastuun jakautumisesta. Tämän voidaan osittain nähdä juontuvat diskurssianalyysin historiallisista taustoista ja Michael Foucault'n yhteiskuntateorian vaikutuksesta periaatteessa kielitieteelliset lähtökohdat omaavaan tutkimusperinteeseen. Myös tämän tutkimuksen vapaaehtoisten haastatteluissa voidaan nähdä vallan ja vastuun jakautumisen periaatteita ja ilmiöiden tuottamista. Erityisen keskeisesti tämä näkyy esimerkiksi velvoite- ja yhteiskuntarepertuaareissa, joissa näyttäytyy vapaaehtoisten pohdintoja ja tapoja ymmärtää vapaaehtoisuus velvoitteellisena toimintana ja vaikuttamisen keinona.

Toistuvat puheen tavat ja sanonnat muodostavat kaksi erillistä diskurssia, yleisen vapaaehtoisuusdiskurssin sekä kriittisen vapaaehtoisdiskurssin. Nämä diskurssit jakautuvat pienempiin osiin, repertuaareihin, joiden kautta voidaan tarkastella sitä, millaisiin rooleihin ja millaisista näkökulmista nuoret vapaaehtoiset vapaaehtoistöiden tekemistä tarkastelevat ja millaisena osana omaa identiteettiään he vapaaehtoistöiden tekemisen kokevat.

7.2 Yleinen vapaaehtoisuusdiskurssi

7.2.1 Aktiivisuuden ja innostuksen repertuaari

Aktiivisuuden ja innostuksen repertuaarissa vapaaehtoiset määrittävät vapaaehtoisuuden aktiiviseksi toiminnaksi. Kuvailtaessa omaa tai muiden vapaaehtoisuutta positiivisia sävyjä saavat kuvaukset ja kertomukset toistavat kuvauksia aktiivisuudesta niin toiminnassa kuin yksilöiden luonteessakin. Haastatteluissa vapaaehtoisia saatetaan luokitella aktiiveihin ja satunnaisesti osallistuviin, ja kuvauksissa vapaaehtoistöiden tekeminen on innostavaa ja aktiivista toimintaa. Vapaaehtoisten puheessa toistuu ”itsestään antaminen”, innostuneisuus ja yhdessä tekeminen. Moni haastatelluista pohtii, ettei osaisi enää olla poissa vapaaehtoistyön parista. Puheessa korostuu ero vapaaehtoistyön aktiivisuudesta, ja vapaaehtoistöiden tekemättömyys nähdään monesti passiivisena, aikaansaamattomana ja ”kotona istumisena”.

Vapaaehtoistyöhön liittyvä työskentely tavoitteiden saavuttamiseksi innostaa monia haastatelluista. Konkreettisten tavoitteiden eteen ollaan valmiita tekemään ahkerasti ja paljon töitä.

Innostuneisuutta ja aktiivisuutta tunnutaan myös odotettavan vapaaehtoisilta. Nuorille saattaa järjestöissä kasautua odotuksia järjestötyön suhteen. Nuorten ja uusien vapaaehtoistyöntekijöiden saatetaan odottaa olevan innokkaampia tekemään enemmän vapaaehtoistyötä ja kantavan vastuuta alusta alkaen.

”tietenkin jos (järjestössä) on vaan vähänkään nuorii, niin tietenkin niitä yritetään aktivoittaa ja saada lähtemään mukaan”

Kommunikaatio järjestön, sen muiden työntekijöiden ja nuoren vapaaehtoisen välillä koetaan erityisen tärkeäksi innostuksen oikeanlaisen kanavoimisen takaamiseksi. Isojen järjestöjen ”kasvottomuus” ja liiallinen vastuu voivat lamauttaa. Oikeanlaisella ja oikea-aikaisella kommunikoinnilla ja tuella nuoren innokkuus voidaan kanavoida tehokkaasti ja taata kipinän säilyminen pidemmällä aikavälillä.

Haastateltavat kokivat innokkuuden ja aktiivisuuden kulkevan aalloissa, uusien projektien ja tehtävien suhteen oltiin aluksi usein hyvin innokkaita, ja intoa saatiin pysymään yllä monipuolistamalla ja vaihtelemalla tehtävänkuvaa.

”Alkuun olin tosi innostunut ja otin titteleitä itelleni, niitä on päässyt jakamaan kun on huomannut että kun osasto lähti pyörimään niin ei siinä sitten ollut enää sellanen olo että hoidanpa nämä kaikki yksinään, on saanu jaettua uusille innokkaille.”

Innostuneisuus ja aktiivisuus nähtiin hyvän vapaaehtoistyöntekijän ominaisuuksiksi. Puheessa esiintyi paitsi vastakkainasettelua vapaaehtoistyötä tekevien ja sitä tekemättömien välillä, mutta myös aktiivisten vapaaehtoisten ja vähemmän mukana olevien vapaaehtoisten välillä.

”et voi vaan yhteen asiaan esimerkiksi osallistua, mut nimeomaan et silleen toi että tota... että jos tekee aktiivisesti ni voi olla hetken poissa ja tulla takasin aktiivisesti.”

Vaikka satunnainen vapaaehtoistyö koettiin hyväksi ja positiiviseksi asiaksi, oli useimmilla toiveena olla ”parempi” vapaaehtoistyöntekijä ja osallistua enemmän ja aktiivisemmin toimintaan.

7.2.2 *Yhteiskuntarepertuaari*

Yhteiskuntarepertuaarissa vapaaehtoinen näkee vapaaehtoistyönsä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana. Repertuaarissa korostuvat vapaaehtoisen omat arvot, ja toisinaan vapaaehtoisuus ja omat arvot ovat niin kiinteästi sidoksissa toisiinsa, että vapaaehtoisen on vaikea erottaa vapaaehtoistyötä muusta toiminnasta tai nähdä tällainen rajanveto mielekkääksi. Vapaaehtoisen toimintaan saattaa kuulua lobbaamista tai tiedottamista hänen arvojaan lähellä olevasta toiminnasta, mutta toisaalta myös arkipäivän teot saatetaan kokea vapaaehtoisen toiminnaksi. Esimerkkinä voitaisiin mainita vaikkapa ympäristön- tai eläintensuojelu, joka ei rajoitu vain niihin tunteihin, jotka järjestön virallisen toiminnan parissa vietetään, vaan vapaaehtoinen pyrkii samoihin tavoitteisiin niin järjestön parissa toimiessaan kuin yksityiselämässään, toisinaan jopa samoin keinoin. Yleisellä tasolla moni koki toteuttavansa vapaaehtoistyöntekijän roolia arkipäivän tilanteissa auttaessaan kanssaihmiään. Pudonneen hanksen nostaminen saatettiin kokea vastaavanlaiseksi vapaaehtoisuuden ilmentymäksi kuin keräyslippaan kanssa kaupungilla kulkeminen.

Yhteiskuntarepertuaarissa voidaan havaita jakautumista vapaaehtoisten käsityksissä vapaaehtoisuuden yhteiskunnallisesta merkityksestä. Vapaaehtoiset kokevat toimivansa yhteiskunnan hyväksi toisaalta konkreettisella tasolla, kuten vaikkapa säästämällä yhteiskunnan varoja omalla työpanoksellaan, joka osittain tai kokonaan korvaa tai ennalta-

ehkäisee tarpeen yhteiskunnan tarjoamaan palveluun. Esimerkkinä tällaisesta voisi toimia esimerkiksi vapaaehtoistyö vanhusten parissa heidän kotona asumistaan tukien, jonka vapaaehtoinen kokee säästävän yhteiskunnan resursseja.

Toisaalta konkreettisen tason lisäksi repertuaarissa nousi esiin yhteiskunnallinen vaikuttaminen arvojen kautta oman esimerkin tai muihin vaikuttamisen keinoin. Omalla esimerkillä haluttiin luoda parempaa yhteiskuntaa, ja kannustaa sekä innostaa myös muita tekemään vapaaehtoistyötä tai omaksumaan vapaaehtoiselle itselleen tärkeitä arvoja sekä toimimaan niiden mukaisesti. Alla olevasta lainauksesta nähdään toive paremmasta yhteiskunnasta ja tarve omalla esimerkillä näyttää mallia myös muille:

”.. kun tietää et asiat ei oo silleen kun niiden haluais olevan... silleen niinku maailmassa. isolla skaalalla. - et ihan vaan totee et asiat ei nyt oo hyvin... ni se ei niinku riitä.. - et ku toiset sanoo et jos sä et äänestä, ni sit sulla ei oo oikeutta valittaa niistä päätöksistä: no totta kai sulla on. Onhan sulla oikeus valittaa silti. Mut se on vähän samanlainen fiilis mikä mulla on takaraivossa. Et jos mä en tee mitään asioiden eteen, niin sit mä en voi tavallaan vaatia et kukaan muukaan tekis. - Et jos mä niinku haluan maailman jossa asiat on oikeudenmukaisemmin ihmisille tai eläimille, niin mun täytyy tehdä myös jotain sen eteen... et mun täytyy elää niinkun opettaa.”

Yhteiskunnallinen puoli nähtiin siis vapaaehtoistyön tekemisessä, sen tavoitteissa sekä arvoissa. Vapaaehtoistyöhön nähtiin usein liittyvän tärkeitä arvoja, ja haastatte- luissa nousi esille myös huoli yhteiskunnan arvoköyhyydestä.

” et esimerkiks koulussakin tai et siel vois hyvin olla kaikenlaisii muitakin kursseja kun järjestetään, niin esimerkiks lukioikäisillekin vaikka sit joku vapaaehtoistoiminnan kurssi. Koska sit kuitenkin niinku, se on sel- last mikä... niinku... jotenkin valmentaa niinku toimimaan yhteiskunnas- sa. Kyl niinku koulun tehtävä on myös siinä et se opettaa, niin myös niin- ku kasvattaa niit lapsia niinku yhteiskunnan jäseniksi ja kansalaisiksi. Niin mun mielestä vapaaehtoistoiminta vois olla yks hyvä väylä siinä- kin.”

Alla oleva lainaus tiivistää hyvin esiin nousseen yhteiskuntarepertuaarin haastatte- luissa.

”... tai ku mulla on tietty kuva siitä miten elämässä pitäis toimia ja mi- ten niinko yhteiskunnasta tulee parempi paikka, et niinko jos näkee jon- ku epäkohdan niinko yhteiskunnassa, ni haluis tietenki korjata sen, mut- ta ei oo tietenkään mahdollisuutta korjata ihan kaikkea, ni, sitte, niinkö mie aattelen että kö mie teen tätä vapaaehtoistyötä ni mie voi jotenki niinkö vaikuttaa positiivisesti siihen että yhteiskunnasta tulee ees vähän semmonen mitä mie aattelen että ois hyvä”

7.2.3 *Hyvän tekemisen repertuaari*

Monille haastatelluista vapaaehtoistyössä on lopulta kyse hyvän tekemisestä. Vapaaehtoisuus ja sen mielekkyys kiteytyy hyvän tekemiseen ja siitä saavutettuun hyvään mieleen. Tunne oikeasta ja hyvästä toiminnasta ajoi monia haastatelluista vapaaehtoistyön pariin, ja edusti heille vapaaehtoistyön syvintä olemusta. Toisinaan vapaaehtoisen kalenteri tuntuu täyttyvän opiskelujen, töiden ja vapaa-ajan vaatimuksista, eikä vapaaehtoistyölle tunnu olevan aikaa. Erityisesti tällaisissa tilanteissa nousi esiin vapaaehtoistyöstä saatava hyvä mieli ja tunne hyvän tekemisen tärkeydestä.

”...mut sit kun on just tullu kotiin ni sen tapahtuman tai mikö se sit onkin ollut jälkeen, niin onkin sit semmonen olo et ihan hyvä et tuli mentyy.”

Haastatteluissa nousi esille, kuinka vapaaehtoiseksi ryhtymisessä tarve hyvän tekemiseen toimii monesti ajurina. Moni kokee halua auttaa ja tukea vaikeassa tilanteessa olevia.

”...jollain tasolla pystyy auttamaan muita ihmisiä, ni se on se et miks sitä halua tehdä.”

Moni kertoi, kuinka vapaaehtoistyöstä tultua koki voimakasta on saavuttamisen ja aikaansaamisen tunnetta.

”ehkä se sit vaan jotenkin tuntuu et on tehnyt jotain”

Myös se, että muut tunnistavat ja tunnustavat vapaaehtoisen tekevän hyvää, on vapaaehtoiselle tärkeää. Työympäristössä kollegoiden mukaantulo kampanjointiin tai vapaaehtoiselle osoitetut kiitoksen sanat tärkeästä työstä lämmittävät mieltä, etenkin kun tunnustus tulee järjestön ulkopuolelta tai autettavien joukosta. Järjestöltä tunnustusta odotetaan, ja se voi toisinaan tuntua jopa keinotekoiselta.

Hyvän tekemisen repertuaariin kuuluu auttamisen halu, pyyteettömyys ja arkipäivän pienet hyvät teot. Satunnaisen kulkijan päivän parantaminen tai tieto siitä, että on auttanut jotakuta, vaikka kaukanakin olevaa, tuntuu vapaaehtoisesta mukavalta.

”Jotenki tuntuu siltä että on niinko omassa elementissään. Se tuntuu niin luontevalta, että tuntuu kuin mikään elämässä ei suunnilleen ...”

Tässä repertuaarissa vapaaehtoinen näkee itsensä hyvän tekijänä, auttajana ja tukijana. Muiden auttaminen koetaan osaksi omaa itseä, toiminnaksi joka kumpuaa selkärangasta ja joka palkitsee tekijänsä hyvällä mielellä ja tunteella siitä, että on toiminut oikein ja tehnyt hyvää.

7.2.4 Ystävyysrepertuaari

Ystävyysrepertuaarissa vapaaehtoisuudessa on oikeastaan kyse ystävien kanssa yhdessä touhuamisesta ja mukanaolosta. Vapaaehtoistyö tarjoaa oivan tilaisuuden tavata uusia ihmisiä ja päästä sisälle toimintaan ja yhteisöön aivan uudella tavalla. Kokemus joukkoon kuulumisesta voi toisinaan olla jopa tärkeämpi kuin toiminnan sisältö tai tavoitteet. Ystävyys-suhteiden muodostuminen vapaaehtoistyössä on odotettavaa ja jopa vapaaehtoistyön olemus. Töiden teko koetaan antoisaksi, hauskaksi ja viihdyttäväksi, kun mukana oleva ja yhdessä tekevä porukka on tuttu. Ystävyys-suhteita voi myös muodostua esimerkiksi autettavan kanssa, jolloin vapaaehtoistyö saattaa syventyä molemminpuoliseksi ystävyudeksi.

Ystävien verkosto voi myös auttaa ja tukea tilanteissa, joissa vapaaehtoistöitä on nuoren mielestä liikaa tai liian vähän. Omia töitä voi jakaa ystävien kesken tai kutsua ystäviä toteuttamaan projektia, tai toisaalta ystävien ja verkostojen kautta voi löytää itsensä tekemästä uudenlaista projektia tai työskentelemästä uuden organisaation parissa.

”...aina sieltä tarttuu uus kaveri kyytiin, sit on taas kiva seuraavana vuonna mennä johonkin isoon kokoukseen ja nähdä semmosii samat kaverit siellä ja muuta.”

Toisinaan nuori pohtii, onko vapaaehtoistyössä kyse ystävistä vai asioista, joiden eteen työtä tehdään.

”...ne sosiaaliset kontaktit ja se asia jonka eteen sitä tekee tekee, et ne on semmosii et ne painaa siinä vaakakupissa. sit se vaihtelee et kuin paljon, kumpi niistä sattuu painamaan enemmän.”

Vapaaehtoistyössä osana arkea on tärkeää, että ympärillä on ystäviä ja mukavia ihmisiä, joiden kanssa jaksaa tehdä ja työskennellä.

”et jos ne muut ihmiset olis ihan sietämättömiä tai jos sillee et ei löytyis ketään jonka kaa vois silleen jutella niinku vapaasti, ni ... niini ei siinäkään jaksais olla mukana.”

Tukiverkosto auttaa ja tukee niin vapaaehtoistyöhön liittyvissä asioissa, kuin vapaaehtoistyön ulkopuolella. Toisaalta läheisyys voi muodostua myös ongelmaksi, jos nuorella on vaikeuksia kieltäytyä liiallisesta työmäärästä tai jos elämä pyörii liiaksi vapaaehtoistyön ympärillä.

”tukiverkko koko ajan et ne sit tietää sen jutun, - jos vaik - halua sit avautua jollekulle, niin ni... no sen voi ehkä tehdä jollekin järjestön ulkopuolisellekin, mut se ei ehkä pysty ymmärtämään sitä kun se ei sit elä siinä samassa todellisuudessa silleen. Kun välillä järjestöissä työskenteleminen on aikamoinen kupla.”

Uusien ystävien tapaaminen ja yhteisöllinen yhdessä tekeminen tuntuvat mukavilta ja sujuvat mainiosti, kun ympäröivä tukiverkosto kannustaa ja osallistuu toimintaan. Toiminnasta voi myös tietoisesti hakea uusia kontakteja ja yhdessä rakennettuja merkityksiä. Ristiriitoja voi kuitenkin syntyä, jos vapaaehtoistyöhön osallistumisesta on tullut kupla, johon ulkopuolinen maailma ei pääse vaikuttamaan.

7.3 Kriittinen vapaaehtoisdiskurssi

7.3.1 Velvoiterepertuaari

Tässä repertuaarissa vapaaehtoistyöstä on tullut nuorelle velvoite. Elämäntilanteen muutokset, lisääntynyt opiskelu- tai työmäärä tai odotettua työläämmäksi osoittautuva vapaaehtoisuus rasittavat ja verottavat nuoren jaksamista. Toisen vapaaehtoisen poisjättäytyminen vaikuttaa töiden jakaantumiseen, ja erityisesti toimintaan voimakkaasti sitoutuneiden työtaakka kasvaa. Innostuneisuus ja sitoutuneisuus, vapaaehtoistyöntekijän hyväksi nähdyt ominaisuudet, kostautuvat.

”Järjestökentällä aika paljon silleen ajatellaan et jos... jos osallistuu johonkin toimintaan niin siinä sitten pysyy... sit aina!”

Nuoren omat odotukset, organisaation odotukset ja kanssatyöntekijöiden odotukset saattavat olla ristiriidassa keskenään. Toisinaan muiden odotukset asialle omistautumisesta ja omistautumisen osoittamisesta ovat niin ristiriidassa nuoren omien ajatusten kanssa, että nuori lopettaa järjestössä.

”...ni jos vaikka söi jotain liha-ateriaa, ni siinä sai sitten ikäviä katseita ni, tuntu että minu muu elämäntapa ei sitten sopinut siihen vapaaehtoistyöhön, ni mie lopeetin sen.”

Nuoresta olisi mukavaa ja luontevaa kokeilla, miltä vapaaehtoistyö tuntuu, ja vaihtaa tarpeen tullen toiseen työhön tai organisaatioon. Nuori voi kokea, että hänelle on painotettu vapaaehtoisuutta ja mahdollisuutta kokeiluun. Vapaaehtoistyöhön linkittyy huono omatunto, kun aina voisi osallistua enemmän, tehdä paremmin ja olla useammin mukana.

”...mä näin koko ajan vapaaehtoistyössä ongelmana ja ainakin omalla kohdallani ja aika monen muun kohdalla, on se, et kun sä haluat .. osallistut johonkin toimintaan, innostut, ni sut herkästi .. sanonta kun annat pikkusormen niin se vie koko käden.. ni se on aika pätevä kuitenkin. Ni sillon herkästi tulee se et mä en pysty tekee tätä, mä en jaksa tekee tätä, mulla on työ, mulla on opiskelu, mulla on kaikkee muutakin.. niin... sit kokee huonoo omatuntoo siitä et ei pysty osallistumaan niinku täysin.”

”...et en mä olis ilman sellasta... syylistämistä ehkä lähteny mukaan.”

Vapaaehtoisten liiallinen kuormittaminen koetaan osittain ongelmaksiksi vapaaehtoisessa itsessään: miksi en osannut sanoa ei, miksi en osannut itse laskea oikein omia voimavarojani? Maailmassa tuntuu olevan liikaa parannettavaa, ja kaikki tuo työ tuntuu laskeutuvan nuoren harteille. Kaikkeen tulisi olla mielipide ja kaikesta täytyisi välittää. Ja jos nuori kerran välittää asioista, niin kai niille pitäisi myös tehdä jotakin?

”aika useinkin tulee semmonen fiilis et jos mä en tee tätä ni sit se jää vaan kokonaan tekemättä”

”...sit mä ite tuupaan myös oleen sellanen idealisti jossain jutuiissa. Et sit on myöskin sellanen olo, et ei ehkä pysty elää ittensä kanssa jos ei niinku tee joitain asioita. Tai et sit niinku tavallaan hukkuu semmoseen maailmantuskaan. Jos ei ees yritä parantaa asioita ees jollain tapaa.”

Oliverin (1984) mukaan epäluottamus muiden kykyihin ja oikeaan toimintaan saa ihmisen ryhtymään itse vapaaehtoiseksi. Hänen tutkimuksessaan vapaaehtoiset kertoivat tekevänsä vapaaehtoistyötä, koska muutoin kukaan muu ei osaisi, kykenisi tai yksinkertaisesti tekisi kyseistä työtä. Hänen tutkimuksessaan vapaaehtoiset kokivat sisäistä pakkoa tehdä vapaaehtoistyötä, koska he eivät luottaneet kenenkään muun osaavan tai haluavan tehdä kyseisiä tehtäviä. Tällaisilla henkilöillä oli sidos ja intressi kyseiseen toimintaan, joka sai vapaaehtoiset toimimaan näkemyksensä mukaisesti ja sitä toteuttaen.

Vaikka yhtymäkohtia tämän tutkimuksen haastatteluihin löytyykin, tutkivat esimerkiksi Brady (1999) ja Oliver (1984) hieman erilaisia vapaaehtoistyön muotoja. Oliver keskittyy poliittiseen vaikuttamiseen ja ruohonjuuritason yhteisövapaaehtoisuuteen jossa pyritään muutokseen, kun taas Brady tutkii ylipäätään aktiivisuutta vapaaehtoistyön kentässä. Toisaalta toteamukset epäluottamuksesta ja kokonaan tekemättä jäämisestä nousivat myös nyt toteutetuissa haastatteluissa esille.

Nyt toteutetussa tutkimuksessa haastateltavat näkivät vapaaehtoisuuden ja huonon omantunnon linkin osittain järjestön syyksi, ja järjestön koettiin asettavan liiallisia paineita tai yksinkertaisesti liikaa työtehtäviä yksittäiselle vapaaehtoistyöntekijälle.

”Nimenomaan se vapaaehtosten kuormittaminen on mun mielestä se ongelma, et sit jos sä sanot et noo oikei, voimmä tulla tähän hommaan, et ei siitä varmaan mitään haittaa oo, ni sit sä oot kahden kuukauden päästä monessa muussakin hommassa, et se on se ongelma!”

Nuoren voi myös olla vaikea identifioida, mistä odotukset ja paha olo kumpuavat. Kenen odotuksia ja vaatimuksia nuori oikeastaan palvelee? Hämmennys tilanteesta voi olla lamauttavaa.

”..tosi useinkin on semmonen tilanne et.. vaaditaan tosi paljon – (odotukset tulevat) yleensä lähinnä muilta vapaaehtosilta. Et en sanois et oikeestaan siltä organisoivalta taholta. Ja tietysti sit ehkä itse sit vaatii vähän liikaa iteltä. Ja et en mä tiedä et onks se todellista se et ne muut

ihmiset vaatis multa niin kauheesti. Vai onks se vaan et ite asettaa sit niitä tavoitteita jotenkin tosi korkeelle aina.”

Vapaaehtoistyöntekijänä toimiminen tarkoittaa monelle nuorelle suuria byrokraattisia esteitä ja veloituksia, jotka on ylitettävä ennen kuin päästään itse toiminnan pariin. Näiden nähdään vähentävän intoa, jota tarvitaan tehtävien suorittamisessa ja pitkäjänteisessä vapaaehtoisuudessa. Koska vapaaehtoisena toimiminen on nimenomaisesti vapaaehtoista, ei järjestöjen taholta välttämättä saada tarkkoja ohjeistuksia tai tehtäväkuvauksia. Nuorelle ja kokemattomalle vapaaehtoiselle tilanne voi olla täysin uusi, ja sekä vastuu että vapaus voi tuntua epämiellyttävältä.

”...et sieltä ei niinku tavallaan kukaan tuu sanomaan et teijen pitäis tehdä tää - Et se on tavallaan vapaaehtoisten omilla niskoilla, oman niskan päällä et ne asiat pitää tehdä niinku ja ite täytyy suunnitella et mitä täytyy tehdä.”

Nuoren yrityksiä ratkaista vapaaehtoisuuteen liittyviä negatiivisia tunteita voidaan kummastella. Ympäristö saattaa ihmetellä ja kieltää nuoren tunteita ja kokemuksia. Vapaaehtoisuus ei ympäristön viestin mukaan ole velvoite, ja kokemus velvoitteellisuudesta voi tuntua nuoren itsensä luomalta harhalta. Koska ympäristö ei suostu käsittelemään nuoren kokemuksia, ei se myöskään ymmärrä tarvetta lopettaa tai vähentää toimintaa. Koska vapaaehtoistyössä toimitaan arvojen ja paremman maailman puolesta, toki sen tulisi olla nuorelle tärkeämpää kuin jokin muu harrastus?

”...sisäsiitoseksi mennyttä touhua...-- Niin se voi sit mennä vähän silleen et kun on hirveesti näitä vapaaehtoisjuttuja niin jos se on pieni se järjestö, niin kaikki on vähän loppuun palaneita”

Nuoren omia kokemuksia hänen oman elämänsä eri osa-alueiden arvojärjestyksestä saatetaan arvostella muiden vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa. Nuoren lopetus- tai vähentämisaikheet myös pelottavat muita vapaaehtoisia, sillä tämä tarkoittaa heidän työ määränsä kasvua.

7.3.2 Hyötyrepertuaari

Hyötyrepertuaarissa suhtaudutaan vapaaehtoistyöhön kuin mihin tahansa harrastukseen. Tämä harrastus kuitenkin hyödyttää myös nuorta itseään, ja harrastuksesta ei odoteta kaikkina aikoina nautittavan. Vapaaehtoistyöhön suhtaudutaan vapaa-ajan ohjelmana, josta haetaan viihdykettä, mielekästä tekemistä tai puhtaasti merkintä ansioluetteloon. Järjestössä työskenteleminen saattaa tuntua nuoresta kuplalta, joka ei varsinaisesti linkity hänen muuhun elämäänsä, eikä nuori tähän koe tarvettakaan. Moni haastateltava toivoi vapaaehtoistyön toimivan heille jonkinlaisena astinlautana työelämään. Vain

harva kertoo hakeneensa vapaaehtoistyöstä jossakin vaiheessa vain ja ainoastaan hyötyä. Monelle kyse on useamman kärpäsen lyömisestä samalla kertaa.

”En mä ajattele juttuja silleen, että tää näyttää nyt hyvältä mun cv:ssä, mut ei siitä haittaakaan ole.”

Toisille vapaaehtoistyön tekemisen edellytyksenä on se, että siitä hyötyy myös itse jollakin tavalla. Vapaaehtoistyöstä voidaan hakea ystäviä, kontakteja, työpaikkaa tai koulutusta. Toisaalta vapaaehtoistyö voidaan kokea paitsi antamisena muille, myös siten, että vapaaehtoinen itse saa toiminnasta jotakin, vaikka oppii oman opiskelualansa asioita käytännössä tai saa ajatuksensa hetkeksi pois oman elämän asioista.

”...se on ollu semmonen henkireikä niihin opintoihin ja on saanu tosi paljon semmosta uutta syvyyttä ettei oo vaan lukenu kirjoja.”

E erityisen suuri merkitys vapaaehtoistoilla ja järjestökentän kokemuksella tuntuu olevan samankaltaisille aloille työllistyvillä haastateltavilla.

”...niinku ammatillisesti siitä vois olla myös mulle hyötyä, et mulla ois näyttöä – että se on kyllä siinä mielessä vähän laskelmoitua vapaaehtoistyötä.”

Joissakin organisaatioissa vapaaehtoistyöstä saavutetusta hyödystä voidaan puhua ääneen ja kokemuksia jakaa niin työnhajajien kuin kanssatyöntekijöiden kanssa. Toisissa organisaatioissa taas asiaa voi olla hankalampi käsitellä. Poikkeavista mielipiteistä tai kriittisyydestä ei kaikissa ryhmissä haluta keskustella.

7.4 Diskurssien yhteenvetoa

Yleisen vapaaehtoisuusdiskurssin tarkoituksena on kuvata nuoren vapaaehtoistyöntekijän yleistä ja hyväksytyä tapaa kuvata vapaaehtoistyöhön liittyviä yleisiä käsityksiä. Aktiivisuus- ja innostusrepertuaarissa, yhteiskunta-, hyvän tekemisen ja ystävyysrepertuaarissa näyttäytyvät nuoren vapaaehtoistyöntekijän positiivinen näkemys itsestään ja vapaaehtoistyön mukanaan tuomista mahdollisuuksista. Sitoutuminen vapaaehtoistyöhön tuo mukanaan vapaaehtoistyöntekijän identiteetin, elämäntavan ja selkeän väylän tavoitella ja toteuttaa nuoren elämää ohjaavia arvoja.

Kriittisessä vapaaehtoisuusdiskurssissa tarkastellaan vapaaehtoisuutta yleiselle diskurssille vastakkaisesta näkökulmasta. Velvoite- ja hyötyrepertuaari puolustavat kumpikin vapaaehtoistyön tarpeellisuutta ja arvokkuutta, mutta kyseenalaistavat vapaaehtoistyöhön liitettävän sinisilmäisyyden painottaen vapaaehtoisuutta työnä.

Taulukko 3 Yhteenveto diskursseista

<i>Yleinen vapaaehtoisuusdiskurssi</i> Nuori puhuu vapaaehtoistyöstä ympäristön käsitysten mukaisesti.	<i>Kriittinen vapaaehtoisuusdiskurssi</i> Nuori kritisoi ympäristön asenteita ja omia ajatuksiaan vapaaehtoistyöstä.
Aktiivisuuden ja innostuksen repertuaari Vapaaehtoisuus on aktiivinen ja innokas elämäntapa.	Velvoiterepertuaari Vapaaehtoistyö on taakka, jota muut eivät tekisi. Nuori itse, ympäristö ja järjestö vaativat vapaaehtoisena toimimista.
Yhteiskuntarepertuaari Vapaaehtoisuus on yhteiskunnallista vaikuttamista.	
Hyvän tekemisen repertuaari Nuori toteuttaa itseään tekemällä hyvää.	Hyötyrepertuaari Vapaaehtoistyö on väylä jonkin muun saavuttamiseksi.
Ystävyysrepertuaari Vapaaehtoisuus on yhdessä tekemistä ja vaikuttamista.	

Luonnollisesti samassa haastattelussa näyttäytyi useammanlaisia diskursseja, ja toisinaan vapaaehtoisen puheessa vaihtelivat yleisen ja kriittisen diskurssin piirteet eräänlaisena vuoropuheluna ja pohdintana vapaaehtoisuuden eri ilmiöistä ja kokemuksesta. Yleisen vapaaehtoisuusdiskurssin eri repertuaareissa nuoret näkivät vapaaehtoisuuden sopusoinnussa ympäristön käsitysten kanssa, ja yleinen asenne vapaaehtoisena toimimiseen oli positiivinen. Nuoret näkivät itsensä näissä repertuaareissa yhteiskunnallisina vaikuttajina, itsensä toteuttajina, aktiivisina ja sosiaalisina. Kriittisessä vapaaehtoisuusdiskurssissa ja sen repertuaareissa nuori näki itsensä uhrautujana tai hyödyn tavoittelijana sekä kritisoi ympäristön näkemyksiä ja omia ajatuksiaan vapaaehtoisuudesta. Kriittisen vapaaehtoisuusdiskurssin kautta näyttäytyivät nuorten kokemat rooliristiriidat, joissa nuoren omat odotukset, ympäristön odotukset tai roolin kuormittavuus eivät vastanneet nuoren kokemaa todellisuutta. Roolien päällekkäisyydet ja ristiriitaisuudet, roolien väliset ristiriidat ja ylikuormittavuus olivat kaikki sellaisia ilmiöitä, jotka nousivat esille kriittisen vapaaehtoisuusdiskurssin kautta.

Taulukosta voidaan nähdä diskurssianalyysin tarjoavan vastauksia ja selvennyksiä tutkimuksessa asetettuihin osakysymyksiin esimerkiksi nuoren vapaaehtoistyöntekijän identiteetistä sekä identiteettikäsitysten yhtäläisyyksistä ja eroista, joita tarkastellaan lähemmin kappaleessa 8.

8 LOPUKSI

8.1 Nuoren vapaaehtoistyöntekijän identiteetti

Vapaaehtoisuutta on tutkittu useista näkökulmista jo monien vuosien ajan. Monia tutkijoita on kiehtonut vapaaehtoistyön mysteeri: miksi yksilö tahtoo viettää vapaa-aikaansa palkattoman työn parissa vapaaehtoistyöntekijänä? Vapaaehtoistyöntekijä kohtaa tiellään monia esteitä, joiden voitaisiin ajatella vähentävän halukkuutta osallistua vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoistyö vaatii kanssakäymistä tuntemattomien ihmisten kanssa, se vie resursseja kuten aikaa ja toisinaan rahaa, sekä vaatii toteuttajaltaan viitseliäisyyttä hänen etsiessään mahdollisuuksia ja järjestöjä, joissa vapaaehtoisuuttaan toteuttaa. (Clary, Snyder ja Stukas 1996.)

Tutkimukseni painopiste oli nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden identiteetissä. Teoreettisessa viitekehyksessä painotetaan identiteetistä ja sen kehityksestä nuoruudessa kertovaa tutkimuskirjallisuutta. En halunnut valita yhtä teoriaa empiirisen aineiston tueksi, vaan pyrin tuomaan esille, miten identiteettiä on tarkasteltu ja muodostamaan tästä taustaa ja tiivistelmää, johon empiiristä aineistoa voidaan peilata. Esittelin useampia identiteettiä tarkastelevia teorioita eri näkökulmista ja kokosin vapaaehtoisuutta ja identiteettiä koskevia teorioita. Tarkasteltaessa identiteettiä päädyin mielestäni parhaaseen tapaan esitellä käsitettä ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa toimivana elementtinä.

Tarkoituksenani oli kuvata nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumista vapaaehtoistyöhön identiteetin käsitteen ja sanaston avulla. Osakysymyksiin etsin vastauksia diskurssi- ja narratiivianalyysin avulla, muodostaen haastatteluaineistosta juonellisia tyypittelyjä. Juonellisten tarinoiden avulla toivon voineeni hieman selkeämmin ja käytännönläheisemmin tuoda nuorten äänen ja kokemukset kuuluviin. Diskurssianalyysissä nuorten oma ääni ja tapa puhua on päässyt vielä selkeämmin ja juonellisia tarinoita täydentäen esille muodostaen kokonaiskuvaa nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden identiteetikäsityksistä ja siitä, mitä heille tarkoittaa olla nuori vapaaehtoistyöntekijä.

Narratiivianalyysin avulla muodostin kolme tarinaa nuorista vapaaehtoisista: arjen täyttäjä, vääryyksien korjaaja sekä toimintaan kasvanut. Vapaaehtoisen identiteetin monipuolisuutta kuvaavissa tarinoissa vapaaehtoisuus ja sen kokeminen painottuivat eri tavoin ja erilaisin juonenkääntein. Vapaaehtoisuuden tyyppien ja tarinoiden välillä oli eroja, ja kävi ilmi, että nuoret ilmaisevat kukin omaa vapaaehtoisuuttaan eri kanavien ja ilmentymien kautta. Vapaaehtoistyön aloittamisessa, ympäristön suhtautumisessa vapaaehtoisuuteen ja roolin pysyvyydestä pystyttiin tunnistamaan niin samankaltaisuuksia kuin eroavaisuuksiakin eri tarinoiden ja haastateltavien välillä.

Voidaan päätellä, että vapaaehtoistyö on osa nuoren minuutta. Vapaaehtoistyöntekijän identiteetti on toisilla nuorilla vahvempi, laajempi osa minuutta, joka ilmenee elä-

mäntävän sovittamisessa vapaaehtoisuuden ympärille. Kuitenkaan ajavana tekijänä näissä tilanteissa ei niinkään ole itse vapaaehtoisuuden sisältö, vaan ne arvot, joita toiminnalla tavoitellaan.

Muutostilanteissa ja tulevaisuutta pohdittaessa nähdään vapaaehtoistyöntekijä-identiteetin vahvuus tai hauraus ja sen menettämisen pelko. Pohdittaessa elämäntilanteiden muutosten vaikutuksia vapaaehtoisuuteen näkevät nuoret vapaaehtoiset vapaaehtoisuuden osana omaa vapaa-aikaansa myös tulevaisuudessa. Vaikka kiire ja muutokset olisivatkin läsnä nuoren elämässä jatkossa, suurin osa koki halua saavuttaa tasapaino elämän eri osa-alueiden välille ja toivoi löytävänsä myös tulevaisuudessa aikaa ja mahdollisuuksia vapaaehtoistyön toteuttamiseen.

8.2 Nuoren vapaaehtoistyöntekijän puheen ulottuvuudet

Diskurssianalyysin vaiheessa repertuaareja muodostaessani tutkin, miten nuoret puhuvat vapaaehtoistyöstä ja onko heidän puheessaan löydettävissä yhteisiä piirteitä (osakysymykset 1 ja 2). Haastatteluaineiston pohjalta luotiin kuusi repertuaaria, joista neljä kuului yleisen vapaaehtoisuusdiskurssin alle, ja kaksi kriittiseen vapaaehtoisuusdiskurssiin. Kriittisen vapaaehtoisuusdiskurssin kautta nuoret toivat esille vapaaehtoisuuden piirteitä, joita ulkopuolinen tai nuori vapaaehtoinen itse eivät ennen vapaaehtoisuuden aloittamista välttämättä tule ajatelleeksi. Kriittisen repertuaarin kautta tuotiin esille vapaaehtoistyön nurjaa puolta, kokemuksia ja elämyksiä joita nuoret näkivät osaksi vapaaehtoisuutta ja vapaaehtoisen identiteettiä, mutta jotka olivat hankalia, nolottivia tai jotka eivät kuuluisi ideaaliseen vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisuus osana identiteettiä määrittänyt haastateltavilla nuorilla näiden kuuden repertuaarin kautta. Repertuaareissa olen pyrkinyt heijastelemaan vapaaehtoisten puheesta nähtävää kokemusmaailmaa ja todellisuutta, ja tuomaan näkyväksi niiden avulla uudenlaisia ajatuksia vapaaehtoisuudesta. Nuorten omat kokemukset ja näkemykset vapaaehtoisuudesta voivat auttaa ymmärtämään ja muodostamaan laajempaa kokonaiskuvaa nuorista vapaaehtoistyöntekijöinä. Nuorten katkonainen, lyhytjänteinen tai vähäinen osallistuminen vapaaehtoistyöhön on herättänyt huolta niin vapaaehtoistyöjärjestöissä kuin yleisessä keskustelussakin. Omalta osaltani haluan ravistella tätä kuvaa ja tuoda näkyviin nuorten oman äänen aiheesta. Juonellisten tarinoiden avulla toivon tuovani kokemuksellisuuden osaksi nuorten vapaaehtoisten tutkimusta ja toisaalta helpottavani ja mahdollistavani myös lukijan omat tulkinnat ja mahdollisuuden samaistumiseen.

Diskurssianalyysin avulla vapaaehtoisten puheesta voidaan tunnistaa erilaisia näkökulmia, jotka vaikuttavat ja muodostavat heidän vapaaehtoisen identiteettiään. Narratiivianalyysin avulla kykenin tuomaan näkyväksi ja konkreettiseksi nuoren vapaaehtoisen identiteettiä. Tutkimuksessa esitetyt osakysymykset olivat:

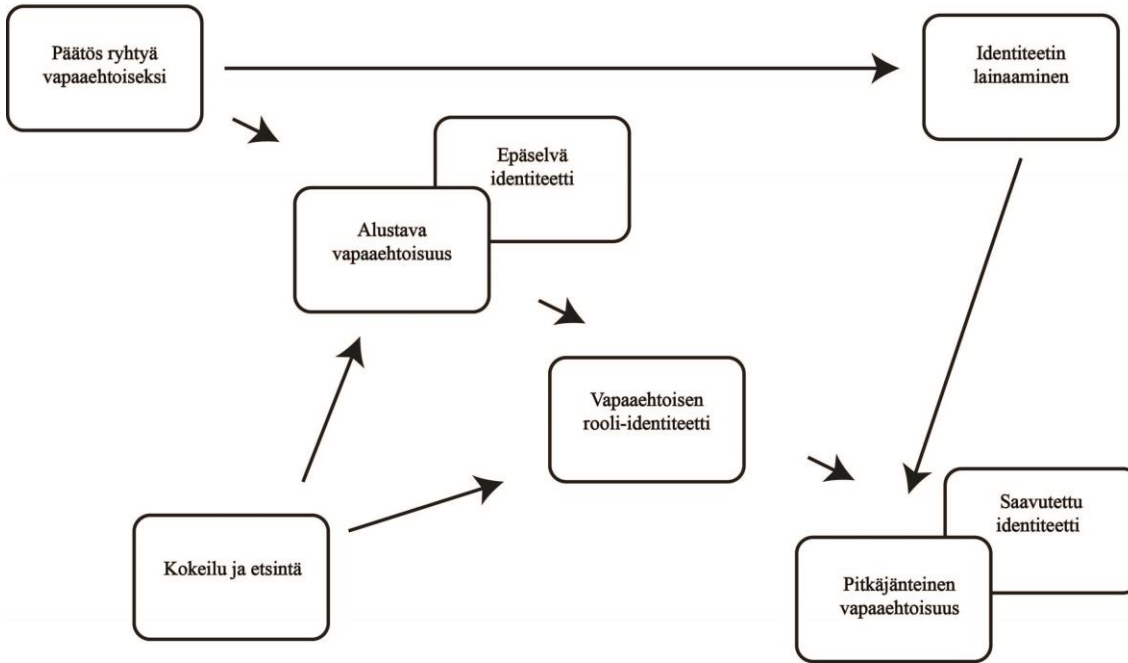

1. Millainen on nuoren vapaaehtoistyöntekijän identiteetti?
2. Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia nuorten vapaaehtoisten identiteettikäsitelyksissä on tunnistettavissa?
3. Millaiset asiat vaikuttavat nuorten sitoutumiseen vapaaehtoistyöhön?
4. Millaisia rooliristiriitoja nuoret kohtaavat vapaaehtoistyöhön liittyen?

Narratiivinen analyysi vastaa osakysymykseen yksi juonellisten tarinoiden avulla, kuvaten nuoren vapaaehtoisen identiteettiä ja tuoden sen eläväisesti esille. Tiivistetysti kysymykseen kaksi vapaaehtoisten identiteettikäsitelysten yhtäläisyyksistä ja eroista voidaan vastata tarkastelemalla taulukkoa 3, yhteenveto diskursseista, sekä taulukkoa 2, erot vapaaehtoistyyppien välillä. Näistä taulukoista voidaan lukea tiivistetysti diskurssi-analyysin ja narratiivisen analyysin tuotoksia. Osakysymykseen kolme voidaan saada vastaus diskurssi- ja narratiivianalyysin kautta. Diskurssi-analyysissä tunnistettiin useita repertuaareja, joista voidaan tarkastella nuorelle vapaaehtoiselle tärkeitä teemoja ja vaikuttimia vapaaehtoisuudessa. Näitä olivat aktiivinen elämäntapa, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, hyvän tekeminen, ystävyys, velvoitteellisuus ja hyöty. Narratiivianalyysissä vaikuttimina voitiin tunnistaa tarve saada arkeen tekemistä, korjata vääryyksiä tai totumus ja kasvaminen vapaaehtoistyöhön. Tunnistettuja tekijöitä on käsitelty tutkimuksessa identiteetin näkökulmasta, ja analyysivaiheessa identiteetti on ollut toimintaa määrittävä tekijä. Osakysymystä neljä, rooliristiriitoja on käsitelty kappaleessa 6, narratiivianalyysin johtopäätöksiä analysoitaessa. Erityisiä rooliristiriitoja syntyi, kun odotusten, mielikuvien ja todellisuuden erot olivat suuria. Aikapaine, useat päällekkäiset tehtävät ja ystävien suunnalta tulevat odotukset voitiin haastatteluista tunnistaa tekijöinä, jotka synnyttivät rooliristiriitoja. Useissa haastatteluissa nuoret kertoivat suuren innostuksen aloitusvaiheessa johtaneen liialliseen kuormitukseen ja rooliristiriitoihin joko annetun vastuun tai otettujen tehtävien kautta.

8.3 Etsintä ja kokeilu osana teoriapohjaa

Yhdistellen teoriapohjaa ja haastattelun tuloksia, voidaan tutkimuksen löydöksiä summata oheiseen kuvioon.

Kuvio 7 Etsintä ja kokeilu vapaaehtoisuudessa

Kuvio on luotu yhdistämällä haastatteluissa identiteetin kannalta merkittäviksi tunnistetut kokeilun ja etsinnän teemat Pennerin (2002) sekä Marcian (1966) esittämien ajatusten kanssa. Penner (2002) ehdottaa tutkimuksessaan vapaaehtoisidentiteetin rakentuvan alustavan vapaaehtoisuuden pohjalta, odotuksiin, demografisiin tekijöihin, arvoihin ja uskomuksiin, persoonallisuuteen, motiiveihin ja organisaatioon tukeutuen. Penner ei kuitenkaan ota tutkimuksessaan riittävästi huomioon identiteetin rakentumisen teorioita ja jättää esimerkiksi Marcian (1966) perustavanlaatuisen teorian huomiotta. Myös Grube ja Piliavin (2000) joiden tutkimukseen myös Penner (2002) viittaa, sivuuttavat yksilön kokonaisidentiteetin rakentumisen ja viittaavat rooli-identiteetin muodostumisessa menneisyyden kokemuksiin, roolimalleihin ja aikaisempaan vapaaehtoisena toimimiseen (Grube ja Piliavin 2000, 1109). Kummassakin tutkimuksessa pohditaan pitkäjänteisen, kestävän vapaaehtoisuuden syntyvän tai muodostuvan rooli-identiteetin kautta, mutta rooli-identiteetin muodostumista voitaisiin tutkimuksissa tarkastella laajemmalti kuin sosiaalisen identiteetin teorian kautta. Jätettäessä tarkastelu vain sosiaalisen minäkäsityksen tasolle saatetaan liiallisessa määrin painottaa sosiaalisen ympäristön odotuksia ja ryhmäprosesseja. Tässä tutkimuksessa on pyritty yhdistämään erilaiset näkemykset ja tunnustamaan yksilön tarve kunnioittaa ympäristöään sekä taipumus vuorovaikutukseen yksilön ja ympäristön välillä identiteettiä rakennettaessa, antamatta liikaa painoarvoa yksilö- tai ympäristönäkökulmalle.

Haastatteluissa etsintä ja kokeilu nousivat keskeisiksi tekijöiksi niin identiteetin yhtäläisyyksien ja erojen, rooliristiriitojen kuin sitoutuneisuudenkin suhteen. Haastatelluilla nuorilla kestävään, pitkäjänteiseen vapaaehtoisuuteen ohjaututtiin joko oman kokei-

lun ja etsinnän, yrityksen ja erehdyksen kautta tai kasvamalla mallin mukaisesti tuttuun ja turvalliseen muottiin. Ympäristön vaikutusta vapaaehtoisuuteen hakeutumisessa ja vapaaehtoisena viihtymisessä ei voida kieltää, mutta haastatteluista saadut tulokset painottavat myös vapaaehtoisen omaa aktiivista roolinmäärittelyä. Useat haastatelluista olivat yrittäneet vapaaehtoisuutensa kanavoimista useissa erilaisissa organisaatioissa ennen oikeanlaisen ja omalta tuntuvan löytymistä. Taulukossa kaksi tarkastellaan eroja vapaaehtoistyyppien välillä, ja samalla voidaan huomata vapaaehtoisuuden aloituksen ja kehittymisen noudattavan samanlaista kaavaa, jossa toiminta on lähtenyt liikkeelle ja kehittynyt joko oman etsinnän tuloksena tai vanhempien ohjaamana, kuten myös kuvio 7 summaa.

Epäonnistumisen kokemukset, uudet tilanteet ja kokeilunhalu olivat läsnä nuorten vapaaehtoisten haastatteluissa. Oman itsensä etsiminen vapaaehtoistyön kautta pakotti nuoret ottamaan osaa ja kantaa itselleen tärkeiden arvojen puolesta. Toisille nuorille tärkeimpiä arvoja vapaaehtoistyössä oli ystävyys, toiset taas halusivat saavuttaa esimerkiksi tasa-arvoisemman yhteiskunnan. Moni nuori kävi läpi etsintää ja kokeili vapaaehtoisuutta omana identiteettinsä ilmentämismuotona. Heille, joille tämä muoto sopi ja tuntui omalta, oli usein edessään vielä etsinnän seuraava vaihe, oman ja itselle sekä omiin arvoihin sopivan järjestön löytäminen. Toisille tämä etsintä oli vaikea ja rankka, toiset löysivät etsimänsä ensi yrittämällä. Toiset ihastuivat itse etsintään ja uutuuden viehättykseen, intoon ja uuden rakentamiseen erilaisissa lyhytkestoisissa projekteissa, joissa on aina mahdollisuus uusien, samanmielisten ystävien löytymiseen.

8.4 Tutkimuksen merkityksen arviointi ja ideoita jatkotutkimukselle

Identiteettiä käsittelevälle tutkimukselle on tyypillistä keskittyminen tiettyyn toimialaan tai kohderyhmään. Myös tässä tutkimuksessa on tarkastelun kohteeksi valittu rajattu joukko, tässä tapauksessa nuoret vapaaehtoiset. Tämä tutkimus pyrkii vastaamaan kysymyksiin nuorten vapaaehtoisten kokemasta identiteetistä ja avaamaan heidän kokemusmaailmaansa myös kohderyhmään kuulumattomalle. Toivon, että nuorten kokemukset ja näkemykset tuovat laajempaa ymmärrystä nuorten kokemusmaailmasta. Kerätessäni haastatteluja sain useita yhteydenottoja myös kohderyhmiin kuulumattomilta henkilöiltä, jotka halusivat kannustaa tuomaan julki niin nuorten kuin vapaaehtoisten ääntä. Ennen haastatteluiden aloittamista keskustelin useamman vapaaehtoisorganisaation ohjaajan ja työntekijän kanssa, ja vakuutuin tarpeesta ymmärtää paremmin nuoria vapaaehtoisia, jotta toiminta osattaisiin järjestää heille paremmin sopivaksi, ja jotta he jaksaisivat vapaaehtoistyössä sekä nauttisivat kokemuksesta mahdollisimman paljon. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole tuoda erillisiä työkaluja nuorten vapaaehtoisten johta-

miseen, vaan pikemminkin saavuttaa parempi ymmärrys kohderyhmästä ja sen tarpeista ja kokemuksista.

Identiteetin ja ammatti-identiteetin tutkimus on hiljalleen yleistynyt liiketaloustieteissä, ja tarve tutkia yksittäisiä toimialoja erillisinä kenttinä toimialakohtaisesti on noussut entistä selvemmäksi. Työntekijöiden samaistuminen eri aloilla erilaisiin asioihin ja kullakin alalla eri tekijöiden tärkeys vaativat toimialakohtaista tarkastelua. Tämän tutkimuksen kohderyhmä on aktiivisuudestaan ja osaamisestaan ylpeää ja toimintansa tarpeelliseksi näkevää. Etsinnän, kokeilun tai sisäisen varmuuden ohjaamina he ovat löytäneet tavan ilmaista itseään ja vaikuttaa ympäristöönsä. Koska vapaaehtoistyö on nimensä mukaisesti vapaaehtoista toimintaa, näkyy tässä tutkimuksessa erityisen hyvin valinnanvapaus omaa identiteettiä rakennettaessa.

Tutkimusta tehtäessä vapaaehtoisuuden ja vapaaehtoistyön poliittinen lataus ja ympäristöön vaikuttamisen tarve nousivat joissakin haastatteluissa keskeisiksi aiheiksi. Eri maissa on talouskriisin myötä ainakin puheen tasolla annettu paljon luottamusta yksilöiden halulle vaikuttaa positiivisesti omaan elinympäristöönsä vapaaehtoisuuden ja vapaaehtoistyön kautta. Uskon että eri maiden kampanjoinnista sekä lehdistön suhtautumisesta poliitikkojen ja elinkeinoelämän peräänkuuluttamaan vapaaehtoisuuteen saisi kiehtovia, mielenkiintoisia ja ajankohtaisia tutkimuksia. Toisaalta myös kvantitatiivista lähestymistapaa ja kvantitatiivista otetta laadulliseen tutkimukseen yhdistäviä tutkimuksia alalta tarvittaisiin. Esimerkiksi järjestöjen osallistujamäärien muutokset ja niiden suhde yleiseen mielipiteeseen, kampanjointiin ja esimerkiksi omaehtoiseen vapaaehtoistyöhön saattaisivat tarjota kiintopisteitä yhteiskunnalliseen tarkasteluun.

Toteutettu tutkimus voi tarjota myös suoran jatkotutkimusaiheen etsinnän ja kokeilun merkityksestä nuoren vapaaehtoisidentiteetin muotoutumisesta. Tässä tutkimuksessa etsinnän ja kokeilun on tunnistettu nousevan keskeisenä teemana esiin nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden kokemusmaailmassa. Etsintä ja kokeilu tuntuvat ohjaavan vapaaehtoisen identiteetin muotoutumista. Vapaaehtoistyöorganisaatioiden sekä nuorten hyvinvoinnin kannalta tällainen tutkimusaihe saattaisi olla sekä mielekäs että hyödyllinen. Vapaaehtoistyön tutkimuksessa voitaisiin myös laajemmalti hyötyä erilaisten identiteettiteorioiden yhdistämisestä sekä ympäristö- ja yksilöpainotteisten näkökulmien huomiointamisesta.

Tässä tutkimuksessa on lähestytty negatiivista ongelmaa, eli nuorten vähäistä sitoutumista, positiivisen kautta, eli tarkastelemalla toimintaan sitoutuneita yksilöitä. Mielenkiintoisen tutkimusasetelman saattaisi tarjota tarkastelun kohteeksi toiminnan lopettaneiden yksilöiden ja heidän kokemustensa nostaminen. Tarkastelemalla toiminnan aloittaneita ja sen lopettaneita voitaisiin täydentää kuvaa vapaaehtoisten kokemuksista ja vapaaehtoistyön kentän ongelmista, ja tarjota näin sekä vapaaehtoisille itselleen että organisaatioille mahdollisuuksia paremman ja toimivamman vapaaehtoistyön järjestämiseksi.

LÄHTEET

- Alvesson, M. – Ashcraft, K. L. – Thomas, R. (2008) Identity matters: reflections on the construction of identity scholarship in organization studies. *Organization*, Vol 15 (1), 5 – 28.
- Antoni, G. D. (2009) Intrinsic vs. extrinsic motivations to volunteer and social capital formation, *Kyklos*, Vol. 62 (3), 359 – 370.
- Blake, R. – Jefferson, S. (1992) *Defection... why? An insight into the reasons for volunteers leaving*. Kestrecourt, York, UK.
- Brady, H. E. (1999) Political Participation. Teoksessa: *Measures of Political attitudes*, toim. Robinson, J. P. – Shaver, P.R. – Wrightsman, L. S., 737 – 801. Academic Press, San Diego, CA.
- CEV, European Volunteer Centre (2011) *The Future of Volunteering: Concepts, trends, visions. Final Report- Conference conclusions*. CEV Multi-Stakehold Symposium, 4th-6th May 2011, Tallinn, Estonia.
- Clary, E. – Snyder, M. – Stukas, A. (1996) Volunteer's motivations: Findings from a national survey. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Vol. 25 (4), 485 – 505.
- Côté, J. – Levine, C. (2005) *Identity Formation, Agency, and Culture – A Social Psychological Synthesis*. Psychology Press, Mahnah New Jersey.
- Dutton, J. – Dukerich, J. – Harquail, C. (1994) Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 39 (2), 239 – 263.
- Ng, K.Y. – Van Dyne, L. (2005) Antecedents and performance consequences of helping behavior in work groups: A multi-level analysis. *Group and Organization Management*, Vol. 30 (5), 514 – 540.
- Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency, EAC-EA (2010) *The study on volunteering in the European Union*. Directoate General Education and Culture (DG EAC). National Report – Finland, 6 – 7

- Eskola, A. – Kurki, L. (toim.) (2001) *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. Vastapaino, Tampere.
- Eteläpelto, A. (2007) Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. Teoksessa: *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*, toim. Eteläpelto, A. – Onnismaa, J., 27. kansanvalistusseura, Vantaa.
- Ewick, P. – Silbey, S. S. (1995) Subversive Stories and Hegemonic Tales: Toward a Sociology of Narrative. *Law & Society Review*, Vol. 29 (2), 197 – 226.
- Freeman, R. B. (1997) Working for nothing: The supply of volunteer labor. *Journal of Labor Economics*, Vol. 15 (1), osa 2, 140 – 166.
- Frey, B. (1997) On the relationship between intrinsic and extrinsic work motivation. *International Journal of Industrial Organization*, Vol 15 (4), 427 – 439.
- Goethen, A. – Van Hoof, A. – Van Aken, M – Raaijmakers, Q. – Boom, J. – de Castro, B. (2012) The role of adolescents' morality and identity in volunteering. Age and gender differences in a process model. *Journal of Adolescence*, Vol. 35 (3), 509 – 520.
- Grube, J. – Piliavin, J. A. (2000) Role Identity, Organizational Experiences, and Volunteer Performance. *Personal Sociology and Psychology Bulletin*, Vol. 26 (9), 1108 – 1120.
- Harju, A. (2004) Vapaaehtoisetko pelastavat palvelut? *Helsingin Sanomat* 29.12.2004, Mielipide A5.
- Helander, V. – Laaksonen, H. (1999) *Suomalainen kolmas sektori: Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki.
- Van Hoof, A. – Raaijmakers, Q. (2002) The spatia of adolescent identity: its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology*, Vol 43 (3), 201 – 212.
- Jokinen, A. – Juhila, K. – Suonnen, E. (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.

- Kansalaisareena, *vapaaehtoistyön vuosi 2011*, haettu 11.3.2013.
<http://www.kansalaisareena.fi/index.php?sivu=EUvapaaehtoisvuosi2011>
- Keskinen (2005) *Alaistaito, luottamus, sitoutuminen ja sopimus*. Kunnallissalan kehittämissäätiö, Vammala.
- Kokkala (2011) Suomi olisi pulassa ilman vapaaehtoistyötä, *Yle uutiset*.
http://yle.fi/uutiset/suomi_olisi_pulassa_ilman_vapaaehtoistyota/5418195, haettu 30.7.2013, julkaistu 5.9.2011.
- Koskiahho, B. (2001) Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa: *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. toim. Eskola, A. – Kurki, L., 15 – 40. Vastapaino, Tampere.
- Kumpula, M. (2011) *Vakuutusalan työn sisältö ja työntekijöiden ammatti-identiteetin muovautuvuus – vakuutusvirkaileijasta finanssialan myyjäksi*. Turun kauppakorkeakoulu, väitöstyö.
- Kroger, J. (2007) *Identity Development: Adolescence Through Adulthood*. 2. uud. p. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Kroger, J. (2000) *Identity Development: Adolescence Through Adulthood*. 3. uud. p. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Laitinen, M. – Uusitalo, T. (2008) Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimuksessa. Teoksessa: *Narratiivikirja – Menetelmiä ja esimerkkejä*, toim. Rajala, R. – Nurmi, K. – Kaasila, R., 106-150. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- Lammers, J. (1991) Attitudes, Motives, and Demographic Predictors of Volunteer Commitment and Service Duration. *Journal of Social Service Research*, Vol. 14 (3), 125 – 140.
- Lee, L. – Piliavin, J. A. – Call, V. R. A. (1999) Giving money, time, and blood: Similarities and differences. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 62 (3), 276 – 290.
- Lähteenmaa, J. (1996) Youth, voluntary work and postmodern ethics. Teoksessa: *Youth and Life Management*, toim. H. Helve – J. Brynner. Yliopistopaino, Helsinki.

- Mowen, J. C. – Sujan, H. (2005) Volunteer Behavior: A Hierarchical Model Approach for Investigating Its Trait and Functional Motive Antecedents. *Journal of Consumer Psychology*, Vol. 15 (2), 170 – 182.
- Nylund, M. (2000) *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action*, The Finnish Federation for Social Welfare and Health, Helsinki.
- Nylund, M. – Yeung, A. B. (2005) *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*, Vastapaino, Tampere.
- Obama, Barack (2009) A New Era of Service. *Time*, Vol. 173 (12), 33.
- O'Reilly, C. – Chatman, J. (1986) Organizational commitment and psychological attachment: the effects of compliance, identification, and internalization on prosocial behavior. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 71 (3), 492 – 499.
- Penner, L. (2002) Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, Vol 58 (3), 447 – 467.
- Piliavin, J.A. (1990) Altruism : A review of recent theory and research. *Annual Review of Sociology*, Vol. 16 (1), 27 – 65.
- Piliavin, J.A. – Grube, J.A. – Callero, P. (2002) Role as Resource for Action in Public Service. *Journal of Social Issues*, Vol 58 (3), 469 – 485.
- Polkinghorne, D. E. (2007) Validity Issues in Narrative Research. *Qualitative Inquiry* Vol. 13 (4), 471 – 486.
- Ronkanen, S. – Pehkonen, L. – Lindblom-Ylänne, S. – Paavilainen, E. (2011) *Tutkimuksen voimasanat*. WSOYpro, Helsinki.
- Schervish, P. – Havens, J. (1997) Social participation and charitable giving: a multivariate analysis. *Voluntas*, Vol 8 (3), 235 – 260.
- Shye, S. (2010) The motivation to volunteer: a systemic Quality of Life Theory. *Social Indicators research*, Vol. 98 (2), 183 – 200.

- Satama, S. (2010) *Sanoista liikekieleksi – Kuvauksia ammattitanssijoiden identiteetistä ja urakaaren kehityksestä*. Pro gradu –tutkielma. Turun kauppakorkeakoulu, liiketaloustiede, johtaminen ja organisointi.
- Somers, M. R. (1994) The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and Society*, Vol 23. (5), 605 – 649.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttötutkimus [verkojulkaisu].
ISSN=1799-5639. Helsinki: Tilastokeskus
<<http://www.stat.fi/til/akay/yht.html>>
- Thompson, A. (1993) Rural emergency medical volunteers and their communities: A demographic comparison. *Journal of Community Health*, Vol. 18 (6), 379 – 392.
- Tulikallio, T. – Malinen, H. (2009) *Vapaaehtoistoiminta. Hyvin organisoituna valtava voimavara*. Helsingin kaupunki sosiaalivirasto, Helsinki.
- Turner, J.C. (1962) Role taking: Process versus conformity. Teoksessa: *Human behaviour and social processes*, toim. Nimkoff, M.F., 20 – 40. Houghton Mifflin, Boston.
- Turner, J.C. (1982) Towards a cognitive redefinition of the social group. Teoksessa: *Social Identity and Intergroup Relations*, toim. Tajfel H. Cambridge University Press, Cambridge.
- Turner, J.C. (2002) Role Theory. Teoksessa: *Handbook of sociological theory*. Plenum Publishers, New York.
- Vuorinen, R. (1991) *Persoonallisuus & minuus*. Toinen painos. WSOY, Juva.
- Wilson, J. (2000) Volunteering. *Annual Review of Sociology* Vol. 26 (1), 215 – 240.
- Wilson, J. – Janoski, T. (1995) The contribution of religion to volunteer work, *Sociology of Religion*, Vol. 56 (2), 137 – 152.
- Yanay, G.V. – Yanay, N. (2008) The decline of motivation? From commitment to dropping out of volunteering. *Nonprofit Management and Leadership*, Vol.19 (1), 65 – 78.

- Yeung, A.B. (2004) The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas*, Vol. 15 (1), 21 – 46.
- Örn, T. (2013) Vapaaehtoistyö saattaa viedä päivärahan. *Helsingin uutiset*, <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/225554-vapaaehtoistyö-saattaa-viedä-päivärahan>. Julkaistu 1.3.2013, haettu 30.7.2013.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

TAUSTATIEDOT

sukupuoli

syntymävuosi

kokemus vapaaehtoisena (vuosia, kuukausia)

vapaaehtoisuuden tyyppi (esimerkiksi sosiaalityö, toimistotyö, puhelintuki)

Vapaaehtoisella on/ vapaaehtoinen on:

kokopäivätyö		kotiäiti tai -isä	
osa-aikainen		opiskelija	
pätkätyö		työtön	
vuorotyö		eläkeläinen	

MUKAANTULO JA PEREHDYTYKSI

Miten tullut mukaan vapaaehtoistoimintaan?

Onko saanut perehdytystä, kokiko hyödylliseksi, millä tavalla?

VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÄNÄ OLEMINEN

Millaisia tehtäviä vapaaehtoistyössä?

Millaista on olla vapaaehtoistyöntekijä?

(Onko kokenut vapaaehtoistyöntekijänä olemisen helpoksi)

YMPÄRISTÖ

Onko huomannut odotuksia muiden tahoilta?

Onko toteuttanut muiden odotuksia?

Millaisia ristiriitaisia odotuksia kohdannut?

Onko ollut vaikeuksia toimia odotusten mukaan?

VAIKEUDET TAI LOPETUSAIKEET

Onko harkinnut vapaaehtoistyön lopettamista ja miksi ?

Mikä on motivoinut jatkamaan?

SAAVUTUKSET JA KOETTU TÄRKEYS

Onko saavuttanut vapaaehtoistyössä asioita joita halusi?

Onko menestynyt vapaaehtoistyöntekijänä? Miksi/ Miksi ei?

Kokeeko vapaaehtoistyön tekemisen itselleen tärkeäksi? Miksi / Miksi ei?